

cupore

Sopimussuhteet muutoksessa

Audiovisuaalisen alan
tekijänoikeudellisia kysymyksiä

Tiina Kautio ja Nathalie Lefever

cupore

Cuporen verkkojulkaisuja 74

Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cupore

© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2023

Eräiden osioiden käännös englannista suomeksi: Pirkko Anttila

Kansikuva: UnitoneVector, iStock

Ulkoasu ja taitto: Checkpoint Oy

ISBN 978-952-7200-77-3

ISSN 1796-9263

Toukokuu 2023

Julkaisussa esitetyt linkit tarkistettu 15.5.2023.

Sisällys

Tiivistelmä	6
Sammanfattning	7
Summary	9
Johdanto	12
Tutkimuksen lähtöasetelma: muuttuva toimintaympäristö ja liiketoimintamallit	12
Tutkimuskysymykset	14
Audiovisuaalisen alan määritelmä	15
Tutkimusaineistot ja -menetelmät	15
Asiantuntijahaastattelut	15
Kyselytutkimukset	16
Fokusryhmäkeskustelut	16
Kyselyihin vastanneiden taustatiedot	17
1. Yleiskatsaus audiovisuaalisen alan toimintaan	20
1.1. Toimialakuvaus	20
1.1.1. Audiovisuaalisen sisällön tuotanto	22
1.1.2. Tekijänoikeuden yhteishallinnointi	23
1.1.3. Audiovisuaalisen sisällön saattaminen yleisön saataviin	25
1.1.4. Loppukäyttö ja tuottajakuluttajien roolit	27
1.1.5. Rahoitus ja muu toimialan kehittäminen	29
1.2. Oikeudellinen kehys	33
1.2.1. Audiovisuaalisen alan tuotantoa ja jakelua koskeva lainsäädäntö	33
1.2.2. Tekijänoikeuslainsäädäntö	35
1.2.3. Muut lainsäädännölliset puitteet	40
2. Teknologisen kehityksen haasteet ja mahdollisuudet	43
2.1. Tuotantoyhtiöiden näkemykset	44
2.2. Luovan työn tekijöiden näkemykset	48
3. Oikeuksien ja käyttöilupien hankinta tuotantoja varten	51
3.1. Sopimussuhteet ja tulolajit	51
3.2. Kokemukset sopimusehtojen kohtuullisuudesta	54
3.2.1. Kohtuuttomien sopimusehtojen yleisyys	54
3.2.2. Syyt kohtuuttomiksi koetuille sopimusehdoille	58
3.2.3. Vaihtoehtoiset ratkaisut ongelmiin	64
3.3. Oikeuksien siirtoon tai käyttöoikeuksien hankintaan liittyvät ongelmat	70
3.3.1. Vaikeudet oikeudenhaltijoiden tunnistamisessa	70
3.3.2. Tekijänoikeuden yhteishallinnointiin liittyvät haasteet	73
3.3.3. Oikeuksien kaksoisluovutustilanteet	76
3.3.4. Tekijänoikeusjärjestölle annetun hallinnointivaltuutuksen peruuttaminen	78
3.3.5. Ongelmien vaikutukset tuotantoyhtiöiden toimintaan	80
4. Sopimukset av-tuotantoyhtiöiden oikeuksien siirrosta ja tuotantojen käyttöoikeuksista	82
4.1. Kokemukset sopimusehtojen kohtuullisuudesta	83

4.2. Mahdollisuudet vaikuttaa kohtuuttomiksi koettuihin sopimusehtoihin . . .	85
4.3. Syyt kohtuuttomiksi koetuille sopimusehdoille	88
4.3.1. Neuvotteluasemien tasavertaisuus	88
4.3.2. Tekijänoikeustietämys ja sopimusoosaaminen	90
4.3.3. Eri osapuolten taloudellisen riskin vaikutukset sopimusehtoihin	91
4.3.4. Kilpailu kansainvälisillä markkinoilla	92
4.4. Vaihtoehtoiset ratkaisut ongelmiin	93
Johtopäätökset ja suositukset	97
<hr/>	
Toimialan ansaintalogiikan murros	97
Tyytymättömyys alan sopimusehtoihin	99
Haasteet oikeuksien hankinnassa ja hallinnoinnissa	102
Kehittämis ehdotukset	104
Ehdotukset jatkotutkimuksen aiheiksi	107
Lähteet	109
<hr/>	
Haastattelut	109
Fokusryhmäkeskustelut	109
Kirjalliset lähteet	110
Lainsäädäntö	110
Julkaisut ja verkkosivut	112
Liite 1. Kysely luovan työn tekijöille	117
<hr/>	
Liite 2. Kysely audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöille	124
<hr/>	

Kuviot

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden tuotantoyhtiöiden tuotantoja kuvaavat kategoriat, % vastaajista.	18
Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden luovan työn tekijöiden toimintaa kuvaavat kategoriat	19
Kuvio 3. Toimialan keskeiset sidosryhmäkategoriat	21
Kuvio 4. Tuotantoyhtiöiden näkemykset teknologista kehitystä koskevista väittämistä.	46
Kuvio 5. Luovan työn tekijöiden näkemykset teknologista kehitystä koskevista väittämistä	49
Kuvio 6. Mitä tuloja olet saanut työstäsi audiovisuaalisella alalla vuonna 2021?.	53
Kuvio 7. Onko sinulle tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiesi siirrosta tai teoksesi käyttöoikeudesta viimeisen viiden vuoden aikana?	55
Kuvio 8. Mitkä seuraavista vaihtoehtoista kuvaavat tilannetta, jossa sinulle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiesi siirrosta tai teoksesi käyttöoikeudesta?.	56
Kuvio 9. Mitä teit tilanteissa, joissa sinulle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja?	58
Kuvio 10. Minkä arvioit syyksi kohtuuttomille sopimusehdoille?.	59
Kuvio 11. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?	61
Kuvio 12. Onko yhtiöllenne tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja oikeuksien siirrosta tai tuotantonne käyttöoikeudesta viimeisen viiden vuoden aikana?	84
Kuvio 13. Koetaanko yhtiössänne, että puuttuminen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen voi aiheuttaa ongelmia (esimerkiksi vaikeuksia saada tilauksia tai yhteistyökumppaneita tulevaisuudessa)?	87
Kuvio 14. Koetko, että yhtiönne neuvotteluasema on tasavertainen muiden osapuolten kanssa neuvotellessanne sopimuksia omien oikeuksienne siirrosta tai tuotantojenne käyttöoikeuksista?	89
Kuvio 15. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?	90
Kuvio 16. Tuotantoyhtiöiden näkemykset tekijänoikeusjärjestelmää koskevista väittämistä	96

Taulukot

Taulukko 1. Luovan työn tekijöille suunnatun kyselyn aineiston rakenne	18
---	----

Tiivistelmä

● Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore selvitti vuosina 2022–2023 toteuttamassaan hankkeessa audiovisuaalisen alan tekijänoikeuskysymyksiä. Tutkimuksessa tarkasteltiin audiovisuaalisten sisältöjen tuotantovaiheen tekijänoikeudellisia sopimuksia erityisesti sopimusehtojen kohtuullisuuden ja toimialan rakenteessa tapahtuneiden muutosten näkökulmista. Tutkimusaineisto kerättiin toteuttamalla kyselyjä, fokusryhmäkeskusteluja ja asiantuntijahaastatteluja.

Teknologinen kehitys on muuttanut audiovisuaalisen alan rakennetta ja ansaintalogiikkaa. Mahdollisuudet sisältöjen levittämiseen ja oikeuksien hyödyntämiseen ovat moninaistuneet ja uudet internetpohjaiset sisältöpalvelut ovat haastaneet ohjelmien perinteisen broadcast-lähtämisen. Kansainvälisten suoratoistoyhtiöiden markkinoille tulo on avannut Suomessa toimiville tuotantoyhtiöille uusia kasvun ja kansainvälistymisen mahdollisuuksia. Suomalaisten tuotantojen kysyntä on jossain määrin lisääntynyt ja alan työpaikkojen määrä on kasvanut.

Myös alan sopimukset oikeuksien siirrosta tai teosten käyttöoikeuksista ovat muuttaneet digitalisaation myötä. Kansainvälisten suoratoistopalvelujen neuvotteluasema on usein vahva ja ne neuvottelevat tyypillisesti pitkäkestoisia ja laajat oikeudet käsittäviä sopimuksia. Tuotantojen tilaajien välisen kilpailun kiristyttyä ja teosten välitystapojen muuttuessa ovat myös perinteiset lähettäjäryitykset alkaneet hankkia aiempaa laajempia hyödyntämisoikeuksia. Tekijänoikeuden luovutuksia ja teosten käyttöoikeuksia koskevat sopimukset ovat monimutkaistuneet ja oikeuksia hankitaan aiempaa pidemmäksi ajaksi.

Tulosten perusteella sekä tuotantoyhtiöt että luovan työn tekijät usein kokevat, että teknologinen kehitys on vaikuttanut heidän mahdollisuuksiinsa saada asianmukainen korvaus oikeuksien siirrosta tai tuotantojen käyttöoikeuksista. Korvausten määrän ei koeta nousseen oikeudenmukaisessa suhteessa siirrettävien oikeuksien laajuuteen nähden.

Yli puolet kyselyyn vastanneista luovan työn tekijöistä koki, että heille on tarjottu kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiensa tai teostensa käyttöoikeuksien siirrosta. Kokemukset liittyivät tyypillisesti korvauksen määrään ja muotoon sekä oikeuksien siirron laajuuteen ja keston. Luovan työn tekijät kokivat syiksi kohtuuttomille sopimusehdoille erityisesti erot osapuolten neuvotteluasemien tasavertaisuudessa, neuvottelutaidoissa sekä tekijänoikeustietämyksessä.

Kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä pääosa oli havainnut kohtuuttomia sopimusehtoja neuvoteltaessa heidän omien oikeuksiensa siirrosta tai oman tuotantonsa käyttöoikeuksista. Kohtuuttomiksi koetut ehdot koskivat erityisesti sopimusten kestoa

ja tuotantoyhtiöt arvioivat niiden syiksi etenkin televisioyhtiöiden ja suoratoistopalveluiden välisen kilpailun kiristymisen.

Jos tuotantoyhtiön asema on heikko suhteessa arvoketjun muihin toimijoihin, voi sille olla haastavaa varmistua tuotannon kannattavuudesta ja yhtä aikaa taata tekijöille asianmukaiset korvaukset. Tuotannon rahoitus, tilausmaksut ja ennakko-ostosopimukset määrittävät tuotannon budjetin ja tilaajat vaativat tyypillisesti laajoja oikeuksia, mikä vaikuttaa myös tuotantoyhtiön liikkumavaraan tehtäessä sopimuksia tekijöiden kanssa. Tuotantoyhtiöt pyrkivät usein tekemään sopimuksia, joilla ne hankkivat tekijältä kertakorvauksella tietyn työpanoksen sekä samalla joko kaikki tai laajat taloudelliset oikeudet teoksen hyödyntämiseen. Luovan työn tekijät ovat tulosten perusteella usein tyytymättömiä heille tarjottuihin korvauksiin sekä siihen, että sisällön käyttötapojen ja esityskanavien monimuotoistuminen ei ole selkeästi vaikuttanut heidän saamiensa korvausten määrään.

Suurin osa kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä oli vähintään joskus kohdannut ongelmia hankkiessaan käyttöoikeuksia osana tuotantoa käytettävään teokseen. Oikeudenhaltijoiden tunnistamista ja tavoittamista voitaisiin helpottaa parantamalla teos- ja tekijätiedon saatavuutta. Tutkimuksessa nousi myös esiin tekijänoikeuden yhteishallinnointiin liittyviä haasteita. Tekijöiden epä tietoisuus siitä, mitä oikeuksia tekijänoikeusjärjestö hallinnoi heidän puolestaan, voi johtaa oikeuksien kaksoisluovutustilanteisiin. Tämän välttääkseen voivat tuotantoyhtiöt joissain tilanteissa edellyttää tekijänoikeusjärjestön hallinnointivaltuutuksen peruuttamista. Kopiostolle annetun valtuutuksen peruuttaminen ei ole mahdollista teoskohtaisesti, mikä voi johtaa tekijöiden kannalta kohtuuttoman suuriin valtuutuksen peruutuksiin silloin kun niiden toivottaisiin kohdistuvan vain yhden tuotannon oikeuksiin.

Tutkimuksessa nousi esiin useita erilaisia ratkaisumahdollisuuksia audiovisuaalisen alan sopimusehtojen kohtuullisuuden edistämiseksi sekä käyttöoikeuksien hankintaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Eri toimenpiteiden avulla voidaan vaikuttaa oikeuksien siirtoa koskevien sopimusehtojen kohtuullisuuteen ja eri osapuolten neuvotteluasemien tasavertaisuuteen sekä sujuvoittaa teosten käyttöluopien hankintaa ja oikeuksien siirtoa muuttuvassa toimintaympäristössä.

Sammanfattning

● I projektet som det kulturpolitiska forskningscentret Cupore genomförde åren 2022–2023 utredde upphovsrättsfrågor inom den audiovisuella branschen. I undersökningen granskades de audiovisuella innehållens upphovsrättsavtal speciellt utifrån de förändringar som har skett i relation till avtalsvillkorens skälighet och

branschens strukturer. Undersökningens data samlades in genom enkäter, fokusgrupper och sakkunnigintervjuer.

Den teknologiska utvecklingen har förändrat den audiovisuella branschens struktur och intäktsmodell. Möjligheterna att sprida innehåll och använda rättigheter har flerfaldigats och nya internetbaserade innehållstjänster har utmanat traditionell broadcast-distribution. De internationella streaming-företagens inträde på marknaden har öppnat nya möjligheter för tillväxt och internationalisering för produktionsbolag som är verksamma i Finland. Efterfrågan av finländska produktioner har ökat i viss mån och antalet arbetsplatser inom branschen har ökat.

Även branschens avtal om överföring av rättigheter eller användningsrättigheter till verk har förändrats i och med digitaliseringen. De internationella streaming-tjänsternas förhandlingsposition är ofta stark och de förhandlar vanligen långvariga avtal med omfattande rättigheter. I och med att konkurrensen mellan innehållsbeställarna blivit hårdare och att verkens förmedlingsform förändras har även traditionella sändarföretag börjat skaffa mer omfattande användningsrättigheter. Avtalen som gäller överföring av upphovsrätten och användningsrättigheten till verk har blivit mera komplicerade och man skaffar rättigheter för längre perioder än förut.

På basis av resultaten upplever både produktionsbolag och utövare av skapande arbete att den teknologiska utvecklingen har påverkat deras möjligheter att få skälig ersättning för överförande av rättigheter eller användningsrätt av produktioner. Ersättningarnas storlek upplevs inte ha stigit i rättvis relation till de överförda rättigheternas omfattning.

Över hälften av respondenterna som utövar skapande arbete upplevde att de har erbjudits oskäligen avtalsvillkor gällande överföringen av deras upphovsrättigheter eller användningsrättigheterna till deras verk. Upplevelserna var vanligen kopplade till ersättningens storlek eller form och av hur långvarig eller hur omfattande överföringen av rättigheter var. Utövare av skapande arbete upplevde att orsakerna till de oskäligen avtalsvillkoren var speciellt parternas ojämlika förhandlingsposition samt skillnaderna i förhandlingsskicklighet och kunskap om upphovsrätt.

Största delen av produktionsbolagen som svarade på enkäten hade upptäckt oskäligen avtalsvillkor i förhandlingar om överföringen av deras rättigheter eller användningsrätten av deras produktioner. De villkor som upplevdes vara oskäligen rörde speciellt avtalens längd och enligt produktionsbolagens uppskattning var en av de största orsakerna den allt hårdare konkurrensen mellan tv-bolag och streamingtjänster.

Om produktionsbolagets ställning är svag i relation till de andra aktörerna i värdekedjan, kan det vara svårt för bolaget att säkerställa att produktionen är lönsam och samtidigt garantera att utövarna av skapande arbete får skäliga ersättningar. Produktionens finansiering, beställningsavgifter och avtal om förhandsköp bestäm-

mer produktionens budget och beställarna kräver vanligen omfattande rättigheter, vilket även påverkar produktionsbolagets handlingsutrymme när man ingår avtal med utövare. Produktionsbolagen strävar ofta efter att ingå avtal med vilka de för en engångsersättning får en viss arbetsinsats av utövaren och samtidigt antingen alla eller omfattande ekonomiska rättigheter till att använda verket. Utövare av skapande arbete är enligt resultaten ofta missnöjda med ersättningarna de erbjuds, och att det alltmer mångsidiga utbud och användandet av innehåll har inte märkbart påverkat storleken på ersättningarna.

Största delen av produktionsbolagen som svarade på enkäten hade någon gång stött på problem när de skaffat användningsrättigheter till verk som används som en del av en produktion. Att identifiera och få kontakt med upphovsrättsinnehavare kunde underlättas genom att förbättra tillgången till information om verk och utövare. I undersökningen framkom även utmaningarna kring kollektiv förvaltning av upphovsrätt. Utövarnas osäkerhet om vilka rättigheter upphovsrättsorganisationer förvaltar åt dem kan leda till dubbel överlämning av rättigheter. För att undvika detta kan produktionsbolagen i vissa situationer förutsätta att upphovsrättsorganisationens förvaltningsrätt dras in. Det är inte möjligt att säga upp en Kopiosto-fullmakt för enskilda verk, vilket för utövarna kan leda till oskäligt stora återkallelser av fullmakter när man önskar att de endast riktas på rättigheterna för en produktion.

I undersökningen framkom även flera möjliga lösningar för främjandet av skäliga avtalsvillkor för den audiovisuella branschen och för att lösa problemen gällande förvärvandet av användningsrättigheter. Med hjälp av olika åtgärder kan man påverka skälighet av avtalsvillkor, öka jämlikhet mellan de olika parternas förhandlingspositioner, samt göra överföring av rättigheter smidigare i en verksamhetsmiljö i förvandling.

Summary

● In 2022–2023, the Cultural Policy Research Center Cupore conducted a research project on copyright issues in the audiovisual sector. The research examined copyright-related contracts for the production phase of audiovisual contents, with a focus on the satisfaction with contract terms and on changes in the structure of the industry resulting from technological development. The research data was collected by carrying out surveys, focus group discussions and expert interviews.

Technological development has changed the structure and business of the audiovisual industry. The possibilities for distributing content and using copyrights have multiplied, and new internet-based content services have challenged traditional broadcasting. The market entry of international streaming companies has offered Finnish

production companies new opportunities for growth and internationalization. The demand for Finnish productions has increased to some extent, resulting in more job opportunities in the industry.

In the audiovisual industry, contracts on the transfer or licensing of rights have also changed with digitalization. The negotiating position of international streaming services is often strong and they typically demand long-term contracts covering extensive rights. As the competition among the distributors of audiovisual productions has intensified and the methods of distribution have changed, traditional broadcasters have also started to acquire wider exploitation rights than before. Agreements regarding transfer or licensing of rights have become more complex and copyrights are acquired for a longer period of time than before.

The results of the research indicate that both production companies and creative workers often consider that technological development has impacted their opportunities to receive appropriate remuneration for the transfer or licensing of rights in audiovisual productions. In their experience, the amount of remuneration has not increased along with the extent of the rights transferred.

More than half of the creative workers who responded to the survey considered that they had been offered unreasonable contract terms for the transfer or licensing of rights. Their complaints were generally related to the amount and form of remuneration, as well as the extent and duration of the transfer of rights. Creative workers believed that these unreasonable contract terms were mainly due to differences in the equality of the parties' negotiating positions, negotiation skills and knowledge of copyright.

Most production companies that responded to the survey had encountered contract terms for the transfer or licensing of their rights that they considered unreasonable. The terms perceived as unreasonable concerned especially the duration of the contracts. Production companies estimated that these unreasonable contract terms were primarily the result of increased competition between television companies and streaming services.

When the negotiating position of the production company is weak in relation to other actors in the value chain, it can be challenging to ensure the profitability of the production as well as to guarantee appropriate remuneration for creative workers. Production budgets are largely determined by the financing sources and financiers typically demand extensive rights, which also affects the production company's leeway when contracting with creators. Production companies often seek to acquire from creators a certain amount of work with a lump sum remuneration which also covers the transfer or licensing of extensive rights to exploit the work. The study showed that creative workers are often dissatisfied with the remuneration offered to them and the

fact that the diversification of distribution channels and the means of consumption has not been reflected in the amount of remuneration.

Most production companies that responded to the survey had at least once encountered problems when acquiring rights to use a work as part of a production. Identifying and contacting rightholders could be facilitated by improving the availability of copyright information. The study also highlighted challenges related to collective management of copyright. Authors' lack of knowledge on which of their rights are managed by a collective management organization can lead to situations of double assignments. To avoid this, in some cases production companies may require authors to revoke their representation agreement with a collective management organization. It is not possible to revoke the representation agreement given to Kopiosto for certain works individually, which can lead to authors having to unwillingly cancel their representation agreements for more than one production.

The research revealed several potential solutions to promote the satisfaction with contract terms in the audiovisual sector and to solve problems related to the acquisition or licensing of rights for audiovisual productions. Various measures can be used to influence contract terms towards more perceived fairness and to rebalance the negotiating positions of different parties, as well as to facilitate the acquisition of licenses and the transfer of rights in a changing operating environment.

Johdanto

● Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore toteutti vuosina 2022–2023 tutkimushankkeen audiovisuaalisen alan tekijänoikeuskysymyksistä. Tutkimus käsitteli tuotantovaiheen sopimukseen liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä, teknologisen kehityksen vaikutuksia sekä tekijänoikeusjärjestelmän kehittämistarpeita. Hanke oli osa Cuporen jatkuvaa Suomen tekijänoikeusjärjestelmän arviointia, jonka päämääränä on tuottaa tietoa tekijänoikeusjärjestelmän kehittämistä koskevan keskustelun ja päätöksenteon tarpeisiin sekä lisätä tekijänoikeusjärjestelmän läpinäkyvyyttä¹.

Tutkimuksen toteuttivat Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen projekti-päällikkö Tiina Kautio ja tutkija Nathalie Lefever. Hankkeen tutkimusassistenttina toimi syys-joulukuussa 2022 Satu Sorvo, joka toteutti tutkimusteemojen taustakar-toitusta. Lisäksi Cuporen tutkija Katja Oksanen-Särelä osallistui hankkeen suunnit-teluvaiheeseen sekä ensimmäisen vaiheen haastattelujen toteuttamiseen. Hankkeen ohjausryhmän jäseniä olivat Marjo Mäenpää Cuporesta, Jorma Waldén ja Anna Vuo-pala opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä tekijänoikeuspolitiikan ja -järjestelmän asiantuntijat Jukka Liedes, Olli Pitkänen, Pekka Tarkela ja Viveca Still. Tutkimuksen rahoittajana oli opetus- ja kulttuuriministeriö.

Tutkimuksessa identifioitiin tekijänoikeusjärjestelmän kehitystarpeita eri sidos-ryhmien näkökulmista. Lisäksi tunnistetaan ratkaisuja havaittuihin haasteisiin vas-taamiseksi. Tämän perusteella voidaan esittää jatkoarviointiin soveltuvia toimenpide-suosituksia. Tässä raportissa esitetään hankkeen keskeiset tulokset ja johtopäätökset.

Tutkimuksen lähtöasetelma: muuttuva toimintaympäristö ja liiketoimintamallit

Audiovisuaaliset tuotannot työllistävät tyypillisesti suuren joukon luovien alojen ammattilaisia. Toimialan sopimuskäytännöt ovat moninaisia. Lisäksi digitalisaatio ja kansainvälistyminen muuttavat toimialan liiketoimintaa ja sopimuskäytänteitä.

Tutkimuksen lähtöasetelma voidaan jäsentää neljään teema-alueeseen:

1. Tuotantovaiheen sopimukset tekijän- ja lähioikeuksien siirrosta ja teosten käyttöoikeuksista

Audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöt hyödyntävät kaupallisesti luovan työn teki-jöiltä hankkimiaan oikeuksia. Tekijänoikeuteen perustuvat sopimukset tehdään

¹ Hankekokonaisuuden taustalla on laajamittainen Cuporen tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden arviointihankkeessa (2009–2016) tehty arviointimenetelmien kehittämistyö.

pääasiassa yksittäisesti oikeudenhaltijan ja oikeuksien luovutuksen saajan välillä (esim. työsopimukset tai muut sopimukset oikeuksien siirrosta kertakorvausta tai rojaltipohjaista korvausta vastaan). Sopimuksia tehdään myös kollektiivisesti tekijänoikeusjärjestöjen toimesta sekä työehtosopimuksissa ja muissa työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen välisissä sopimuksissa.

2. Sopimukset tulevaisuuden uudentyyppisistä käyttötavoista

Digitalisaatio on avannut audiovisuaalisen alan sisällöille uusia markkinoita ja jakelumenetelmiä. Se on myös muuttanut sisältöjen kysyntää sekä loppukäyttäjien mahdollisuuksia osallistua sisällöntuotantoon ns. tuottajakuluttajina. Kysynnän muutoksiin ja teosten uusiin käyttötapoihin liittyy tekijänoikeudellisia haasteita. Sillä, miten oikeuksien siirrosta sovittaessa huomioidaan sisältöjen tulevia, potentiaalisia käyttötapoja, on suora vaikutus tekijöiden saamiin korvauksiin.

3. Digitalisaation vaikutukset tekijänoikeustulojen ohjautumiseen oikeudenhaltijoille

Digitalisaatio mahdollistaa uusia audiovisuaalisen sisällön käyttö- ja jakelutapoja. Muutokset ovat globaaleja ja alan kilpailu on kansainvälistynyt. Tämä tuo uusia haasteita ja mahdollisuuksia tekijänoikeustulojen ohjautumiseen arvoketjuissa. Tekijänoikeustulojen ohjautumiseen arvoketjussa voivat vaikuttaa esimerkiksi teoksia, tekijöitä ja teosten käyttöä koskevan metadatan saatavuus sekä sisältöjen rajat ylittävää lisensiointia koskevat korvauskäytännöt.

4. Tekijänoikeustietämys ja sopimusosaaminen

Markkinoiden monimuotoistuessa tekijänoikeustietämyksen ja sopimusosaamisen merkitys korostuu, mutta samalla yksittäisten luovan työn tekijöiden voi olla entistä vaikeampaa saavuttaa riittävä ymmärrys tekijänoikeudellisista ja sopimuskyksymyksistä neuvotellakseen oikeuksiensa siirrosta.

Tutkimuksen tekohetkellä oli Suomessa käynnissä laaja-alainen tekijänoikeuslain uudistus² ja tutkimuksessa tuotettu tieto tarjoaa vertailukohdan mahdolliselle myöhemmälle analyysille tekijänoikeuslain uudistuksen vaikutuksista.

² Eduskunta hyväksyi 27.2.2023 lakiehdotukset, joilla toimeenpannaan EU:n direktiivi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (2019/790) sekä verkkolähetydirektiivi (2019/789) (ks. luku 1.2.). Uudet tekijänoikeuslain (404/1961) säännökset tulivat voimaan 3.4.2023. Ks. Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta (263/2023).

Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen keskiössä ovat audiovisuaalisen alan muuttuva toimintaympäristö ja liiketoimintamallit sekä niiden vaikutukset audiovisuaalisen sisällön tuotantovaiheen sopimukseen. Painotus on teknologisen kehityksen vaikutusten tarkastelussa ja tekijänoikeusjärjestelmän mukautumiskyvyn arvioinnissa. Tavoitteena on myös tutkia toimialalla esiintyviä näkemyksiä tekijänoikeusjärjestelmästä sekä kartoittaa järjestelmän kehittämistarpeita.

Tutkimuksessa tarkastellaan audiovisuaalisen alan tekijänoikeuskysymyksiä toimialan rakenteessa tapahtuneiden muutosten näkökulmista. Selvityksen kohteena on ennen kaikkea se, ovatko oikeudenluovutuksiin liittyvät sopimukset alan toimijoiden näkemysten mukaan kohtuullisia. Kohtuuttomuudella viitataan tämän tutkimuksen yhteydessä subjektiiviseen näkemykseen siitä, huomioidaanko kaikkien sopimusosapuolten edut sopimusehdoissa tasapainoisesti. Tutkimus käsittelee siten kohtuuttomuuden kokemuksia sekä sitä, mitä seikkoja alan toimijat pitävät kohtuullisuuden kriteereinä. Se ei ota kantaa eri oikeudellisiin konteksteihin liittyviin kohtuuttomuuden määritelmiin (ks. luku 2.1.).

Tutkimuksessa selvitetään seuraavia kysymyksiä:

- *Pitävätkö luovan työn tekijät ja tuotantoyhtiöt sopimusehtoja oikeuksien siirrosta tai tuotantojen käyttöoikeuksista kohtuullisina?*
- *Mitkä tekijät vaikuttavat sopimusehtojen kohtuullisuuteen?*
- *Ovatko audiovisuaalisen alan toimijat kohdanneet ongelmia oikeuksien siirrosta tai käyttöoikeuksien hankinnassa?*
- *Miten sopimuksissa voidaan huomioida mahdolliset tulevaisuuden jakelutavat ja käyttötarkoitukset?*
- *Miten voidaan edistää tekijänoikeuden luovutuksista ja teosten käyttöoikeuksien siirrosta maksettavien korvausten oikeasuhtaisuutta?*
- *Mitä muutostarpeita Suomen tekijänoikeusjärjestelmässä on digitalisaation ja audiovisuaalisen alan sopimusehtojen kohtuullisuuden näkökulmasta?*

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa määritettiin audiovisuaalisen alan kannalta keskeisiä ajankohtaisia tekijänoikeudellisia kysymyksiä. Käsiteltäviä teemoja olivat toimialan keskeiset sidosryhmät, tekijänoikeuksia koskevat sopimusrakenteet ja arvonluontiprosessit; digitalisaation vaikutukset toimialan liiketoimintamalleihin ja jakelukanaviin; sekä toimialan rakenteellisiin muutoksiin liittyvät tekijänoikeudelliset

3 Tämän tutkimuksen yhteydessä "oikeasuhtaisuudella" viitataan subjektiiviseen näkemykseen siitä, että korvaukset ovat hyväksyttävässä suhteessa siirrettyjen oikeuksien laajuuteen.

haasteet. Toimialan rakenteen ja sopimuskäytänteiden kartoitus muodosti pohjatiedon toimialalla esiintyvien ongelmien analyysille.

Tämän jälkeisissä vaiheissa hankkeen pääpaino oli tuotantovaiheen sopimusten tarkastelussa. Tutkimuskysymykset käsittelivät ennen kaikkea digitalisaation vaikutuksia audiovisuaalisen sisällön tuotantovaiheeseen sekä tekijän- ja lähioikeuksien siirtoa ja teosten käyttöoikeuksia koskevia sopimusehtoja.

Audiovisuaalisen alan määritelmä

Audiovisuaalisella alalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa elokuvien, videoiden ja televisio-ohjelmien tuotantoa ja jakelua. Eräät audiovisuaalisen alan määritelmät sisältävät myös radiotuotannot, äänitallenteet, videopelit ja media- ja videotaiteen teokset⁴. Näillä tuotannoilla on kuitenkin omat ominaispiirteensä ja niitä koskevat erilaiset ajankohtaiset kysymykset, mitä tulee digitalisaatioon ja teosten kansainvälisiin markkinoihin. Tästä syystä ne on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessa ei myöskään keskitytä mainoselokuvaan tai tuotantoihin, jotka on ensisijaisesti tarkoitettu ei-kaupalliseen levitykseen esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Rajaamalla tutkimusalueen tiettyihin teosluokkiin pystymme analysoimaan ja ymmärtämään paremmin tekijänoikeuteen liittyviä ongelmia ja kehitystarpeita.

Tutkimusaineistot ja -menetelmät

● Hankkeessa kerättiin tutkimusaineistoa toteuttamalla kyselyjä, fokusryhmäkeskusteluja ja asiantuntijahaastatteluja. Empiirisen aineiston lisäksi analyysi perustuu kirjallisiin lähteisiin ja verkkoaineistoon.

Asiantuntijahaastattelut

Hankkeen asiantuntijahaastattelut toteutettiin tammi- ja joulukuussa 2022 sekä tammikuussa 2023. Puolistrukturoitujen haastattelujen kohderyhmänä olivat hankkeen ensimmäisessä vaiheessa audiovisuaalisen alan toimijat ja asiantuntijat sekä audiovi-

4 Audiovisuaalisen alan määritelmät vaihtelevat jossain määrin. Alan katsotaan usein kattavan elokuvan, televisio- ja radio-ohjelmat, videon ja multimEDIATEOKSET. Esim. European Audiovisual Observatory katsoo audiovisuaalinen-termin viittaavaan kaikkeen mediaan lehdistöä lukuun ottamatta: elokuvaan, televisioon, radioon, videoon ja erilaisiin tilattaviin palveluihin (kuten tilausvideo- ja catch-up-palvelut), ks. <https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/what-we-do>. Toisaalta WIPO:n tekijänoikeuden ydintoimialojen määritelmässä sisältää kategoria "elokuvat, videot ja televisio-ohjelmat" sekä "elokuvat ja videot" että "radion ja television", ks. World Intellectual Property Organization (2015). Lisäksi Euroopan tilastoasiantuntijoista koostuvan kulttuuritilastointiverkoston (ESSNet) audiovisuaalisen- ja multimedia-alan luokittelu kattaa elokuvan, radion, television, videon, äänitteet, multimEDIATEOKSET ja videopelit, ks. ESSnet-CULTURE (2012).

suaalisesta kulttuurista vastaavat virkamiehet, ja hankkeen toisessa vaiheessa audiovisuaalisen alan kannalta keskeiset järjestöt APFI, Avate jäsenjärjestöineen ja Kopiosto.

Kyselytutkimukset

Kyselytutkimukset toteutettiin syyskuussa 2022 kahtena verkkokyselynä. Erilliset kyselyt suunnattiin kahdelle kohderyhmälle: a) luovan työn tekijät ja esittävät taiteilijat ja b) audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöt. Linkit verkkokyselyihin julkaistiin Cuporen internetsivuilla ja niitä välitettiin kyselyn kohderyhmille kohdennetusti sähköpostiviesteillä sekä toimialajärjestöjen kautta⁵. Kyselyihin oli mahdollista vastata suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Kyselyt sisälsivät sekä avoimia kysymyksiä että strukturoituja, esimerkiksi monivalintakysymyksiä ja Likertin viisiportaiseen asteikkoon perustuvia kysymyksiä. Tavoitteena oli kerätä tietoa oikeudenhaltijoiden kokemuksista koskien tuotantovaiheen sopimuksia ja korvausten oikeasuhtaisuutta. Kysymykset koskivat myös oikeuksien siirtoon liittyviä ongelmia ja teknologisen kehityksen vaikutuksia.

Tulokset analysoitiin pääosin laadullisin menetelmin teemoittamalla. Vastaukset kyselyyn ovat itsevalikoituneita, mistä syystä tulosten tilastollista analyysia tehtiin varoen. Valikoitumisharhaa, joka voi johtua esimerkiksi internetin käyttömahdollisuuksista ja muista vastaamispäätökseen vaikuttavista syistä, pyrittiin korjaamaan välittämällä kyselyjä laajasti eri toimialajärjestöjen ja muiden alan organisaatioiden kautta. Valikoitumisharha pyrittiin huomioimaan tulosten analyysissa. Tästä syystä vastasten analyysia on tehty vain varovaisesti eri taustamuuttujien mukaan.

Kyselyt on esitetty raportin liitteissä 1 ja 2. Kyselyihin vastanneiden taustatiedot on esitetty myöhemmin tässä luvussa.

Fokusryhmäkeskustelut

Fokusryhmäkeskusteluja varten muodostettiin kaksi erillistä ryhmää. Ensimmäisessä fokusryhmässä käsiteltiin tutkimuskysymyksiä luovan työn tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden näkökulmasta ja se koostui tekijäjärjestöjen ja ammattiliittojen edustajista. Toisessa fokusryhmässä keskityttiin audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöiden näkökulmaan ja ryhmä koostui yksittäisten tuotantoyhtiöiden edustajista. Kummankin ryhmän kokoonpano määritettiin siten, että se on riittävän edustava, mutta yhtä

5 Tietoa kyselyistä välitettiin toimialajärjestöjen internetsivujen ja uutiskirjeiden sekä sosiaalisen median avulla.

aikaa riittävän suppea, jotta jokainen jäsen saa tilaisuuden osallistua keskusteluun⁶. Kumpikin ryhmä kokoontui kerran marraskuussa 2022. Keskustelut järjestettiin käytännön syistä ainoastaan verkkotapaamisina.

Fokusryhmäkeskusteluissa arvioitiin ennalta määriteltyjä ongelma-alueita ja punnittiin ratkaisuvaihtoehtoja. Niissä nostettiin esiin ennen kaikkea aiemmin toteutettujen kyselyjen vastauksissa korostuneita ongelma-alueita sekä teemoja, joista kyselyvastausten perusteella tarvittiin vielä lisätietoa. Lisäksi identifioidiin ratkaisuja havaittuihin ongelmiin. Keskustelun pohjana oli teemoittain jaoteltu keskustelurunko, joka sisälsi pääosin avoimia kysymyksiä. Fokusryhmäkeskustelut pyrittiin rakentamaan siten, että osallistujien välille voisi syntyä mahdollisimman paljon keskustelua ja vuorovaikutusta. Osallistujat saivat ennen fokusryhmäkeskustelua vastattavakseen esikyselyn, joka sisälsi avoimia kysymyksiä varsinaisessa ryhmäkeskustelussa käsiteltävistä teemoista. Esikyselyn ensisijaisena tehtävänä oli auttaa valmistautumaan keskusteluun, mutta sen avulla fokusryhmien osallistujat pystyivät myös toimittamaan tutkimusryhmälle tarkempia näkemyksiään eri teemoista.

Listat fokusryhmäkeskustelujen osallistujista sekä hankkeessa haastatelluista asiantuntijoista on esitetty lähdeluettelossa.

Kyselyihin vastanneiden taustatiedot

Audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 33 Suomessa toimivaa tuotantoyhtiötä. Vastajaan toimenkuva oli tyypillisimmin tuottaja tai toimitusjohtaja. Kyselyvastauksista 30 prosenttia tuli pieniltä, alle 100 000 euron liikevaihdon yhtiöiltä. Suurin osuus (45 %) vastauksista tuli yhtiöiltä, joiden liikevaihto oli yli 100 000 euroa, mutta enintään 1 miljoona euroa. Vastauksista 18 prosenttia saatiin liikevaihdoltaan yli miljoonan euron, mutta enintään 10 miljoonan euron suuruisilta yhtiöiltä ja kuusi prosenttia yli kymmenen miljoonan euron liikevaihdon yhtiöiltä.

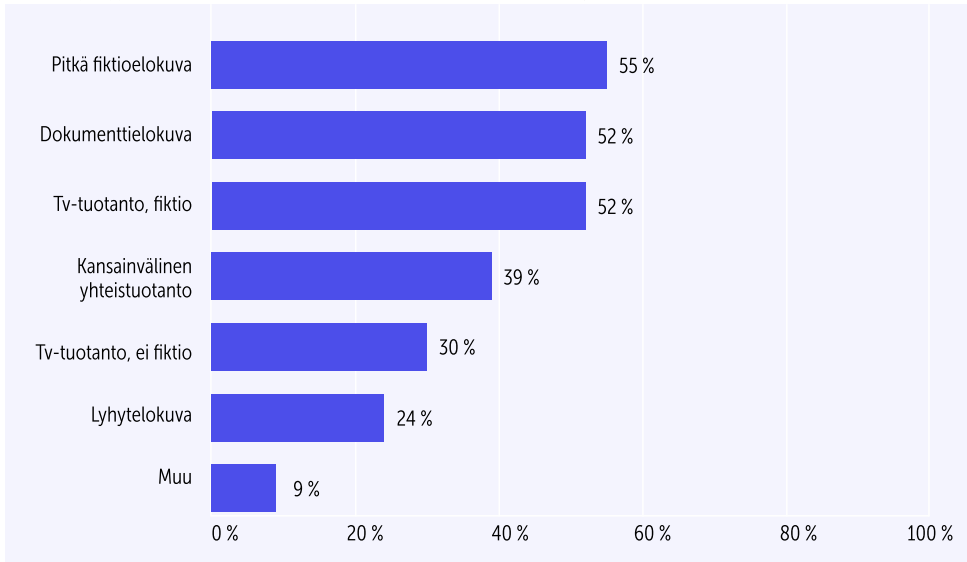
Kyselyyn vastanneiden tuotantoyhtiöiden tuotannot jakoutuivat kohtalaisen tasaisesti erityyppisiin tuotantokategorioihin (Kuvio 1). Tyypillisimmin vastaajien tuotantoon kuului pitkiä fiktioelokuvia, dokumenttielokuvia tai fiktiivisiä tv-tuotantoja ja

⁶ Luovan työn tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden näkökulmaa käsittelevään fokusryhmään kutsuttiin mukaan edustajat audiovisuaalisen alan kannalta keskeisistä tekijäjärjestöistä ja ammattiliitoista. Osallistujia oli kahdeksasta eri organisatiosta.

Tuotantoyhtiöiden näkökulmaa käsittelevään fokusryhmään valikoitiin mukaan liikevaihdoltaan eri kokoisia tuotantoyhtiöitä. Lisäksi pyrittiin varmistamaan, että sekä elokuvien että televisio-ohjelmien tuotannot ovat edustettuina ryhmässä. Syyskuussa toteutettuun kyselyyn vastanneille tuotantoyhtiöiden edustajille annettiin mahdollisuus ilmoittautua mukaan ryhmäkeskusteluihin ja osa fokusryhmän jäsenistä valikoitui mukaan tätä kautta. Ryhmässä oli seitsemän osallistujaa.

hieman tätä harvemmin ei-fiktiivisiä tv-tuotantoja tai lyhytelokuvaa.⁷ Kansainvälisiä yhteistuotantoja toteutti 39 prosenttia vastaajista.⁸

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden tuotantoyhtiöiden tuotantoja kuvaavat kategoriat, % vastaajista (n=33)

Luovan työn tekijöille ja esittäville taiteilijoille suunnattuun kyselyyn saatiin yhteensä 143 vastausta. Vastaajat jakautuivat tasaisesti sukupuolten ja eri ikäryhmien osalta (Taulukko 1). Kyselyn vastaajat olivat pääosin korkeasti koulutettuja: heistä 74 prosentilla oli vähintään alemman korkea-asteen tutkinto.

Taulukko 1. Luovan työn tekijöille suunnatun kyselyn aineiston rakenne

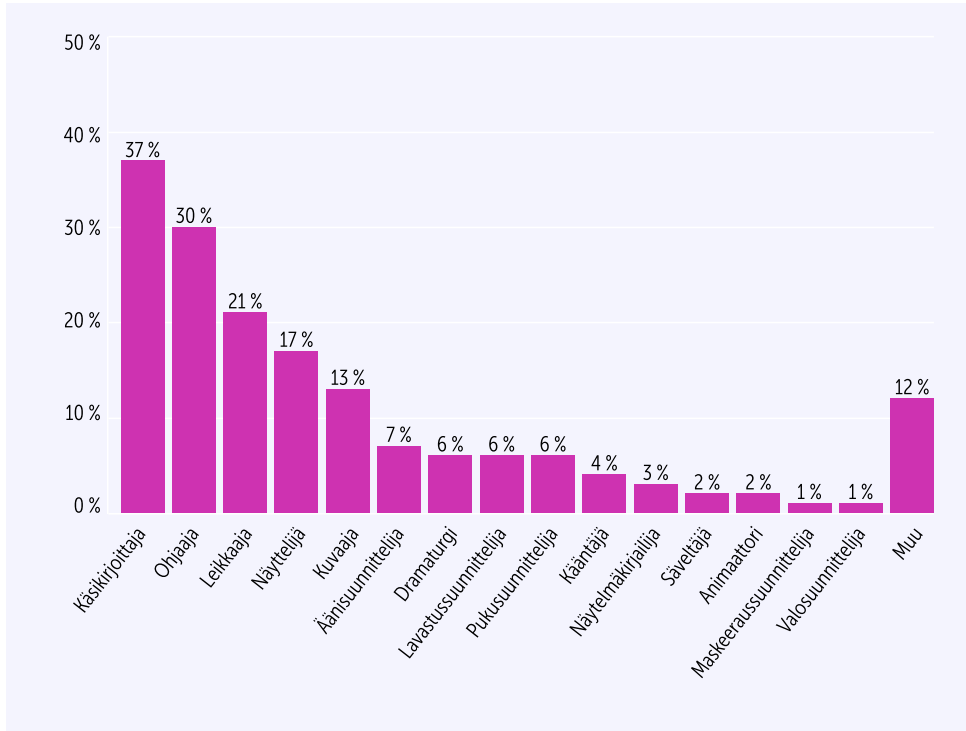
SUKUPOOLI	
Nainen	50 %
Mies	43 %
Muu	2 %
En halua vastata	5 %
IKÄRYHMÄ	
24 vuotta tai vähemmän	2 %
25–34 vuotta	16 %
35–44 vuotta	25 %
45–54 vuotta	28 %
55–64 vuotta	25 %
65 vuotta tai enemmän	4 %

7 Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 2. Valitse seuraavista vaihtoehtoista yksi tai useampi kategoria, joka parhaiten kuvaa tuotantonne.

8 Muu, mikä -kategorian vastauksina ilmoitettiin animaatio, audiotuotanto sekä galleriaelokuva/mediataide.

Vastaajat jakautuvat jossain määrin epätasaisesti eri ammattiryhmiin. Suurimmat vastaajaryhmät olivat käsikirjoittajat (37 %), ohjaajat (30 %) ja leikkaajat (21 %). Vastaajista, jotka valitsivat vaihtoehdon “muu, mikä?”, kuusi oli kääntäjiä, kolme animaattoreita ja loput edustivat vaihtelevasti eri ammattiryhmiä.⁹ (Kuvio 2)

Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden luovan työn tekijöiden toimintaa kuvaavat kategoriat (n=143)

9 Kysely luovan työn tekijöille ja esittäville taiteilijoille, kysymys 3. Valitse seuraavista vaihtoehdoista yksi tai useampi kategoria, joka parhaiten kuvaa toimintaasi.

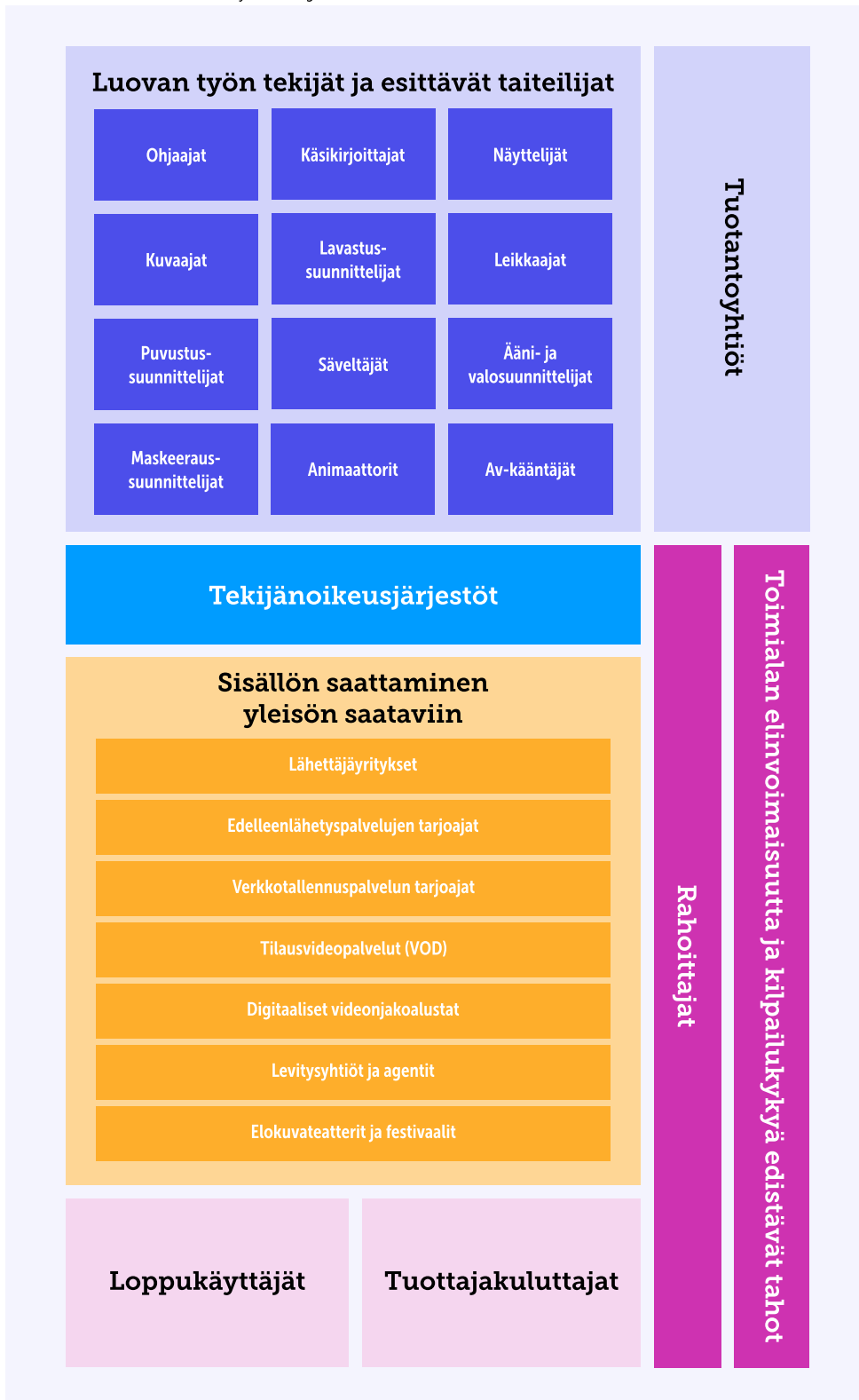
1. Yleiskatsaus audiovisuaalisen alan toimintaan

● Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan audiovisuaalisten sisältöjen tuotantovaiheeseen ja ennen kaikkea tekijöiden ja tuotantoyhtiöiden välisiin sopimuskäytäntöihin ja sopimusehtoihin liittyviä näkökohtia. Kuitenkin on tärkeää hahmottaa koko toimialan rakennetta ja kehitystä, jotta voidaan paremmin ymmärtää tuotantovaiheen sopimukseen ja eri osapuolten neuvotteluvoimaan vaikuttavia mekanismeja. Audiovisuaalisen alan sopimuskäytäntöihin vaikuttaa myös alalla sovellettava lainsäädäntö. Tässä luvussa esitellään siksi myös audiovisuaalisten teosten tuotantoon ja jakeluun sekä tekijänoikeussuojaan ja lisensiointiin sovellettava oikeudellinen kehys.

1.1. Toimialakuvaus

Kuviossa 3 on esitetty yleistasolla audiovisuaalisen alan keskeiset sidosryhmät. Kuvatut sidosryhmäkategoriat tulee nähdä esimerkinomaisina: kuviossa esitetyt luovan työn tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden kategoriat eivät anna täydellistä kuvaa audiovisuaalisen alan tuotantoihin osallistuvien tekijöiden monista rooleista.

Kuvio 3. Toimialan keskeiset sidosryhmäkategoriat

1.1.1. Audiovisuaalisen sisällön tuotanto

Luovan työn tekijät ja esittävät taiteilijat osallistuvat audiovisuaalisen teoksen tuotantoprosessiin omalla panoksellaan ja ovat siten alkuperäisiä tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien haltijoita. Tyypillisesti elokuva- tai televisiotuotantoon osallistuu laaja joukko eri luovien alojen ammattilaisia, kuten ohjaajat, näyttelijät, käsikirjoittajat, kuvaajat, leikkaajat, lavastussuunnittelijat, valo- ja äänisuunnittelijat, puvustus- ja maskeeraussuunnittelijat, säveltäjät sekä animaattorit. Av-kääntäjät tuovat mukaan luovan panoksensa tuotantojen esittämiseksi useilla kielillä. Luovan työn tekijöille syntyy tekijänoikeus teokseen ja esittävien taiteilijoiden oikeuksia suojaa lähioikeus silloin kun he ovat osallistuneet teoksen syntyyn merkittäväällä luovalla panoksella.

Tyypillisesti audiovisuaaliseen teokseen kohdistuu useita eri luovan työn tekijöille kuuluvia oikeuksia. Silloin kun teoksella on useita tekijöitä, kuuluu tekijänoikeus kaikille tekijöille yhteisesti, eikä teoksen käyttö ole mahdollista ilman kaikilta tekijöiltä saatua lupaa. Luovan työn tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden oikeuksia on kuvattu tarkemmin luvussa 1.2.2.

Audiovisuaalisen alan tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden etuja ajavat useat toimialajärjestöt ja ammattiliitot, kuten Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto (Teme) jäsenjärjestöineen, Suomen näyttelijäliitto ry, Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat ry, Suomen elokuvaohjaajaliitto SELO ry, Audiovisuaalisen alan tekijät Avate ry, Suomen Musiikkikustantajat ry, av-kääntäjiä edustava Kieliasiantuntijat ry sekä osana Suomen Journalistiliittoa toimiva Radio- ja televisio toimittajien liitto. Toimialajärjestöt ja ammattiliitot valvovat jäsentensä ammatillisia ja oikeudellisia etuja. Ne tarjoavat lainopillista apua, mallisopimuksia ja koulutusta, osallistuvat poliittiseen keskusteluun ja tekevät kansainvälistä yhteistyötä esimerkiksi kattojärjestöjen ja yhteistyöverkostojen kautta. Ammattiliitot neuvottelevat työehtosopimuksia, joilla sovitaan toimialan vähimmäistyöehdoista työnantajajärjestön tai yksittäisen työnantajan kanssa. Neuvottelut koskevat esimerkiksi palkkoja, työaikoja ja lomiam. Työehtosopimukset tehdään aina määräajaksi ja niiden solmimista määrittelee työehtosopimuslaki (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022).

Tuotantoyhtiö tai muu organisaatio, jonka piirissä audiovisuaalinen tallenne tuotetaan, vastaa audiovisuaalisen tuotannon operatiivisesta toiminnasta sekä suhteista rahoittajiin, mahdollisiin yhteistuottajiin ja jakelijoihin. Tuotantoyhtiön roolina on myös mahdollistaa uusien tuotantojen syntyminen. Tuotantoyhtiö voi osallistua merkittävässä määrin myös itse sisällön kehittelyyn.

Tuotantoyhtiöiden liiketoiminta liittyy vahvasti tekijänoikeuksiin. Tekijänoikeuslaissa on säädetty lähioikeudesta, joka kohdistuu tuotannossa syntyvään tallenteeseen: kuvatallennetta ei saa tuottajan suostumuksetta siirtää laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa, levittää yleisön keskuuteen, tai välittää yleisölle ennen kuin tallentamisvu-

desta on kulunut 50 vuotta¹⁰. Tuottajalle syntyvän lähioikeussuojan lisäksi tuotantoyhtiöt hyödyntävät kaupallisesti luovan työn tekijöiltä hankkimiaan oikeuksia: yhtiö hankkii tarvittavat oikeudet teoksiin tekijöiltä ja maksaa tästä korvauksena palkan, palkkion tai muun korvauksen.

Tuotantoyhtiön toiminta on liiketoimintaa, jossa oikeuksien hallinnointi on keskiössä. Tuotantoyhtiön tuotto syntyy käyttö- ja tekijänoikeuksien myynnistä. Tuottaja kantaa riskin, jotta tuotanto valmistuu rahoittajien ja tilaajien kanssa sovitun mukaisesti. Tuotantoyhtiön toimintaan liittyy epävarmuus siitä, riittävätkö tulevaisuuden tuotot kustannusten kattamiseen ja tulevan toiminnan rahoittamiseen. Tuotantokustannukset ovat muuttuva tekijä ja oikeuksien arvo ei usein ole ennustettavissa.

1.1.2. Tekijänoikeuden yhteishallinnointi

Tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien yksittäinen hallinnointi on joissain tilanteissa epäkäytännöllistä tai mahdotonta. Esimerkiksi teosten massakäyttötilanteissa voi oikeudenhaltijoiden selvittäminen olla vaikeaa käyttölupien saamiseksi, ja toisaalta myös oikeudenhaltijoiden on hankalaa myöntää käyttölupia lukuisille käyttäjille. Oikeudenhaltijat voivat tällöin valtuuttaa tekijänoikeusjärjestön hallinnoimaan ja valvomaan oikeuksiaan. Tekijänoikeusjärjestöt myöntävät teosten käyttölupia ja keräävät tekijänoikeuskorvauksia teosten käyttäjiltä oikeudenhaltijoiden puolesta. Ne edistävät myös rajat ylittävää lisensointia tekemällä yhteistyötä ulkomaisten järjestöjen kanssa ja valvovat edustamiensa oikeudenhaltijoiden etuja. Audiovisuaalisen alan oikeudenhaltijoita edustavat Audiovisual Producers Finland – APFI, Avate, Gramex, Kopiosto, Kuvasto, Sanasto ja Teosto. Näistä APFI, Gramex, Kopiosto, Kuvasto, Sanasto ja Teosto toimivat myös opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksyminä sopimuslisensoijjärjestöinä, jolloin ne myöntävät teosten käyttölupia muidenkin kuin edustamiensa tekijöiden puolesta tietyissä tekijänoikeuslaissa määritetyissä tapauksissa.¹¹

Audiovisual Producers Finland – APFI ry edustaa audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöitä. Se tilittää korvauksia tv-lähetysten verkkotallennuksesta, audiovisuaalisten teosten tallentamisesta opetuskäyttöön, elokuvien opetuskäytöstä, muusta elokuvien ei-kaupallisesta käytöstä, ulkomaisten tv-kanavien edelleen lähettämisestä Suomessa, suomalaisten tv-ohjelmien edelleen lähettämisestä ulkomailla sekä budjettiperusteisesta yksityisen kopioinnin hyvitysmaksusta. Vuoden 2021 lopussa APFI:n jäsenenä oli 102 tuotantoyhtiötä ja asiakkaina oli 297 oikeudenhaltija-asiakasta. Maksetut korvaukset olivat samaisena vuonna noin 10,5 miljoonaa euroa (APFI, 2022a, s. 12 & 21).

¹⁰ Tekijänoikeuslain 46 a §

¹¹ Tekijänoikeusjärjestöjen toimintaa sopimuslisensoijjärjestöinä on kuvattu tarkemmin luvussa 1.2.2.

Audiovisuaalisen alan tekijät Avate ry on vuonna 2019 perustettu järjestö, jonka tarkoituksena on aloittaa toiminta tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaationa. Avate on Suomen suurin elokuva-alan ammattiliitto ja itsenäinen järjestö, jonka jäsenjärjestöinä ovat Näyttelijäliitto, Suomen elokuvaohjaajaliitto SELO sekä Suomen Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat ry SUNKLO. Avaten pyrkimyksenä on valvoa jäsenjärjestöjensä jäsenten ammatillisia, tekijänoikeudellisia, taloudellisia ja taiteellisia etuja muun muassa tekijänoikeuksien kollektiivisen hallinnoinnin muodossa (Audiovisuaalisen alan tekijät Avate ry, 2022).

Filmex ry toimii Näyttelijäliiton tilitysorganisaationa, jonka kautta näyttelijöille maksetaan Näyttelijäliiton työehtosopimusten ja niiden perusteella liiton neuvottelemien erillissopimusten perusteella kerättyjä tekijänoikeuskorvauksia. Se on toiminut aiemmin audio- ja av-teoksissa esiintyviä näyttelijöitä edustavana tekijänoikeusjärjestönä, mutta sen toimenkuvaan ei enää kuulu näyttelijöiden tekijänoikeuksien hallinnointi.¹²

Kopiosto ry myöntää lupia esimerkiksi tv-ohjelmien verkkotallennuspalveluihin¹³, tv-kanavien edelleen lähettämiseen, tv-ohjelmien opetuskäyttöön sekä tv- ja radio-ohjelmien tallenteiden käyttöön kirjastoissa ja laitoksissa¹⁴. Se edustaa suorien valtuutusten perusteella yli 80 000 kotimaista oikeudenhaltijaa, joista audiovisuaalisen alan tekijöitä tai muita audiovisuaalisten teosten oikeudenhaltijoita on noin 25 000¹⁵. Kopiosto tilitti vuonna 2022 audiovisuaalisten teosten oikeudenomistajille tekijänoikeuskorvauksina yhteensä noin 27 miljoonaa euroa (Kopiosto, 2023).

Osana audiovisuaalisia tuotantoja käytetään erityyppisiä teoksia, joita koskevia tekijänoikeuksia hallinnoivat eri tekijänoikeusjärjestöt. **Teosto ry** on musiikin säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja kustantajien tekijänoikeusjärjestö, joka lisensoi musiikkilupia musiikin käyttäjille Suomessa ja tilittää korvauksia kotimaisille ja ulkomaisille oikeudenomistajille (Teosto, 2022, s. 26). **Gramex ry** valvoo ja edistää esittävien taiteilijoiden ja äänilevytuottajien tekijänoikeuksia. Se lisensoi äänitteiden käyttöä sekä kerää tekijänoikeuskorvauksia oikeudenhaltijoiden puolesta. Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö **Sanasto ry** edustaa kirjailijoita ja kääntäjiä. Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestö **Kuvasto ry** myöntää lupia kuvataideteosten käyttöön ja julkiseen näyttämiseen.

¹² Filmexin keräämät asiakassopimukset on siirretty vuonna 2022 Näyttelijäliitolle. Ks. Filmex ry:n verkkosivut, <https://www.filmex.fi/toiminta/> ja <https://www.filmex.fi/asiakkuus/>

¹³ Yhdessä Teoston, Gramexin ja APFI:n kanssa

¹⁴ Luettelo kaikista Kopioston hallinnoimista audiovisuaalista alaa koskevista oikeusluokista on saatavilla Kopioston verkkosivuilla: <https://www.kopiosto.fi/app/uploads/2018/08/22113541/Kopioston-hallinnoimat-av-teosten-oikeusluokat.pdf>

¹⁵ Lähde: Kirsi Salmela (Kopiosto), sähköpostitiedustelu, 5.5.2023.

1.1.3. Audiovisuaalisen sisällön saattaminen yleisön saataviin

Kotimaiset ja kansainväliset lähettäjäyritykset sekä tilausvideopalvelut tarjoavat sisältöjä osana ohjelmistojaan ja katalogejaan, ja sisältöä välitetään yleisölle niin ikään digitaalisten videonjakoalustojen kautta¹⁶.

Lähettäjäyritykset tarjoavat ja välittävät ohjelmakokonaisuuksia yleisölle joko televisiokanavien kautta tai internetin välityksellä suoratoistona¹⁷ tai ladattavina tiedostoina¹⁸. Niin kutsuttu lineaarinen eli broadcast-lähettäminen kattaa palvelut, jotka yleisö vastaanottaa passiivisesti reaaliajassa. Perinteisten televisiokanavien lähetykset kuuluvat tähän kategoriaan. Ei-lineaarinen eli tilauspohjainen välittäminen tapahtuu käyttäjän pyynnöstä hänen valitsemanaan ajankohtana, lähettäjäyrityksen tai muun palveluntarjoajan valikoiman pohjalta. Yksi tilauspohjaisen välittämisen muoto ovat ns. catch-up-palvelut, jotka mahdollistavat lineaarisesti välitettyjen ohjelmien katsomisen myöhempänä ajankohtana, tietyn ajanjakson sisällä.

Suomessa oli vuonna 2021 toiminnassa 22 vapaasti katsottavaa (free-to-air) televisiokanavaa ja 38 maksukanavaa (Suomen virallinen tilasto, 2022, taulukko 5.1). Suomessa toimii yksi julkinen lähettäjäyritys, Yleisradio Oy, jonka osuus suomalaisen television katsomisesta oli 43,4 % vuonna 2021 (Finnpanel, 2021). Muita markkinaosuudeltaan suuria toimijoita ovat ruotsalainen TV4 Media AB (ent. Bonnier Group), yhdysvaltalainen Discovery Inc ja suomalainen Sanoma (European Audiovisual Observatory, 2021).

Tekijänoikeuslain 48 §:n mukaisesti radio- tai televisiolähetystä ei saa lähettäjäyrityksen suostumuksetta siirtää laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa, lähettää uudelleen, levittää yleisön keskuuteen, tai välittää yleisölle ennen kuin tallentamisvuodesta on kulunut 50 vuotta.

Televisiosisältöjen jakeluun osallistuu lähettäjäyritysten lisäksi alkuperäisiä lähetyksiä edelleen lähettäviä yrityksiä sekä verkkotallennuspalvelujen tarjoajia. Edelleen lähettämällä tarkoitetaan alkuperäisen lähetyksen samanaikaista lähettämistä edelleen uudelle yleisölle kaapeli-, IPTV- ja yhteisantenniverkoissa. **Edelleenlähetykspalvelujen tarjoajat** (pääosin kaapelitelevisio-operaattoreina toimivat Telia, Elisa ja DNA) tarjoavat teknisiä ratkaisuja audiovisuaalisten sisältöjen välittämiseen yleisölle. Tekijänoikeuslain 25 h §:n mukaisesti sopimuslisenssijärjestelmä mahdollistaa edel-

¹⁶ Lähettäjäyritysten broadcasting-toiminta, tilausvideopalvelut ja sisältöjen välittäminen tietoverkossa on tekijänoikeuslain mukaisesti yleisölle välittämistä. Julkisesta esittämisestä on kyse silloin kun sisältö esitetään läsnä olevalle yleisölle esimerkiksi elokuvateatterissa. Teoskappaleiden levittämistä on fyysisten tallenteiden, kuten dvd-levyn, tarjoaminen ostettavaksi tai vuokrattavaksi.

¹⁷ Tiedonsiirtotapa, joka mahdollistaa sisällön käytön yhtäaikaaisesti tiedonsiirron kanssa. Suoratoistettava sisältö voi olla joko reaaliaikaisesti tai aiemmin luotu. Suoratoistopalvelua voidaan käyttää etälaitteiden, kuten tietokoneen, tabletin tai älypuhelimien kautta ilman lähetyssaikataulun rajoituksia.

¹⁸ Televisio-ohjelmien lähettäminen on joko alkuperäistä lähettämistä (tekijänoikeuslain 25 f §), edelleen lähettämistä (25 h § ja 25 i §) tai uudelleen käyttämistä (25 g §). Televisiosisältöjen alkuperäinen lähettäminen kattaa a) lineaarisen eli ohjelmien broadcast-lähettämisen ja b) ei-lineaarisen eli tilauspohjaisen välittämisen.

leen lähettämisen ilman, että luvat täytyy hankkia erikseen tekijöiltä. Tämän lisäksi edelleen lähettämiseen tarvitaan luvat suoraan lähettäjäryityksiltä.

Televisio-ohjelmien verkkotallennuspalvelut (verkko-pvr-palvelut) mahdollistavat lineaarisen televisiolähetyksen katselun myöhempänä ajankohtana ilman, että ohjelma täytyisi tallentaa omalla tallentimella, kuten digiboksilla. Verkkotallennuspalveluiden tarjoajat eivät ole ohjelmien alkuperäisiä lähettäjäryityksiä, vaan itsenäisiä toimijoita, esimerkiksi teleyrityksiä tai ohjelmien edelleen lähettäjiä kuten kaapelitelevisioyhtiöitä tai IPTV-yhtiöitä, jotka hyödyntävät internet-protokollaan perustuvaa teknologiaa¹⁹. Suomessa verkkotallennuspalveluiden toimintaan liittyvät luvat neuvotellaan opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymien sopimuslisenssijärjestöjen kanssa tekijänoikeuslain 25 l §:n mukaisesti. Tämän lisäksi tarvitaan luvat suoraan lähettäjäryityksiltä.

Perinteisten jakelukanavien ja formaattien, kuten televisio- ja elokuvateatterilevityksen ja tallennejakelun rinnalle ja osin niitä korvaamaan on syntynyt internet-pohjaisia levityskanavia. Verkossa toimivien **tilausvideopalveluiden (VOD)** käyttäjät voivat valita katsomansa sisällöt ja aloittaa niiden toiston välittömästi tai myöhemmin sopivana ajankohtana. Tilausvideopalvelun sisältö joko ladataan katsojan vastaanottimelle tai se esitetään suoratoistona. Suomen markkinoilla toimii useita tilausvideopalveluja tarjoavia yhtiöitä. Suosituimmat Suomessa toimivat tilausvideopalvelut ovat kotimaisien toimijoiden tarjoamat Yle Arena, MTV, C More ja Ruutu sekä kansainvälisten yhtiöiden tarjoamat Youtube, Netflix, Disney+, HBO, Viaplay, Dplay, Amazon Prime, AppleTV+, Paramount+ ja MUBI (Suomen virallinen tilasto, 2022, Taulukko 5.6). Suomessa toimii myös tilausohjelmapalveluja, joiden avulla kirjastot pystyvät tarjoamaan digitaalisia av-sisältöjä lainaajilleen (Korhonen, 2019).

Siinä missä lähettäjäryitykset aiemmin lähettivät ohjelmia lähinnä antenni-, satelliitti- tai kaapelitelevisiion kautta, lähettävät ne nykyään ohjelmistoaan myös tilausvideopalveluna. Tätä varten tarvitaan uuden tyyppisiä oikeuksia, jotka on hankittava jokaisen maan tai alueen kohdalla erikseen.

Sekä lähettäjäryitykset että tilausvideopalvelut voivat toimia myös tuotantoyhtiöinä. Ne voivat myös olla tuotantojen rahoittajia tai uuden sisällön tilaajia. Myös muut audiovisuaalisia tuotantoja levittävät ja esittävät markkinatoimijat voivat toimia tuotannon rahoittajina ostamalla niiden hyödyntämisoikeuksia ennakkoon.

Digitaaliset videonjakoalustat (esim. YouTube, TikTok, Vimeo, Instagram, Snapchat ja Facebook) ovat suosittuja etenkin nuorten keskuudessa: 94 prosenttia 16–24-vuotiaista käytti sosiaalisen median palveluita vuonna 2021 (Suomen virallinen tilasto, 2022, Taulukko 5.1). Ne eivät omista välittämäänsä sisältöä mutta ovat jossain mää-

¹⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta, HE 181/2014.

rin vastuussa palveluunsa ladatun luvattoman, kuten tekijänoikeuksia loukkaavan sisällön, poistamisesta.

Levitysyhtiöt ja agentit hoitavat teosten myyntiä eri maantieteellisille alueille ja eri käyttötarkoituksiin, kuten televisioon, suoratoistopalveluihin ja elokuvateatterilevitykseen²⁰. Joissain tilanteissa myös tuotantoyhtiö hoitaa itse perinteisesti levitysyhtiölle kuuluvia tehtäviä.

Vuonna 2021 Suomessa oli 178 **elokuvateatteria** (Suomen elokuväsäätiö, 2022b). Elokuvateatterit maksavat elokuvatoimistoille esityskorvauksia elokuvien esitysoikeuksista. Elokuvatoimistot ja -teatterit sopivat keskenään julkaisuikkunoista, eli elokuvateatteriensi-illan ja seuraavassa julkaisuallustassa tapahtuvan julkaisun välisistä ajoista.²¹

Elokuvafestivaalit esittävät kansainvälisen kirjjon niin valtavirran kuin myös marginaalisempia elokuvatuotantoja, ja niillä usein esitetään myös pienemmän tuotantobudjetin elokuvia valkokankaalla (Suomen elokuväsäätiö, 2022c). Elokuvafestivaalit täydentävät muuta elokuvatarjontaa ja voivat olla ainoa väylä esimerkiksi länsimaiden ulkopuolelta tulevien elokuvien esittämiselle. Festivaaleilla voidaan myös esittää elokuvista ohjaajan versioita, jotka saattavat esimerkiksi pituudeltaan poiketa elokuvateatteri- ja televisiolevitysversiona.

1.1.4. Loppukäyttö ja tuottajakuluttajien roolit

Audiovisuaalisten sisältöjen loppukäyttö on saanut uusia muotoja 2000-luvun aikana. Teknologisen kehityksen myötä erilaisia sisältöjä on laajasti saatavilla sekä perinteisten jakelukanavien että erilaisten internet-palveluiden kautta. Loppukäyttäjät odottavat entistä useammin, että erilaiset sisällöt ovat heidän saatavillaan ajasta, maantieteellisestä sijainnista ja päätelaitteesta riippumatta. Monet loppukäyttäjät myös aktiivisesti jakavat sisältöjä internet-alustoilla.

Audiovisuaalista sisältöä on saatavilla internetissä kattavasti erilaisten kaupallisten ja ei-kaupallisten palveluiden kautta. Kuluttajat löytävät haluamansa sisällöt entistä useammin uudentyypisten toimijoiden palveluista, kuten kansainvälisten yritysten on-demand- ja streaming-palveluista sekä avoimien alustojen kautta toteutetuista reaaliaikaisista lähetyksistä. Tilastokeskuksen mukaan TV-ruudun muu käyttö, eli suoratoistopalveluiden, tallenteiden ja pelien käyttö, on kaikissa ikäluokissa tuplaantunut vuodesta 2016 (Suomen virallinen tilasto, 2022, taulukko 5.4).

²⁰ Suomen elokuvatoimistojen liitto ry (SEL) on elokuvateatterielokuvien ja kuvatalenteiden maahantuojien ja levittäjien yhdistys, jonka tarkoituksena on ajaa elokuvien levitysalan yhteisiä etuja ja edistää alan tervettä kehitystä (Suomen Filmikamari, 2022). Audiovisual Producers Finland APFI on julkaissut verkkosivuillaan aika-ajoin päivitetävän listan kansainvälisistä myyntiyhtiöistä, jotka ovat myyneet tai levittäneet suomalaisia audiovisuaalisia tuotantoja kansainvälisesti tai joilla on muu Suomi-kytkös, ks. <https://apfi.fi/myyntiyhtiot-levittajat/>

²¹ Suomen elokuvateatteriliitto – SEOL ry edustaa suomalaisia elokuvateattereita ja on esimerkiksi yhdessä Suomen elokuvatoimistojen liitto ry:n ja Suomen Filmikamari ry:n hallitusten kanssa hyväksynyt elokuvateattereiden ja elokuvatoimistojen keskinäisiä sopimuksia koskevan kauppapapuasituksen (Suomen Filmikamari, 2018).

Elokuvien suoratoisto on yleistynyt viimeisen vuosikymmenen aikana kaupallisten palveluiden suosion kasvettua. Tilastokeskuksen Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö -tutkimuksesta voidaan havaita viimeisten kymmenen vuoden aikana tapahtunut selkeä kasvu erityisesti elokuvien, sarjojen ja urheilulähetyksen katsomisessa tilausvideopalveluista, kuten Netflix tai Viaplay. Vuonna 2021 oli 87 prosenttia 16–24-vuotiaista ja 53 prosenttia 16–89-vuotiaista katsonut elokuvia, sarjoja ja urheilulähetyksiä tilausvideopalveluista (Suomen virallinen tilasto, 2021). Vuonna 2013 vastaavat luvut olivat 32 prosenttia 16–24-vuotiaista ja 16 prosenttia 16–89-vuotiaista (Suomen virallinen tilasto, 2013). Cuporen aiemman tutkimuksen mukaan 69 prosenttia kaikista ja 92 prosenttia alle 45-vuotiaista suomalaisista oli joskus katsellut elokuvia, tv-sarjoja tai videoita internetin suoratoistopalveluissa (esim. Netflix tai Youtube) (Kautio, Oksanen-Särelä & Kurlin Niiniaho, 2020, s. 27–28). Niin ikään Polaris Nordicin toukokuussa 2022 julkaistun tutkimuksen mukaan 72 prosenttia suomalaisista käyttää maksullisia tilausvideopalveluita tv-ohjelmien ja elokuvien katsomiseen (Riske, 2022).²²

Edelleen pääosa kuluttajista katsoo lineaarisia televisiolähetyksiä perinteisten televisioyhtiöiden kanavilta. Vuonna 2021 televisio-ohjelmia katsoi vähintään viikoittain keskimäärin 85 prosenttia suomalaisista ja keskimääräinen television katselu-aika oli 2 tuntia 43 minuuttia päivässä (Finnpanel, 2021). Kuitenkin lähes kaikissa ikäluokissa television katselun määrä on vähentynyt vuosien 2002–2017 välillä, poikkeuksena yli 75-vuotiaat, joiden television katselun määrä on pysynyt samana (Suomen virallinen tilasto, 2022, taulukko 5.9).

Digitalisaatio on muuttanut audiovisuaalisten teosten yleisön rooleja. Siinä missä loppukäyttäjä oli aiemmin tyypillisesti passiivinen ohjelmien ja elokuvien katsoja, osallistuu hän nyt entistä useammin aktiivisesti erilaisten sisältöjen tuotantoon ns. **tuottajakuluttajana**. On syntynyt uudenlaisia kulttuurin jakamisen ja kokemisen muotoja sekä uusia mahdollisuuksia vuorovaikutteiseen sisältöjen luomiseen (Kautio, Lefever & Määttä, 2016). Sisältöjen muokkaaminen ja jakaminen muille on teknisesti helppoa. Toisaalta alustatalouden kehitys on synnyttänyt uusia yhteisöllisen sisältötuotannon toimintamalleja. Yleisö voi osallistua tai muulla tavoin luoda lisäarvoa audiovisuaalisiin tuotantoihin tekemällä esimerkiksi fanitekstityksiä, fanikäytäntämiä ja remix-videoita sekä kommentoimalla ja arvioimalla erilaisia sisältöjä. Yksittäiset luovien sisältöjen kuluttajat ovat entistä useammin myös aiempiin teoksiin perustuvien jälkiperäisteosten tekijöitä.

²² Teknologisen kehityksen myötä on tekijänoikeuden loukkaaminen verkkoympäristössä verraten helppoa. Cuporen tutkimuksen (Kautio ym., 2020, s. 27) mukaan noin kolmannes suomalaisista ja noin puolet alle 25-vuotiaista oli jakanut muiden tekemää sisältöä internetissä viimeisen vuoden aikana. Vajaa kolmannes muiden tekemää sisältöä jakaneista oli jakanut sisältöä laajemmin kuin perheelleen ja lähimmälle ystäväpiirilleen. Tutkimuksen tulokset antoivat viitteitä siitä, että jakamisen sallittavuudesta esiintyy usein epävarmuutta.

Cuporen vuonna 2020 toteuttaman tutkimuksen mukaan reilu kolmannes kaikista ja yli puolet 15–44-vuotiaista suomalaisista on luonut itse uutta sisältöä, jonka on myös jakanut internetissä. Tyypillisimmin itse luotu sisältö oli video tai muu audiovisuaalinen sisältö. Itse uutta sisältöä luoneista puolet on käyttänyt muiden tekemää luovaa sisältöä osana itse tekemäänsä sisältöä. Kuitenkin lupa aiempien teosten käyttöön osana omaa teosta pyydetään vain joissain tilanteissa (Kautio ym., 2020, s. 44–45). Koska tekijänoikeudellisten sisältöjen hyödyntäminen osana jälkipäätteiksi on helpottunut, on myös yleisen tekijänoikeustietämyksen merkitys entistä tärkeämpi.

1.1.5. Rahoitus ja muu toimialan kehittäminen

Tuotantojen rahoittajilla sekä erilaisilla toimialan elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä edistävillä tahoilla on niin ikään roolinsa alan keskeisinä sidosryhminä. **Julkinen rahoitus** on merkittävä rahoituksen lähde suomalaisissa av-tuotannoissa. Lisäksi lähettäjäyritykset, tilausvideopalvelut sekä muut audiovisuaalisia tuotantoja levittävät ja esittävät markkinatoimijat ovat keskeisiä tuotantojen rahoittajia ja uuden sisällön tilaajia. Julkisen tuen tarpeellisuutta korostaa tuotantojen projektimainen luonne: tuotantojen kustannukset syntyvät pääosin tuotantovaiheessa, kun taas merkittävä osa tuloista saadaan vasta tuotannon valmistumisen jälkeen (Valtakari & Nyman, 2018, s. 39).

Keskeiset rahoittajat

Elokuvatuotantojen rahoituspohjan muodostavat pääosin julkinen tuki, levittäjän ennakkomaksut sekä ennakko-ostosopimukset. Suomen elokuvasäätiön tuotantotukea vuonna 2021 saaneiden pitkien fiktioelokuvien keskibudjetti oli noin kaksi miljoonaa euroa. Elokuvasäätiön osuus pitkien fiktioelokuvien tuotantorahoituksesta oli noin 36 prosenttia. Suomen elokuvasäätiön tuotantotukea saaneiden pitkien dokumenttielokuvien keskibudjetti oli samana vuonna noin 269 000 euroa. Elokuvasäätiön osuus dokumenttielokuvien tuotantorahoituksesta oli lähes 50 prosenttia ja Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEKin tuet noin 14 prosenttia. Tuotantoyhtiöiden keskimääräinen omarahoitusosuus tuotantojen kokonaisrahoituksesta pitkien fiktioelokuvien osalta oli noin seitsemän prosenttia ja pitkien dokumenttielokuvien osalta noin kahdeksan prosenttia (Suomen elokuvasäätiö, 2022b, s. 10).

Suomen elokuvasäätiön rahoitus on merkittävässä osassa elokuvien kokonaisrahoituksessa. Kokonaisuudessaan **Suomen elokuvasäätiö** jakoi tukia vuonna 2021 yhteensä noin 36,3 miljoonaa euroa, josta 12,5 miljoonaa euroa oli pandemia-ajan lisätukia (Suomen elokuvasäätiö, 2022b, s. 7). **Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus (AVEK)** toimii osana tekijänoikeusjärjestö Kopiostoa ja sen tehtävänä on edistää audiovisuaalista kulttuuria ja ammattilaisten teoksia, tuotantoja ja hankkeita. AVEKin

varat ovat pääasiassa peräisin valtion budjetista saatavasta yksityisen kopioinnin hyvityksestä (Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus – AVEK, 2022, s. 4). AVEK jakoi vuonna 2021 kotimaiselle av-kulttuurille ja luoville aloille yhteensä noin 2,6 miljoonaa euroa. AVEK myöntää myös luovan alan tukia opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämistä DigiDemo- ja CreaDemo-määrärahoista sekä Mediarata-erityismäärärahasta (Kopiosto, 27.1.2022).

Esitysoikeuksien myymisestä saatavat tulot ovat tärkeä osa suomalaisten tuotantojen rahoitusta. Elokuvien esitysoikeuksia voi myydä joko tuotantoyhtiö, tai kansainvälisiä esitysoikeuksia hallinnoiva myyntiyhtiö (Suomen elokuvasäätiö, 2022a). Suomessa toimi vuonna 2020 yhteensä 25 elokuvien tai tv-sarjojen levitysyhtiötä (toimisto Suomessa). Kansainvälisiä myyntiagentuureja, joilla oli suomalaisia elokuva- tai tv-tuotantoja katalogissaan, oli vuonna 2020 yhteensä 83 euroa (APFI, 2022b).

Levitysyhtiöt maksavat ennakkomaksua oikeudesta levittää tuotantoa tietyllä alueella ja ajanjaksolla. Yleensä rahoitusta saadaan myös lähettäjäyrityksen, tilausvideopalvelun tai muun toimijan ennakko-ostoista. Lisäksi rahoitusta saatetaan saada esimerkiksi yksityisiltä sijoittajilta. Vuonna 2021 **levitysyhtiöiden** osuus suomalaisten elokuvatuotantojen rahoituksesta oli fiktioelokuvien osalta noin 10 prosenttia ja dokumenttielokuvien osalta vain 0,2 prosenttia. **Televisio-kanavien osuus** fiktioelokuvien tuotantorahoituksesta oli noin 11 prosenttia ja dokumenttielokuvien rahoituksesta noin 21 prosenttia. Suomalaisten tilaajien budjetit ovat kansainvälisessä mittakaavassa pieniä. Suuren budjetin tuotannoissa tuotantokustannusten kattamiseen saatetaan tarvita ulkomaista rahoitusta. Ulkomaisen rahoituksen osuus pitkien fiktioelokuvien rahoituksesta oli vuonna 2021 noin 25 prosenttia (Suomen elokuvasäätiö, 2022b, s. 10).

Pohjoismainen elokuva- ja televisiorahasto (Nordisk Film & TV Fond) on Pohjoismaiden ministerineuvoston, pohjoismaisten elokuvasäätiöiden ja -instituuttien sekä muiden rahoittajakumppanien, kuten suomalaisten YLE:n ja MTV:n rahasto, joka myöntää tuotantorahoitusta sellaisille hakijoilla, joiden liiketoimintapaikka on pohjoismaissa. NFTF myöntää rahoitusta loppurahoituksen muodossa näytelmäelokuvien, TV-elokuvien, draamasarjojen ja luovien dokumenttielokuvien tuotantoon (Pohjoismainen elokuva- ja televisiorahasto, 2021). **Luova Eurooppa (Creative Europe)** on Euroopan unionin rahoitusohjelma (EU-rahoitusneuvonta, 2022) jonka Media-ohjelma tukee eurooppalaista elokuvatuotantoa ja muuta audiovisuaalista tuotantoa 2,44 miljoonalla eurolla vuosina 2021–2027 (European Commission, 2022a). **Eurimages** on Euroopan neuvoston tukirahasto eurooppalaisille itsenäisille elokuvatuotannoille (Council of Europe, 2022). Pohjoismainen elokuva- ja televisiorahasto, Luova Eurooppa -ohjelma ja Eurimages muodostivat yhdessä 1,5 prosentin osuuden suomalaisten pitkien fiktioelokuvien ja 2,2 prosentin osuuden pitkien dokumenttielokuvien rahoituksesta vuonna 2021 (Suomen elokuvasäätiö, 2022b, s. 10).

Myös muulla säätiörahoituksella on vaikutusta rahoituspohjaan. Säätiöt ja rahastot ry:n²³ tilaaman tutkimuksen mukaan heidän jäsenjärjestöjensä tuesta kohdistui elokuva- ja mediataiteelle noin 5,2 miljoonaa euroa vuonna 2021 (Raivio, Aho & Värre, 2022, s. 14).

Taiteen edistämiskeskus (Taike) tukee muun muassa elokuvatapahtumia ja alueellisten elokuvakeskusten toimintaa sekä myöntää kohdeapurahoja ja taiteilija-apurahoja elokuvataiteen yksityisille tekijöille ja työryhmille (Taike, 2022). Apurahoista päättävät valtion taidetoimikunnat, jotka ovat Taiken asiantuntijaelimiä. Elokuvataide ja mediataide kuuluvat audiovisuaalisten taiteiden toimikuntaan (Taike, 2023).

Yksityiset sijoittajat voivat olla esimerkiksi yksittäisiä henkilöitä, yrityksiä, säätiöitä tai rahastoja (Pertamo, 29.11.2019). **Finnish Impact Film Fund (FIFF)** on vuonna 2021 perustettu pääomarahasto, joka tukee kotimaisten elokuvien tuotantoa. Rahaston käynnisti Aurora Studios ja siinä on mukana neljä merkittävää kulttuurialan säätiötä tai rahastoa: Suomen kulttuurirahasto, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Saastamoisen säätiö ja Föreningen Konstsamfundet (Vilkman, 2021). IPR.VC on suomalainen elokuva- ja tv-tuotantoihin sijoittava vain ammattilaisille suunnattu pääomarahasto (IPR.VC, 2022). Rahaston sijoittajina on suomalaisia instituutiosijoittajia, kuten eläkesäätiöitä, -kassoja ja -yhtiöitä, Suomen Teollisuussijoitus Oy, Kasvurahastojen Rahasto, sukujen sijoitusyhtiöitä, muita säätiöitä sekä rahaston managerit (Pääomasijoittajat, 16.4.2021). Myös esimerkiksi **kaupunki tai valtio**, jossa elokuvaa kuvataan voi toimia tuotannon rahoittajana.

Suomalaiset televisiotuotannot tehdään käytännössä aina tilauksesta. Usein tilaajan kanssa tehdään ensin kehittelysopimus ja tämän jälkeen tilaajan valvonnassa kehitellään tuotantoa esimerkiksi kirjoittamalla muutaman jakson käsikirjoitus. Tämän jälkeen kartoitetaan rahoituskanavat ja rahoituksen varmistuttua tehdään tuotantopäätös. Televisiotuotantojen rahoitus noudattaa tyypillisesti kahta erilaista mallia. Joko on niin, että yksi tilaaja rahoittaa koko ohjelman, mikä on tyypillistä esimerkiksi reality-viihdetuotantojen sekä pienempien komedia- ja draamatuotantojen kohdalla, tai tilaajia voi olla useampi, jolloin tilaajille myydään tuotantoa erilaisilla aikaikkunoilla, mikä on tavanomaisempaa isommissa draamatuotannoissa. Lisäksi **Business Finland** myöntää tuotantojen kulujen kattamista varten yritystukia audiovisuaalisen alan tuotantokannustimena. Tuotantokannustimen tarkoituksena on edistää suomalaisten tuotantojen kasvua ja kansainvälistymistä sekä Suomen kiinnostavuutta tuotantomaana. Sen kautta voi tuotantoyhtiö saada enintään 25 prosentin maksuhyvityksen Suomessa toteutetun tuotannon kustannuksista (Business Finland, 2023). Yhtenä ehtona tuotantokannustimen myöntämiselle on, että vähintään 25 prosenttia

23 Säätiöt ja rahastot ry on suomalaisten apurahanjakajien yhteistyöelin.

kokonaistuotantobudjetin rahoituksesta tulee ulkomailta (Owal Group, 2020, s. 20). Eniten tuotantokannustinta on myönnetty viime vuosina TV-sarjoille (Owal Group, 2020, s. 9).²⁴

Toimialan elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä edistävät tahot

Edellä mainittujen organisaatioiden lisäksi on useilla eri tahoilla tärkeä rooli audiovisuaalisen alan edunvalvonnan sekä uusiutumisen ja kilpailukykyyn edistämiseksi. **Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI)** tehtävänä on audiovisuaalisen kulttuurin edistäminen Suomessa sekä elokuvien, televisio- ja radio-ohjelmien säilyttäminen. KAVIn lakisääteisenä tehtävänä on valvoa kuvaohjelmalain toteutumista ja edistää mediakasvatusta audiovisuaalisia mediapalveluja koskevan direktiivin (2018/1808) mukaisesti. **Suomen Filmikamari ry** on elokuva-alan yhdistysten keskusjärjestö, jonka jäseniä ovat suomalaisia elokuvateattereita edustava Suomen elokuvateatteriliitto – SEOL ry sekä Suomen elokuvatoimistojen liitto ry (SEL). **Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen (TTVK)** tehtävänä on tekijänoikeuksien valvonta, luovien sisältöjen luvattomaan käyttöön puuttuminen sekä piratismiin ja tekijänoikeuteen liittyvän tiedon jakaminen (Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus, 2022).

Tuotantoyhtiöitä edustavan **Audiovisual Producers Finland – APFI ry:n** keskeisinä tehtävinä on edellä kuvatun tekijänoikeuksien yhteishallinnon lisäksi toimia suomalaisen audiovisuaalisen sisältötuotannon edunvalvojana sekä edistää alan liiketoimintaedellytyksiä, kansainvälistymistä ja vastuullisuutta. APFI esimerkiksi tarjoaa jäsenilleen sopimusneuvontaa ja juristipalveluita sopimusohjelmien kommentointiin ja luo parhaillaan yhdessä yhteistyötahojen kanssa kansallisen av-alan kestävän kehityksen strategiaa.

Toimialan kehitystä tukee myös **Euroopan komission Media- ja audiovisuaalisen alan toimintaohjelma** (Media and Audiovisual Action Plan, MAAP). Sen tavoitteina on auttaa audiovisuaalisen- ja media-alan yrityksiä selviytymään koronakriisistä tuki- ja rahoitusmekanismeja kehittämällä, tukea alan kehitystä digitalisaatioon, ympäristötavoitteisiin ja kansainvälisen kilpailuun liittyvien rakenteellisten muutosten keskellä ja luoda puitteita uusille innovaatioille ja sisällön paremmalle saatavuudelle (European Commission, 2022b).

²⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) vastaa elokuvataidetta ja audiovisuaalista kulttuuria koskevien valtion talousarvioon sisältyvien määrärahojen valmistelusta sekä alaisensa hallinnon, kuten Suomen elokuvasäätiön, ohjauksesta. Valtionhallinnossa televisio- ja radiotoimintaan liittyvät asiat kuuluvat liikenne- ja viestintäministeriölle. Business Finland toimii työ- ja elinkeinoministeriön alaisena. OKM myöntää lisäksi harkinnanvaraisia valtionavustuksia valtakunnallisille järjestöille, jotka edistävät audiovisuaalista kulttuuria (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022a).

1.2. Oikeudellinen kehys

Audiovisuaalisen alan tuotantoon, lähetystoimintaan ja jakeluun sovelletaan useita kansallisia ja EU-säädöksiä. Audiovisuaaliset teokset ovat luovan työn teoksina tekijänoikeuden ja lähioikeuksien suojaamia, mutta lisäksi toimialaa säätelee esimerkiksi digitaalisia palveluita sekä media- ja viestintäteknologiaa koskeva lainsäädäntö. Tekijänoikeudellisten sopimusten on niin ikään noudatettava yleisiä sopimusoikeuden periaatteita. Lisäksi verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmä sekä kilpailulaki vaikuttavat suoraan alan sopimuksiin.

1.2.1. Audiovisuaalisen alan tuotantoa ja jakelua koskeva lainsäädäntö

Suurin osa audiovisuaalista alaa koskevasta Suomen lainsäädännöstä pohjautuu media- ja viestintäteknikkaan liittyvän EU-politiikan täytäntöönpanoon. EU:n tavoitteena on luoda audiovisuaalisen alan yhtenäiset sisämarkkinat siten, että samalla otetaan huomioon mediatuotteiden ja palvelujen luonne ei pelkästään taloudellisina vaan myös kulttuurihyödykkeinä (Euroopan parlamentti, 2022). EU:n lainsäädäntökehykseen kuuluu useita jäsenvaltioissa suoraan sovellettavia asetuksia.²⁵

Tärkein nimenomaan audiovisuaalista alaa koskeva EU:n säädös on audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi. Sillä kodifioitiin vuonna 2013 aiempi, vuodelta 1989 peräisin oleva televisio ilman rajoja direktiivi (89/552), ja siihen tehtiin lisämuutoksia vuonna 2018.²⁶ Lähetystoimintaa ja edelleen lähettämistä koskevat säännöt sisältyvät vuoden 1993 satelliitti- ja kaapelidirektiiviin (93/83), jota on täydennetty vuoden 2019 verkkolähetysdirektiivillä (2019/789).

Myös muu lainsäädäntö vaikuttaa audiovisuaaliseen alaan. Sitä säännellään erityisesti digitaalisia palveluja koskevilla EU:n säädöksillä, joiden tavoitteena on luoda Euroopan digitaaliset sisämarkkinat poistamalla kansallisia esteitä verkossa tapahtuvilta liiketoimilta. Näistä säädöksistä tärkeimmät ovat direktiivi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (direktiivi 2019/690 tai DSM-tekijänoikeusdirektiivi, ks. luku 1.2.2) ja digitaalisten sisältöjen siirrettävyyasetus (2017/1128), joilla säännellään audiovisuaalisten mediapalvelujen ja muiden verkkosisältöpalvelujen tarjoajien

²⁵ Direktiivit on sen sijaan pantava täytäntöön saattamalla ne osaksi kansallista lainsäädäntöä.

²⁶ Euroopan unionin AVMS-direktiiviin sisältyy mahdollisuus velvoittaa audiovisuaalisten sisältöjen välittäjät osallistumaan kotimaisen audiovisuaalisen tuotannon rahoitukseen. Velvoitteet voidaan toteuttaa verotuksen muodossa, tai ne voivat liittyä sisällön rahoitukseen. Monet EU-jäsenmaat ovat ottaneet käyttöönsä niin kutsutun Netflix-veron, kun taas osa jäsenmaista on suunnitellut laativansa järjestelmiä, joiden kautta ulkomaiset VOD-palvelut voisivat sijoittaa kotimaisiin tuotantoihin. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä selvitti vuosina 2021–2022 eri mahdollisuuksia kotimaisten audiovisuaalisten tuotantojen AVMS-direktiivin mukaisen rahoitusvelvoitteen toteuttamismalliksi. Työryhmän raportti julkaistiin tammikuussa 2023 (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2023b).

toimintaa. Muita tietoyhteiskunnan palveluja²⁷ säännellään direktiivissä sähköisestä kaupankäynnistä (2000/31). Uusi digipalvelusäädös (2022/2065) on asetus, jota sovelletaan sisällön välityspalveluihin, kuten esimerkiksi sosiaalisen median ympäristöihin. Digimarkkinasäädöksellä (2022/1925) kielletään niin kutsuttuina portinvartijoina toimivien suurten alustojen tietyt käytännöt. Portinvartijoiksi voidaan lukea esimerkiksi eräät merkittävät suoratoistopalvelut.²⁸

Edellä kuvatuilla välineillä muodostetut keskeiset EU:n säännöt ja periaatteet voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin:

- Alkuperämaan periaate: tarjotessaan palveluja muissa EU-maissa lähettäjäyritysten ja verkkopalvelujen tarjoajien tarvitsee noudattaa vain sen jäsenvaltion sääntöjä, johon ne ovat sijoittautuneet.
- Eettiset säännöt ja kuluttajansuoja: yhteiset säännöt, jotka koskevat esimerkiksi piilomainontaa, alaikäisten suojelua, vihaan yllyttämistä ja saatavuutta.
- Eurooppalaisten audiovisuaalisten teosten edistäminen: Säännöt, jotka koskevat eurooppalaisten teosten osuutta lähetyksajasta. Tilausvideopalvelujen on esimerkiksi sisällytettävä ohjelmaluetteloihinsa vähintään 30 prosenttia eurooppalaisia teoksia ja varmistettava niiden näkyvyys.²⁹
- Välityspalveluja ja sosiaalisen median alustoja koskevat säännöt: alustoilla säilytettävää tai levitettävää sisältöä koskevien vastuiden määrittely ja suurempia toimijoita koskeva kilpailunvastaisten käytäntöjen kieltö.
- Siirrettävyys: verkkosisältöpalvelujen tarjoajan on mahdollistettava se, että kuluttajat voivat käyttää asuinvaltiossaan tilaamaansa palvelua, vaikka he oleskelisivat tilapäisesti toisessa EU-maassa.
- Tekijänoikeuden yhteishallinnointi: lähetystoimintaa ja edelleen lähettämistä koskevat sopimuslisenssit mahdollistavat neuvottelut tekijänoikeusjärjestöjen ja kaapeli- tai onlinelähetystoiminnan harjoittajien välillä.

Suomessa lähetystoimintaa säännellään ennen kaikkea lailla sähköisen viestinnän palveluista (917/2014). Sen VIII osaa sovelletaan Suomeen sijoittautuneiden luonnollisten tai oikeushenkilöiden tarjoamiin audiovisuaalisiin sisältöpalveluihin ja lähettäjäyrityksiin. Lain VIII osan säännökset koskevat esimerkiksi eurooppalaisen sisällön

27 Tietoyhteiskunnan palveluilla tarkoitetaan kaikkia etäpalveluina sähköisessä muodossa palvelun vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä toimitettavia palveluja, joista tavallisesti maksetaan korvaus (tämä määritelmä sisältyy Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2015/1535 teknisiä määräyksiä ja tietoyhteiskunnan palveluja koskevia määräyksiä koskevien tietojen toimittamisesta noudatettavasta menettelystä 1 artiklan 2 kohtaan).

28 Muita, audiovisuaaliseen alaan löyhemmin liittyviä säädöksiä ovat datanhallinta-asetus ja tuleva datasäädös. Niiden tavoitteena on luoda datalle sisämarkkinat, joilla data voi liikkua vapaasti EU:n sisällä, ja niillä voi olla vaikutuksia myös audiovisuaalisten teosten metadatan saatavuuteen. Lisäksi Euroopan komissio ehdotti syyskuussa 2022 uutta asetusta, eurooppalaista medianvapaussäädöstä, joka sisältää tiedotusvälineiden moniarvoisuutta ja riippumattomuutta EU:ssa suojaavat säännöt.

29 Audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi, 13 artikla.

vähimmäisosuutta ohjelmistosta, ohjelmien saatavuutta sekä kuluttajien suojelua tietyiltä markkinointikäytännöiltä. Laki sisältää myös säännökset yksinoikeuksien käytöstä, videonjakoalustapalveluihin sovellettavista velvoitteista sekä televisio-ohjelmien siirtovelvoitteesta, jonka mukaisesti verkkopalvelua kaapelitelevisioverkossa tarjoavan teleyrityksen on siirrettävä verkossa tiettyihin ohjelmistoihin kuuluvia ohjelmia ilman korvausta.

Muita keskeisiä audiovisuaalista alaa koskevia säädöksiä ovat kuvaohjelmalaki (710/2011), jolla rajoitetaan kuvaohjelmien lähettämistä alaikäisten suojelemiseksi, sekä laki Yleisradio Oy:stä (1380/1993), jolla säännellään Yleisradion toimintaa ja hallintoa. Tekijänoikeuslain (404/1961) 25 f–25 i ja 25 l § sisältää televisiolähetyksiin ja -ohjelmiin sovellettavat sopimuslisenssijärjestelmää koskevat säännökset (ks. luku 1.2.2.).

Audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjontaa valvovat ensisijaisesti Liikenne- ja viestintävirasto (Traficom) sekä Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI).³⁰ KAVIn mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö valvoo kuvaohjelmalain noudattamista.

1.2.2. Tekijänoikeuslainsäädäntö

Suomessa, kuten suurimmassa osassa Eurooppaa, noudatetaan droit d’auteur perinnettä, jossa tekijänoikeussäännöistä ja niiden poikkeuksista säädetään lailla. Seuraavassa esitellään Suomen tekijänoikeusjärjestelmään ja oikeuksien yhteishallinnointiin sovellettava lainsäädäntökehys.

Oikeudelliset välineet

Koska tekijänoikeudelliset kysymykset ovat luonteeltaan taloudellisia ja kansainvälisiä, perustuu tekijänoikeussäätely vahvasti EU-tason säätelyyn ja kansainvälisiin sopimuksiin. Teollis- ja tekijänoikeuksien yhdenmukaistamisesta ja kehittämisestä kansainvälisellä tasolla vastaa ensisijaisesti vuonna 1970 perustettu YK:n alainen Maailman henkisen omaisuuden järjestö (WIPO).

Tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten yleissopimusten (kuten Bernin yleissopimus ja WIPO:n tekijänoikeussopimus) lisäksi ovat eräät nimenomaan audiovisuaalista alaa koskevat sopimukset keskeisiä:

- Rooman yleissopimus esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyhtymien suojaamisesta (1961), jolla näille kolmelle ryhmälle turvataan tekijänoikeuden lähioikeuksia;
- WIPO:n esitys- ja äänitesopimus (1996), joka koskee esittäjien ja äänitetuottajien oikeuksia etenkin digitaalisessa ympäristössä; ja

³⁰ Kansallisen audiovisuaalisen instituutin toimialaa ja tehtäviä säätelee laki 1434/2007 ja Traficom:n tehtävistä on säädetty laissa Liikenne- ja viestintävirastosta (935/2018).

- Audiovisuaalisia esityksiä koskeva Pekingin sopimus (2012), joka koskee esittäjien (esim. näyttelijät, muusikot tai tanssijat, joiden esitys on sisällytetty av-teokseen) saamaa tekijänoikeudellista suojaa ja korvausten asianmukaisuutta.

Audiovisuaaliseen alaan sovellettava EU:n tekijänoikeussäätely³¹ sisältyy pääasiassa seuraaviin säädöksiin:

- Tietoyhteiskuntadirektiivi (2001/29), jolla yhdenmukaistetaan oikeudellisia puitteita EU:ssa ja luodaan EU:n tasolla yleinen ja joustava tekijänoikeudellinen kehys tietoyhteiskunnan kehityksen edistämiseksi Euroopassa;
- Vuokraus- ja lainausdirektiivi (2006/115), joka koskee vuokraus- ja lainausoikeuksiin perustuvaa riittävää tekijänoikeussuojaa ja jossa määritetään esittäjien, äänite- ja elokuvatuottajien sekä yleisradio-organisaatioiden lähioikeuksien suojan vähimmäistaso³²;
- Orpoteosdirektiivi (2012/28), jossa vahvistetaan yhteiset säännöt sellaisten tekijänoikeudella suojattujen teosten esittämisestä verkossa, joiden oikeudenhaltijaa ei voida löytää;
- Yhteishallinnointidirektiivi (2014/26), joka koskee tekijänoikeusjärjestöjä koskevia Euroopan laajuisia avoimuus- ja hallinnointivaatimuksia;
- Suoja-aikadirektiivi (2006/116), jossa määritellään tekijänoikeuden ja lähioikeuksien suoja-aika kaikkialla EU:ssa; ja
- Direktiivi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (DSM-tekijänoikeusdirektiivi, 2019/790), jolla mukautetaan EU:n tekijänoikeuslainsäädäntöä digitaalisen toimintaympäristön aiheuttamiin muutoksiin.

Kansallisista säädöksistä keskeisin on tekijänoikeuslaki (404/1961), jossa säädetään suojatuista oikeuksista, tekijänoikeuden rajoituksista ja tekijänoikeuden siirtymiseen liittyvistä säännöistä. Laki tekijänoikeuden yhteishallinnoinnista (1494/2016) koskee yhteishallinnointiorganisaatioiden (tekijänoikeusjärjestöjen) toimintaa, organisaatiorakenteita ja tekijänoikeuskorvausten hallinnointia. Laki orpoteosten käyttämisestä (764/2013) sisältää orpoteosten, eli teosten, joiden tekijöitä ei tiedetä, tunnusteta tai voida tavoittaa, käyttämistä koskevat säännöt.

Suomen tekijänoikeuslaki saatettiin 3.4.2023 voimaan tulleilla lainmuutoksilla (263/2023) EU:n tekijänoikeusdirektiivin (2019/790) ja verkkolähetysdirektiivin (2019/789) mukaiseksi. Uudistuksella mm. selkeytettiin lainsäädäntöä, joka koskee tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttöä digitaalisissa ympäristöissä. Uudistuksel-

³¹ EU:n tekijänoikeudelliseen säätelyyn voi kokonaisuudessaan tutustua osoitteessa <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/copyright-legislation>.

³² Direktiivi on pantu Suomessa täytäntöön laeilla 446/1995 ja 967/1997.

la myös laajennettiin esittävien taiteilijoiden oikeudellista suojaa heidän esityksistään tehtyihin tallenteisiin Pekingin sopimuksen mukaisesti (ks. edellä). Tekijänoikeuslain uudistuksen myötä säädettiin myös uudesta lähettämismuodosta, nk. suoran siirron menetelmästä (uusi 50 f § ja uusi sopimuslissenssisäännös 25 m §)³³. Muutokset tekijänoikeuslakiin ja lakiin sähköisen viestinnän palveluista ovat merkittävimmät kansallisen tekijänoikeuslainsäädännön uudistukset kahteen vuosikymmeneen. Jotkin tekijänoikeuslain uusimmat muutokset liittyvät suoraan tämän raportin aihepiireihin. Uusien säännösten on katsottu vahvistavan tekijöiden asemaa (ks. esim. Kopioisto, 2.3.2023).

Uusi 28 a § sisältää oikeuden asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen, jos tekijä luovuttaa yksinoikeuden tai myöntää yksinomaisen käyttöluvan teoksensa hyödyntämiseen. Jo ennen uudistusta tekijänoikeuslain 29 §:ssä säädettiin, että tekijänoikeuden luovutuksesta tekemän sopimuksen ehtoa voidaan sovittelaa tai se voidaan jättää huomioon ottamatta silloin kun ehto on alalla vallitsevan hyvän sopimustavan vastaisella tavalla tai muutoin kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen. Kohtuuttomuutta arvioitaessa on 29 §:n aiemman, vuonna 2015 voimaan tulleen version mukaisesti otettava huomioon sopimuksen koko sisältö, osapuolten asema sekä sopimusta tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. Tuoreen tekijänoikeuslain uudistuksen myötä luetteloon seikoista, jotka on otettava huomioon kohtuuttomuutta arvioitaessa, lisättiin teoksen käyttötapa ja käytön määrä, teoksen kaupallinen arvo ja korvauksen määräytymistapa sekä tekijän luova panostus teokseen kokonaisuutena.

Tekijänoikeuslain uuteen versioon on lisätty myös 30 a §, jossa tekijöille myönnetään oikeus saada vuosittain ajantasaiset, merkitykselliset ja kattavat tiedot teoksensa hyödyntämisestä siltä, jolle he ovat luovuttaneet oikeutensa tai yksinomaisen käyttöluvan. Selvityksen antamisvelvollisuuden laajuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon kunkin alan erityispiirteet ja käytännöt, työehtosopimukset ja mahdolliset muut merkitykselliset kollektiiviset sopimukset, olemassa olevat raportointikeinot, selvityksen antamisesta aiheutuva hallinnollinen rasitus sekä kaikki muut asian arviointiin vaikuttavat seikat. Tekijällä on oikeus pyytää selvitys myös siltä, jolle oikeudet on luovutettu edelleen.

Lisäksi uuden 30 b §:n mukaisesti tekijällä on oikeus peruuttaa yksinoikeuden tai yksinomaisen käyttöoikeuden luovutus, jos teosta ei ole hyödynnetty kohtuullisen ajan kuluessa sopimuksen tekemisestä. Tekijän on ensin esitettävä vaatimus, ja jos

33 Lähettäjäyrittäjä voi samanaikaisesti lähettää ohjelmajäljet suoraan yleisölle ja siirtää ne toiselle organisaatiolle suoran siirron menetelmällä. Tällöin organisaation, jolle signaali on siirretty (nk. signaalinjakelijan) lähetystoiminta katsotaan erilliseksi lähettäjäyrittäjän toteuttamasta välittämisestä. Uuteen sopimuslissenssisäännökseen perustuvaa kollektiivista oikeuksien hallinnointia ei kuitenkaan sovelleta näytelmäteoksiin, elokuvateoksiin eikä teoksiin, joiden tekijä on kieltänyt teoksen lähettämisen. Suoran siirron menetelmällä tapahtuvaa lähetystoimintaa ei ole Suomessa tällä hetkellä.

teosta ei hyödynnetä kuuden kuukauden kuluessa vaatimuksen esittämisestä, tekijällä on oikeus peruuttaa sopimus tai luovuttaa käyttöoikeus toisaalle ja pitää saamansa palkkio. Tätä ei sovelleta työ- tai virkasuhteesta johtuvia tehtäviä täytettäessä luotuun teokseen tai jos teoksen hyödyntämättä jättäminen johtuu valtaosin olosuhteista, jotka tekijän voidaan kohtuudella odottaa korjaavan.

Myös 25 h §:ää, joka koskee radio- ja televisiolähetysten edelleen lähettämistä³⁴, on selkeytetty. Lähetykseen sisältyvän teoksen edelleen lähettämistä koskevien oikeuksien siirrosta sovitaan sopimuslisenssijärjestön kanssa, jollei tekijä ole luovuttanut oikeuksia lähettäjäryitykselle, jonka lähetystä edelleen lähettäminen koskee. Tekijänoikeuslain 25 h §:n uudessa versiossa nämä säännökset koskevat kaikkea edelleen lähettämistä riippumatta tavasta, jolla ohjelmasignaali siirretään, tai valtiosta, josta lähetys on peräisin. Aiempaa versiota sovellettiin vain kaapeleitse tapahtuviin lähetuksiin, jotka olivat peräisin toisesta EU-maasta.

Suojatut oikeudet

Tekijänoikeus syntyy automaattisesti tekijöille, jotka ovat osallistuneet teoksen syntyyn luovalla panoksellaan. Esittävät taiteilijat, tuottajat ja lähettäjäryitykset voivat saada työleen tekijänoikeuden lähioikeuden, jolla on tekijänoikeuden kaltainen suoja: esittävillä taiteilijoilla on oikeudet esitystensä taltiointeihin, tuottajilla elokuviansa alkuperäisiin kopioihin ja lähettäjäryityksillä lähetyksiinsä. Tyypillisesti audiovisuaaliseen teokseen kohdistuu useita eri oikeuksia, kuten ohjaajan, käsikirjoittajan ja musiikin tekijän tekijänoikeudet, ja esittävien taiteilijoiden ja tuotantoyhtiön lähioikeudet.

Tekijällä on yksinoikeus määrätä teoksen kappaleen valmistamisesta ja saattamisesta yleisön saataviin (taloudelliset oikeudet). Taloudelliset oikeudet voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijälle kuuluvat moraaliset oikeudet ovat oikeus tulla mainituksi teoksen tekijänä (isyysoikeus) ja oikeus kieltää teoksen muuttaminen tekijän taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai esittäminen tekijää loukkaavassa muodossa tai yhteydessä (respektioikeus). Moraalisia oikeuksia ei ole mahdollista luovuttaa; ne pysyvät aina tekijällä. Koska lähioikeudet ovat taloudellisia, ne ovat siirrettävissä; kuitenkin esittävillä taiteilijoilla on myös moraalisia oikeuksia. Jos teoksella on useita tekijöitä, kuuluu tekijänoikeus kaikille tekijöille. Tekijänoikeuden suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolemasta. Lähioikeuksien suoja-aika on 50 vuotta lähetysten julkaisemispäivästä tai (julkaisemattoman teoksen) tallentamis- tai esityspäivästä.

Audiovisuaalisia teoksia koskevat oikeudet voidaan myös jakaa ensisijaisiin oikeuksiin ja jälkikäyttöön liittyviin nk. toissijaisiin oikeuksiin: ensisijaisilla oikeuksilla tarkoitetaan oikeuksia, jotka perustuvat oikeudenhaltijan suoraan tekemiin sopimuk-

34 Radio- ja televisiolähetysten edelleen lähettäminen on määritelty luvussa 1.1.3. Audiovisuaalisen sisällön saattaminen yleisön saataviin.

siin teoksen levittämisoikeuksista, ja toissijaiset oikeudet koskevat teoksia, jotka on jo levitetty yleisölle, sekä oikeuksia audiovisuaalisen sisällön edelleen lähettämiseen ulkomaille.

Yhteishallinnointi

Tekijänoikeusjärjestöt voivat myöntää käyttölupia ja kerätä korvauksia oikeudenhaltijoiden puolesta.³⁵ Tekijänoikeuden yhteishallinnointi on erityisen hyödyllistä esimerkiksi teosten massakäyttötilanteissa, joissa olisi vaikeaa tai mahdotonta sopia käytöstä yksittäisten oikeudenhaltijoiden kanssa, sekä rajat ylittävässä lisensioinnissa. Yhteishallinnointi on EU:ssa pakollista tiettyjen lähettämiseen ja edelleen lähettämiseen liittyvien käyttöjen kohdalla.

Kun tekijänoikeusjärjestö edustaa merkittävää osaa niistä tekijöistä, joilla on oikeuksia tietyn sopimuslissenssisäännöksen nojalla käytettäviin teoksiin, voi se sopimuslissenssijärjestöksi hyväksyttynä organisaationa myöntää käyttölupia kaikkien alansa oikeudenhaltijoiden puolesta. Oikeudenhaltijat voivat kuitenkin kieltää sopimuslissenssin nojalla tapahtuvan teoksen tai muun suojan kohteen käytön lukuun ottamatta valokopiointia ja edelleen lähettämistä. Sopimuslissenssijärjestelmä koskee vain tietyntyyppisiä käyttöjä, jotka on lueteltu tekijänoikeuslaissa.

Seuraavat tekijänoikeusjärjestöt on hyväksytty toimimaan audiovisuaalisen sisällön jakeluun liittyvinä sopimuslissenssijärjestöinä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022b):

- Opetustallennus (14 §): Kopiosto (televisio- ja radio-ohjelmiin sisältyvät teokset ja muut aineistot ja niiden oikeudenhaltijat, pois lukien av-tuottajien ja lähettäjäyritysten oikeudet; ja digitaalinen opetuskäyttö), APFI (televisio-ohjelmat, av-tuottajien oikeudet) ja Gramex (äänitallenteet ja niille tallennetut esitykset, pois lukien televisio- tai radio-ohjelmiin sisältyvät)
- Lähettäminen radiossa ja televisiossa (25 f §): Teosto (sävellysteokset), Sanasto (kirjalliset teokset) ja Kuvasto (kuvataiteen teokset)
- Lähetystekninen tallentaminen (25 f §): Teosto (sävellysteokset), Sanasto (kirjalliset teokset), Gramex (äänitallenteille tallennetut esitykset ja äänitallenteet) ja Kuvasto (kuvataiteen teokset)
- Arkistoidun ohjelman uudelleen käyttäminen (25 g §:n 1 mom.): Teosto (sävellysteokset), Sanasto (kirjalliset teokset), Gramex (äänitallenteille tallennetut esitykset ja äänitallenteet) ja Kuvasto (kuvataiteen teokset)
- Edelleen lähettäminen (25 h §): Kopiosto ja Teosto (Kopiostolla on neuvotteluvollisuus Tuotoksen kanssa)
- Televisio-ohjelmien verkkotallennuspalvelu (25 l §): Teosto (sävellysteokset), Gramex (äänitallenteille tallennetut esitykset ja äänitallenteet), APFI (lähettäjäyritysten ulkopuolisten av-tuottajien oikeudet) ja Kopiosto (muut kuin edellä mainitut pois lukien lähettäjäyritysten ja niille siirtyneet oikeudet).

35 Luku 1.1.2 *Tekijänoikeuden yhteishallinnointi* sisältää kuvaukset audiovisuaalisen alan oikeudenhaltijoita edustavista tekijänoikeusjärjestöistä.

Rajat ylittävä lisensiointi ja saatavuus

Rajat ylittävän lisensioinnin tapauksessa, on olennaista tietää, minkä maan lainsäädäntöä sovelletaan. Perussääntönä on alueperiaate, joka ilmaistaan Bernin yleissopimuksen 5 artiklan 2 kohdassa: tietyn maan lainsäädäntöä sovelletaan kansallisella alueella ja vain siellä. Tällä tarkoitetaan sen maan lainsäädäntöä, jossa käyttö on tapahtunut. Kun audiovisuaalinen teos välitetään kansallisten rajojen yli esimerkiksi satelliittilähetyksenä tai verkossa jakaen, voidaan toteuttaa useita toimia eri maiden alueilla, jolloin sovellettavan lain määrittäminen voi olla hankalaa. Ongelman ratkaisuna ovat yleensä alueelliset sopimukset ja lainsäädännölliset välineet tai alan toimijoiden väliset sopimukset. Käytännössä tämä tarkoittaa, että muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta tekijänoikeussuojaan liittyvissä oikeusriidoissa noudatetaan sen maan lainsäädäntöä, jossa käyttö on tapahtunut.³⁶

EU:ssa toimivien lähettäjäyritysten on EU:n digitaalisia sisämarkkinoita koskevan politiikan mukaisesti taattava sisällön siirrettävyys EU:n sisällä. Verkkosisältöpalvelujen rajat ylittävistä siirrettävyydestä sisämarkkinoilla annetussa asetuksessa (EU) 2017/1128 edellytetään, että kansalaisten on voitava käyttää maksamiaan verkkosisältöpalveluja muissa EU:n jäsenvaltioissa samalla tavoin kuin kotimaassaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että verkkosisältöpalveluja tarjoavien kansallisten lähettäjäyritysten on joko hankittava kaikille ohjelmilleen kansainväliset lähetysoikeudet EU:n alueella tai tarjottava niille tilaajille, joilla on asuinpaikka maassa, EU:n laajuinen pääsy verkkosisältöihin.

1.2.3. Muut lainsäädännölliset puitteet

Myös muu lainsäädäntö vaikuttaa oikeuksien hallinnointiin ja tekijänoikeuskorvauksiin. Merkittävimpiä niistä ovat sopimus- ja kilpailuoikeus sekä verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmä.

Sopimusoikeus

Suomen oikeusjärjestelmä perustuu sopimusvapauden periaatteeseen, jonka mukaisesti jokaisella on oikeus päättää, kenen kanssa, minkä sisältöisiä ja missä muodossa sopimuksia tekee. Sopimuspuolet voivat myös sopia keskenään oikeussuojakeinoista, joita he haluavat soveltaa mahdollisissa sopimusrikkomustapauksissa tai muissa sopimusten täyttämiseen liittyvissä ongelmissa.

Suomalaisen sopimuskäytännön erityispiirre on vakiomuotoisten sopimusehtojen laaja käyttö. Tällaisten ehtojen laatijoina ovat yleensä kyseisen alan edustajista koostuvat ryhmät, joiden tarkoituksena on luoda tasapainoinen kehys, jota voidaan soveltaa

³⁶ Ks. esim. Blomqvist, 2014, s. 47–61.

useimmissa alan sopimuksissa. Periaatteen ei kuitenkaan pitäisi johtaa kilpailun rajoituksiin (ks. jäljempänä).

Suomen sopimusoikeuden mukaisesti tuomioistuimet voivat joko muuttaa sopimusehtoja tai jättää ne huomioon ottamatta, jos ne ovat kohtuuttomia tai niiden soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen. Kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon sopimuksen koko sisältö, osapuolten asema, sopimusta tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat.³⁷ Kuten edellä on todettu, tekijänoikeuslain 28 a ja 29 §:ssä tätä periaatetta sovelletaan tekijänoikeuden luovutusta koskevissa sopimuksissa.

Kilpailuoikeus

Kilpailuoikeuden pääperiaatteita on yritysten välisten kilpailua rajoittavien sopimusten ja käytäntöjen kielto. Kilpailusäädöksiä on sekä EU:n³⁸ että kansallisella³⁹ tasolla. Kilpailuoikeus vaikuttaa tekijänoikeuden luovutuksia tai käyttöoikeuksia koskeviin sopimuksiin kahdella tavalla.

Ensiksikin sopimukset, joissa määritetään oikeuksien hankkimista koskevat vakiohinnat tai ehdot, ovat kiellettyjä riippumatta siitä, mikä osapuoli on tehnyt aloitteen sopimukseen. Tällaisten sopimusten voidaan katsoa rajoittavan kilpailua.

Kilpailulainsäädäntö vaikuttaa myös freelancereiden tilanteeseen. Suomen työmarkkinajärjestelmä perustuu lainsäädäntöön sekä työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen yhteistyöhön. Työlainsäädännössä säädetään yleisistä työehdoista. Työehdot määritellään yksityiskohtaisemmin työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen välisissä julkisten ja yksityisten alojen työehtosopimuksissa (Työsuojelu.fi, 2022). Audiovisuaalisen alan tuotannoissa mukana olevat taiteilijat ovat usein freelancereita. Itsenäisinä toimeksisaajina heillä ei ole ollut oikeutta kollektiivisesti neuvotella alansa työehdoista ilman, että he rikkoisivat kilpailulainsäädäntöä. Tämän seurauksena he ovat jääneet työehtosopimusten ulkopuolelle.

Tilanne saattaa kuitenkin muuttua, sillä Euroopan komissio hyväksyi syyskuussa 2022 uudet suuntaviivat unionin kilpailulainsäädännön soveltamiseksi yksinyrittäjien työoloja koskeviin työehtosopimuksiin.⁴⁰ Suuntaviivoissa selvennetään, milloin tiettyt yksinyrittäjät voivat yhdessä neuvotella paremmista työehdoista rikkomatta EU:n kilpailusääntöjä. Komissio toteaa etenkin, ettei kilpailulainsäädäntöä sovelleta työntekijöihin rinnastettavassa tilanteessa oleviin yksinyrittäjiin ja ettei se sovelleta EU:n kilpailulainsäädäntöä heikossa neuvotteluasemassa olevien yksinyrittäjien tekemiin

³⁷ Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929), 36 §.

³⁸ Sopimus EU:n toiminnasta, 101 artikla.

³⁹ Kilpailulaki (948/2011).

⁴⁰ Komission tiedonanto. Suuntaviivat unionin kilpailulainsäädännön soveltamiseksi yksinyrittäjien työoloja koskeviin työehtosopimuksiin (2022/C 374/02).

työehtosopimukseen (Euroopan komissio, 29.9.2022). Käytännössä tämä tarkoittaa, että monet audiovisuaalisella alalla toimivat freelancer-ryhmät saattavat voida neuvotella työehtosopimuksia ja siten varmistaa itselleen paremmat työehdot, mukaan lukien tekijänoikeuskorvaukset.

Verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmä

Tekijänoikeustulojen verotustaso ja se, kuka on vastuussa sosiaaliturvamaksujen maksamisesta, riippuu siitä, minkä muotoisella sopimuksella on sovittu korvauksesta, joka maksetaan käyttöoikeuden myöntämisestä tai tekijänoikeuden luovutuksesta. Jos tekijänoikeudet on ostettu tai siirtyneet perintönä tai testamentilla, niiden käytämisestä saatu korvaus on veronalaista pääomatuloa. Muu tekijänoikeuskorvaus on vuodesta 2021 lähtien ollut veronalaista ansiotuloa, joka kuuluu johonkin seuraavista kolmesta ryhmästä: palkka (jos tekijänoikeuskorvaus on osa palkkaa), työkorvaus (jos tekijänoikeuskorvaus on osa laskutukseen perustuvaa muuta kuin palkkatuloa) tai käyttökorvaus (jos tekijänoikeusrojalit maksetaan erikseen), jota voidaan käsitellä joko palkkana tai työkorvauksena osapuolten välisestä työsuhteesta riippuen (Verohallinto, 2019a). Jos korvausta työstä tai palvelusta pidetään työkorvauksena, korvauksen saaja vastaa verojen ja sosiaaliturvamaksujen maksamisesta. Jos tekijänoikeuskorvausta pidetään palkkana, työnantajapuoli on maksuvelvollinen (Verohallinto, 2019b).

2. Teknologisen kehityksen haasteet ja mahdollisuudet

● Digitalisaatio on monimuotoistanut sisältöjen tuotantoa, jakelua ja loppukäyttöä, ja sen vaikutukset toimialan rakenteeseen ja ansaintalogiikkaan ovat ilmeisiä. Uudet toimijat ja jakelukanavat ovat kasvattaneet audiovisuaalisen alan kasvupotentiaalia sekä kansainvälistymismahdollisuuksia. Muutokset ovat vaatineet uudenlaista sääntelyä Euroopan unionissa sekä kansallisella tasolla (ks. luku 1.2.).

Teknologisen kehityksen myötä on audiovisuaalisen alan liiketoiminta muuttunut ja tuotantojen tilaajien, kuten televisioyhtiöiden ja suoratoistopalveluiden välinen kilpailu kiristynyt. Televisioyhtiöiden nettitelevisiopalveluiden, tilausvideopalveluiden ja digitaalisten alustojen videopalveluiden katselu on kokonaisuudessaan kasvanut viime vuosien aikana (Suomen virallinen tilasto, 2022, taulukko 5.4) ja perinteinen lähettäjäyritysten toiminta on muuttunut. Samaan aikaan audiovisuaalisten sisältöjen markkinat ovat kääntyneet kasvuun (Suomen virallinen tilasto, 2022, taulukko 5.15) ja audiovisuaalista sisältöä kulutetaan kokonaisuudessaan yhä enemmän (ks. luku 1.1.4.).

Kilpailun lisääntyminen voi monipuolistaa sisältöjen tarjontaa. Suurilla kansainvälisillä toimijoilla on mahdollisuus myös suurempiin investointeihin, mikä voi mahdollistaa laadukkaat tuotannot. Toisaalta markkinoiden keskittyminen harvoille toimijoille voi vaikuttaa tarjonnan viihteellistymiseen ja yksipuolistumiseen. Voimakas kilpailu ja keskittynyt markkinarakente voivat kapeuttaa tarjontaa suuria yleisö-määriä kiinnostaviin sisältöihin. Monet pienelle kielialueelle suunnatut tuotannot voivat kilpailun kiristyttyä jäädä kannattamattomiksi.

Suomalaisen elokuva- ja televisiodraaman budjetit ovat viimeisen vuosikymmenen aikana kasvaneet mahdollistaen laadukkaammat tuotannot ja sitä kautta myös enemmän kansainvälisiä tilauksia. Tuotannot ovat yhä useammin kansainvälisiä ja esimerkiksi televisiotuotannot ovat entistä tyypillisemmin ulkomaisten tuotantoyhtiöiden toteuttamia (Keinonen & Vermilä, 2019). Hankkeen fokusryhmäkeskusteluissa ja haastatteluissa tuotiinkin esiin, että työpaikkojen määrä on lisääntynyt ja tiettyjen ammattiryhmien osajista on esiintynyt myös pulaa.

Osana tätä tutkimusta selvitettiin sitä, miten teknologinen kehitys on vaikuttanut tuotantoyhtiöiden ja luovan työn tekijöiden toimintaan ja ansaintamahdollisuuksiin.

2.1. Tuotantoyhtiöiden näkemykset

Jakelukanavien moninaistuminen ja kansainvälisten suoratoistopalvelujen markkinoille tulo on vaikuttanut audiovisuaalisen alan tilausmääriin ja sopimusehtoihin erilaisin tavoin. Fokusryhmäkeskusteluihin osallistuneiden tuotantoyhtiöiden mukaan suomalaisten tuotantojen tilausmäärät eivät toistaiseksi ole merkittävästi kasvaneet potentiaalisten tilaajien lisääntymisen myötä. Sekä kansainvälisten yritysten tulo Suomen markkinoille että sieltä poistuminen on ollut viime vuosina nopeatahtista, mikä osaltaan on tuonut epävarmuutta tuotantojen myyntiin. Suomen kaltaisen pienen kielialueen kannattavuus ja markkinoiden kasvupotentiaali ei vastaa suurempien kielialueiden houkuttavuutta. Tästä syystä tilaajien välinen kilpailu suomalaisista tuotannoista voi edelleen olla vähäistä.

Yhtiöiden välinen kilpailu katsojista on myös muuttanut sisältöjen tilaajien sekä käyttöoikeuksia hankkivien jakelijoiden, mukaan lukien kotimaisten yhtiöiden toimintaa. Fokusryhmään osallistuneiden tuotantoyhtiöiden mukaan oikeudet halutaan hankkia aiempaa pidemmäksi ajaksi tai pysyvästi. Lisäksi sopimusten halutaan koskevan laajempia oikeuksia sekä erilaisia lisämateriaaleja. Uuden tuotantokauden rahoituksen yhtenä ehtona voi esimerkiksi olla aikaisempien tuotantokausien lisälisenssi. Sopimusneuvottelujen lähtöasetelmat voivat olla epätasapainoiset: sopimusehtojen koetaan useissa tilanteissa tulevan annettuina ja tuotantoyhtiön koetut mahdollisuudet neuvotella korvausten määristä voivat olla vähäiset. Kansainvälisten suoratoistopalvelujen neuvotteluasema on tyypillisesti vahva ja esimerkiksi niiden täysin rahoittamien alkuperäistuotantojen sopimukset koskevat pitkäkestoisia ja laajoja oikeuksia. Kotimaiset tilaajat saattavat perustella sopimusehtoja kiristyneellä kilpailutilanteella. Fokusryhmässä tuotiin myös esiin, että mainostajat eivät toistaiseksi ole suuressa määrin löytäneet perinteisten televisiokanavien suoratoistopalveluja, mikä on vaikuttanut tilaajien budjetteihin negatiivisesti.

Tuotantoyhtiöille suunnattu kysely sisälsi kysymyksiä digitalisaation vaikutuksista tuotantoyhtiöiden liiketoimintaan ja sopimukseen sekä toimialan rakenteeseen ja kilpailuun⁴¹. Lähes kaikki tuotantoyhtiöt (97 %) kokivat teknologisen kehityksen muuttaneen sopimuksia audiovisuaalisella alalla. (Kuvio 4)

Levityskanavien monimuotoistuminen ja muutokset toimialan rakenteessa voivat mahdollistaa uusia kumppanuuksia. Kansainvälisen kysyntä voi lisääntyä ja potentiaalisten tilaajien ja rahoittajien määrä voi kasvaa, mikä voi vaikuttaa suotuisasti tuotantoyhtiön kannattavuuteen. Kansainväliset markkinat voidaan myös nähdä mahdollisuutena audiovisuaalisen alan liiketoiminnan laajentamiselle. Kansainvälisten

41 Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 11. *Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?*

yhteistuotantojen houkuttelevuus voi lisääntyä⁴², sillä ne voivat auttaa kasvattamaan liiketoimintaa ja vahvistamaan jalansijaa kansainvälisillä markkinoilla. Kansainvälisten sisältöpalvelujen kautta voidaan tuotantoja saada tehokkaasti ja nopeaa kansainväliseen levitykseen. Hieman yli puolet (61 %) kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä koki teknologisen kehityksen vähintään jossain määrin lisänneen mahdollisuuksiaan hyödyntää tekijänoikeuksia taloudellisesti. Väittämän kanssa oli vähintään jossain määrin eri mieltä 18 prosenttia vastaajista.

Samalla kuitenkin tilaajat tyypillisesti haluavat, että tuotannon oikeudet siirtyvät heille mahdollisimman laajasti. Tuotantoyhtiön saaman korvauksen ei usein koeta olevan kohtuullinen oikeuksien siirron laajuuteen suhteutettuna. Miltei kaksi kolmannesta (61 %) tuotantoyhtiöistä koki teknologisen kehityksen vähintään jossain määrin vähentäneen heidän mahdollisuuksiaan saada asianmukainen korvaus tuotantojen käyttöoikeuksista. Toisaalta 27 prosenttia vastaajista ei kokenut, että teknologisella kehityksellä olisi ollut negatiivisia vaikutuksia asianmukaisten korvausten saamiseen. Myös tuotantoyhtiöiden edustajista koostuvassa fokusryhmässä koettiin jakelukanaalien moninaistumisen ja kansainvälisten suoratoistopalvelujen markkinoille tulon toistaiseksi vaikuttaneen enemmän kielteisesti kuin myönteisesti sopimusehtojen kohtuullisuuteen. Tuotantoyhtiöiden näkökulmasta kysynnän lisääntyminen ei ole välttämättä parantanut heidän neuvotteluasemiaan. Korvausten määrän ei koettu nousseen oikeudenmukaisessa suhteessa siirrettäviin oikeuksiin nähden. Sopimusehdot voidaan siten kokea aiempaa epäedullisemmiksi.

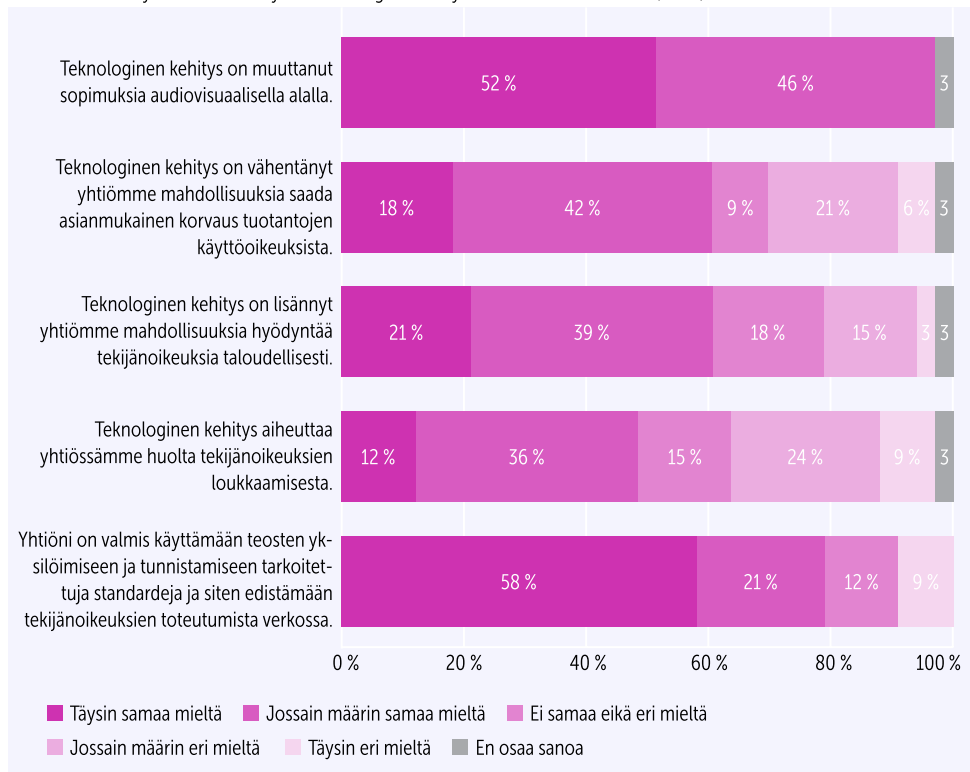
Teknologisen kehityksen myötä on sisältöjen luvaton kopiointi ja jakaminen entistä helpompaa. Mediavision AB:n maaliskuussa 2022 toteuttaman tutkimuksen mukaan arviolta 13 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista lataa tai suoratoistaa elokuvia ja TV-ohjelmia luvattomista lähteistä. Luku on hieman noussut viime vuosina: vuosina 2014–2017 oli vastaava luku kahdeksan prosenttia (Mediavision AB, 2022, s. 5). Cuporen tutkimuksessa (Kautio ym., 2020) arvioitiin audiovisuaalisten sisältöjen luvaton käyttö hieman tätä vähäisemmäksi, mutta huomioitiin sen yleisyys nuorimmissa ikäluokissa: luvattomasti saatavilla olevia elokuvia, tv-ohjelmia tai videoita oli tutkimusta edeltäneen vuoden aikana katsellut kuusi prosenttia kaikista ja 14 prosenttia 15–34-vuotiaista suomalaisista. Niin ikään Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen tilaaman vuoden 2022 tekijänoikeusbarometrin mukaan sisältöjen luvaton käyttö on yleisintä alle 35-vuotiaiden parissa (Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus, 13.12.2022). Kyselyyn vastanneiden tuotantoyhtiöiden näkemykset tekijänoikeuksien loukkaamisen huolestuttavuudesta vaihtelivat jossain määrin. Miltei

42 Owl Groupin Business Finlandille tekemän raportin mukaan yhteistuotantojen määrä on kasvanut kansainvälisten suoratoistoyhtiöiden läpimurron takia (Owal Group, 2020, s. 13). Yhteistuotannoissa suomalainen tuotantoyhtiö on mukana joko päätuottajana tai vähemmistöosuudella.

joka toisessa tuotantoyhtiössä koettiin vähintään jossain määrin huolta tekijänoikeuksien loukkaamisesta teknologisen kehityksen takia. Toisaalta kolmannes yhtiöistä oli vähintään jossain määrin eri mieltä siitä, että teknologinen kehitys aiheuttaisi heille huolta tekijänoikeuksien loukkaamisesta.

Selkeä enemmistö (79 %) tuotantoyhtiöistä oli vähintään jossain määrin valmis käyttämään teosten yksilöimiseen ja tunnistamiseen tarkoitettuja standardeja ja siten edistämään tekijänoikeuksien toteutumista verkossa. Yksikään tuotantoyhtiö ei ollut eri mieltä standardien käyttöä koskevan väittämän kanssa.

Kuvio 4. Tuotantoyhtiöiden näkemykset teknologista kehitystä koskevista väittämistä (n=33)

Teknologisen kehityksen myötä mahdollisuudet sisältöjen levittämiseen ja oikeuksien hyödyntämiseen ovat moninaistuneet⁴³. Kuitenkin samalla useassa kyselyyn vastanneessa tuotantoyhtiössä koettiin, että tuotantojen käyttöoikeuksia koskevat sopimukset ovat monimutkaistuneet. Lisäksi oikeuksien myyntisopimusten laajuudet ja lisenssi-kausien pituudet ovat useissa tilanteissa muuttuneet. Jos aiemmin sovittiin esimerkiksi tietyistä määrästä esityskertoja tietyllä esitysalustalla, voivat nykyiset sopimukset

43 Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 13. Millä tavoin teknologinen kehitys on muuttanut sopimuksia tuotantonne käyttöoikeuksista?

koskea tiettyä ajallista esitysjaksoa, jonka aikana sisältö voidaan välittää mitä tahansa välitystekniikkaa käyttäen.

Sopimukset pirstaloituvat enemmän, sillä samaa tuotantoa voidaan myydä erilaisilla aikaikkunoilla moneen paikkaan ja tässä pitää olla tarkkana, ettei tule päällekkäisyyksiä. (...)

Tilaaajat vaativat pidempiä ja pidempiä lisenssikausia ja rajoittamattomia oikeuksia ilman, että korvaukset nousevat millään tavoin.

Kyselyyn vastanneita tuotantoyhtiöitä pyydettiin myös kertomaan, millä tavoin teknologinen kehitys on muuttanut heidän sopimuksiaan tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden kanssa⁴⁴. Usea vastaaja kertoi sopimusten muuttuneen aiempaa yksityiskohteisemmiksi, mikä on lisännyt tuotantoyhtiön työmäärää. Sopimuksissa on tarpeen huomioida laajentuvat mahdollisuudet tuotantojen levitykseen. Tarkkojen tai kapeiden teknologisten ilmausten käyttö ei ole tarkoituksenmukaista teosten välitystapojen alati muuttuessa.

Kyselyvastausten perusteella tuotantoyhtiöt eivät ole tyypillisesti kokeneet, että heidän tekemänsä sopimukset olisivat muuttuneet kohtuuttomiksi johtuen sopimuksen tekohetkellä vielä tuntemattomista teoksen käyttötavoista⁴⁵. Selkeä enemmistö (70 %) vastaajista ilmoitti, että ei ole kohdannut tällaisia tilanteita. Kuitenkin vajaa viidesnes (18 %) vastaajista kertoi jossain tilanteessa kokeneensa, että hänen tekemänsä sopimus oli muuttunut teosten käyttötapojen muuttuessa kohtuuttomaksi. Eräissä vastauksissa mainittiin sopimusten edelleenluovutuslausekkeet, joiden perusteella teos on voinut päätyä tilaajan sopimuskumppanin kautta laajempaan jakeluun kuin mitä alun perin on luultu.

Joissakin tutkimuksen haastatteluissa tuotiin esiin myös tavat, joilla teknologinen kehitys on muuttanut audiovisuaalisten teosten yleisön rooleja ja mahdollistanut sisältöjen vuorovaikutteisen luomisen ns. tuottajakuluttajien kanssa. Erityisesti sosiaalisen median palvelut mahdollistavat sisällön käyttäjien uudenlaisen osallistumisen tuotantoon ja jakeluun: käyttäjät voivat esimerkiksi tuottaa tekstityksiä ja dubbausta sekä välittää tietoa ja arvioita tuotannoista. Joissain tilanteissa teoksia käytetään uuden sisällön luomiseen luvatta, mikä voi aiheuttaa huolta oikeudenhaltijoille. Kuitenkin tuottajakuluttajien toiminta voi myös synnyttää uudenlaisia liiketoimintaa hyödyttäviä yhteistyömahdollisuuksia ja heidän muokkaamansa ja jakamansa sisällöt voivat hyödyttää esimerkiksi uuden elokuvan markkinointia. Tästä näkökulmasta voitaisiin

44 Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 12. Millä tavoin teknologinen kehitys on muuttanut sopimuksianne tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden kanssa?

45 Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 15. Oletko kohdannut tilanteita, joissa tekemänne sopimukset ovat muuttuneet kohtuuttomiksi johtuen sopimuksen tekohetkellä vielä tuntemattomista teoksen käyttötavoista?

tuottajakuluttajille antaa esimerkiksi materiaalia vapaasti käytettäväksi omassa sisällössään, kuten arvosteluissa tai fanitekstityksissä. Sisällön käyttäjät hyötyvät personoidusta kokemuksesta, mahdollisuudesta aktiiviseen osallistumiseen ja paremmasta saatavuudesta.

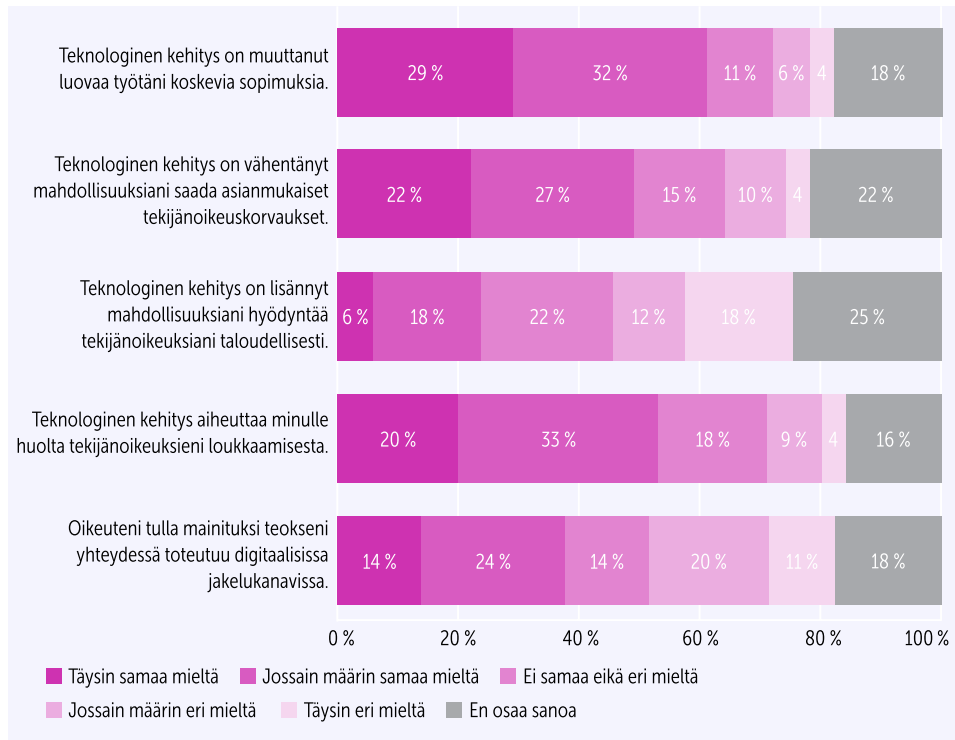
2.2. Luovan työn tekijöiden näkemykset

Kyselyyn vastanneiden luovan työn tekijöiden näkemykset teknologisen kehityksen vaikutuksista ammatilliseen toimintaansa olivat varsin pessimistisiä.⁴⁶ Yli 60 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että teknologinen kehitys on muuttanut heidän luovaa työtään koskevia sopimuksia. Lähes puolet vastaajista katsoi, että teknologinen kehitys on vähentänyt ainakin jossain määrin heidän mahdollisuuksiaan saada asianmukaiset tekijänoikeuskorvaukset. Vastaajat olivat hieman useammin eri mieltä kuin samaa mieltä siitä, että teknologinen kehitys olisi lisännyt mahdollisuuksia hyödyntää omia tekijänoikeuksiaan taloudellisesti. Lähes puolet vastaajista kuitenkin valitsi joko vaihtoehdon ”ei samaa eikä eri mieltä” tai vaihtoehdon ”en osaa sanoa”.

Suurin osa vastaajista (53 %) oli myös huolissaan tekijänoikeuksien loukkauksista uudessa teknologisessa ympäristössä. Väittämän ”Oikeuteni tulla mainituksi teokseni yhteydessä toteutuu digitaalisissa jakelukanavissa” kanssa samaa mieltä olevien vastaajien osuus (38 %) oli kuitenkin suurempi kuin eri mieltä olevien (31 %). Vaikka näitä prosenttiosuuksia on pidettävä vain suuntaa antavina vastaajien verrattain pienen määrän vuoksi, vaikuttaa siltä, että audiovisuaalisella alalla toimivat luovan työn tekijät pitävät teknologisen kehityksen vaikutuksia toimialaansa varsin suurina. (Kuvio 5)

⁴⁶ Kysely luovan työn tekijöille, kysymys 13. *Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?* Kyselyssä ei määritelty ilmaisua ”teknologinen kehitys”, jotta vastaajat voisivat ottaa huomioon kaikki näkökohdat, joita he itse liittivät teknologiseen kehitykseen. Osion esittely kuitenkin sisälsi seuraavan selityksen: ”Digitalisaatio on muuttanut audiovisuaalisen alan sopimuskäytänteitä. Seuraavat kysymykset käsittelevät sitä, miten muutokset audiovisuaalisen alan rakenteessa ja sisältöjen jakamisen tavoissa vaikuttavat luovan työn tekemiseen ja tekijänoikeuskorvauksiin.”

Kuvio 5. Luovan työn tekijöiden näkemykset teknologista kehitystä koskevista väittämistä (n=143)

Vastaajilla oli mahdollisuus antaa lisätietoa siitä, miten teknologinen kehitys on muuttanut heidän audiovisuaalisella alalla tekemäänsä työtä koskevia sopimuksia.⁴⁷ Yleisimmin mainittiin uusien ja moninaisten jakelukanavien vaikutus. Vastaajien näkemysten mukaan uudet jakelukanavat monimutkaistavat tekijänoikeuksiin liittyvää sopimista ja niissä tapahtuvasta käytöstä ei usein saada asianmukaista korvausta. Monissa kommentteissa korostettiin sitä, että erityyppisiä jakelukanavia on vaikea ymmärtää ja sisällyttää perinteisiin sopimuksiin. Eräiden vastaajien mukaan tämä johtaa siihen, että muista kuin perinteisistä käytöistä ei kerry tekijöille korvauksia: korvaukset uudentyypisistä käytöistä joko jätetään nimenomaisesti mainitsematta sopimuksissa tai niitä ei oteta kunnolla huomioon korvauksia laskettaessa. Kaiken kaikkiaan vastaajat katsoivat uusien käyttötapojen lisäävän katsojia tuottamatta heille asianmukaisia tekijänoikeustuloja.

Sopimukset ovat pysyneet samantapaisina, mutta teosten katselutapa (striimaus) on teknologisen kehityksen ja koronan takia lisääntynyt, enkä tiedä miten tähän pitäisi suhtautua.

⁴⁷ Kysely luovan työn tekijöille, kysymys 14. Voit tässä vielä tarkemmin kuvailla sitä, millä tavoin teknologinen kehitys on muuttanut sopimuksia koskien työtäsi audiovisuaalisella alalla.

Streaming-korvauksia ei saa, suoratoistopalvelut eivät edes mainitse teoksen käsikirjoittajaa palveluissaan.

Luovan työn tekijöiden edustajat mainitsivat haastatteluissa myös, että digitaaliset liiketoimintamallit ovat monimutkaistaneet alan sopimuksia ja lisänneet tarvetta uudentyypisten oikeuksien. Heidän mukaansa sekä tekijöiden että tuottajien on vaikea ymmärtää, mitkä sopimusehdot ovat tarpeen audiovisuaalisten teosten luomiseksi ja levittämiseksi muuttuneessa toimintaympäristössä.

Monet vastaajat myös kuvailivat teknologisen kehityksen vaikutuksia mahdollisuuksiinsa tulla mainituiksi teostensa tekijöinä. Tekijätiedot eivät aina välity oikein sisältöä välitettäessä. Erityisesti suoratoistopalvelut mainittiin tässä suhteessa ongelmallisina, koska lopputekstejä ei niissä aina esitetä täydellisinä. Erilaisilla tekniikoilla on myös mahdollista muuttaa alkuperäisiä teoksia ja poistaa tekijätietoja.

Muutama vastaaja toi esiin sosiaalisen median vaikutuksen, jota pidettiin sekä kielteisenä että myönteisenä. Sosiaalinen media saattaa lisätä työmahdollisuuksia, mutta mainostaminen sosiaalisen median kanavissa tuottaa lisätyötä, joka ei välttämättä kasvata luovan työn tekijöiden saamia korvauksia. Myös luvattoman käytön pelättiin yleistyvän sosiaalisen median kautta.

Teknologinen kehitys voi myös vaikuttaa tiettyihin luovan työn tekijöiden ryhmiin. Av-kääntäjien edustajan mukaan esimerkiksi konekääntäminen ja automaattinen puheentunnistus tuovat pian haasteita audiovisuaalisen kääntämisen alalle. Ei ole vielä selvää, onko kääntäjällä, joka tarkastaa ja editoi konekäännöksen, tekijänoikeutta käännökseen. Av-kääntäjät eivät pidä työtään mekaanisena editointina vaan yleisesti ottaen katsovat luovansa omaperäisen teoksen, joka on oikeutettu tekijänoikeussuojaan ja näin ollen tekijänoikeuskorvaukseen. Kuitenkin av-kääntäjien edustajan mukaan kansainväliset tuotanto- ja levitysyhtiöt ovat esittäneet asiasta vastakkaisia näkemyksiä.

3. Oikeuksien ja käyttö- lupien hankinta tuotantoja varten

● Audiovisuaalisen tuotannon perinteisessä ansaintamallissa tuotantoyhtiö hallinnoi tekijänoikeuksia ja luovan työn tekijät luovuttavat tekijänoikeudet yhtiölle. Tuotantoyhtiö solmii sopimuksia teoksen levitys- ja esitysoikeuksista eri jakelukanaviin ja eri maantieteellisille markkinoille. Tuotantoyhtiöt tyypillisesti haluavat, että niille siirtyy mahdollisimman laajat oikeudet, joilla mahdollistetaan teoksen levittäminen eri jakelukanavissa, formaateissa ja maantieteellisillä alueilla.

Tekijänoikeuteen perustuvat sopimukset tehdään pääasiassa yksittäisesti oikeudenhaltijan ja oikeuksien luovutuksen saajan välillä. Oikeuksien siirrosta ja käyttöoikeuksista voidaan sopia myös kollektiivisesti tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaatioiden kautta sekä työehtosopimuksissa ja muissa työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen välisissä sopimuksissa. Oikeudenluovutus voi kattaa esimerkiksi tiettyjä käyttötarkoituksia, tietyn ajanjakson tai tietyn maantieteellisen alueen. Luovuttaa voidaan myös kaikki taloudelliset oikeudet.

Tässä luvussa tarkastellaan teosten käyttölupien hankintaa ja oikeuksien siirtoa audiovisuaalisten teosten tuotantovaiheessa. Ensimmäisessä alaluvussa kuvataan yleistasolla luovan työn tekijöiden ja tuotantoyhtiön välisiä sopimussuhteita sekä luovan työn tekijöiden tulolajeja. Tämän jälkeen keskitytään omissa alaluvuissaan sopimusehtojen kohtuullisuuteen sekä oikeuksien siirtoon liittyviin ongelmiin.

3.1. Sopimussuhteet ja tulolajit

Audiovisuaalisen alan luovan työn tekijöille maksetaan erityyppisiä korvauksia, jotka perustuvat erilaisiin sopimussuhteisiin. Tekijänoikeuksien siirtymisestä työnantajalle voidaan sopia työsopimuksessa ja maksaa tästä korvaus osana palkkaa⁴⁸. Tällöin voi olla vaikeaa eritellä varsinaisen tekijänoikeuskorvauksen osuus kokonaispalkasta. Maksettaessa palkkaa työsuhteesta kertyy työstä eläkettä sekä työttömyysturvaa. Kun työ perustuu palkkioon eli työkorvaukseen, ei kyseessä ole työsuhde. Tällöin ei makseta esimerkiksi eläkemaksua ja lomakorvausta. Jos taas luovan työn tekijä toimii oman yrityksen kautta, voi tuotantoyhtiö tehdä palvelusten toimitussopimuksen yrityksen

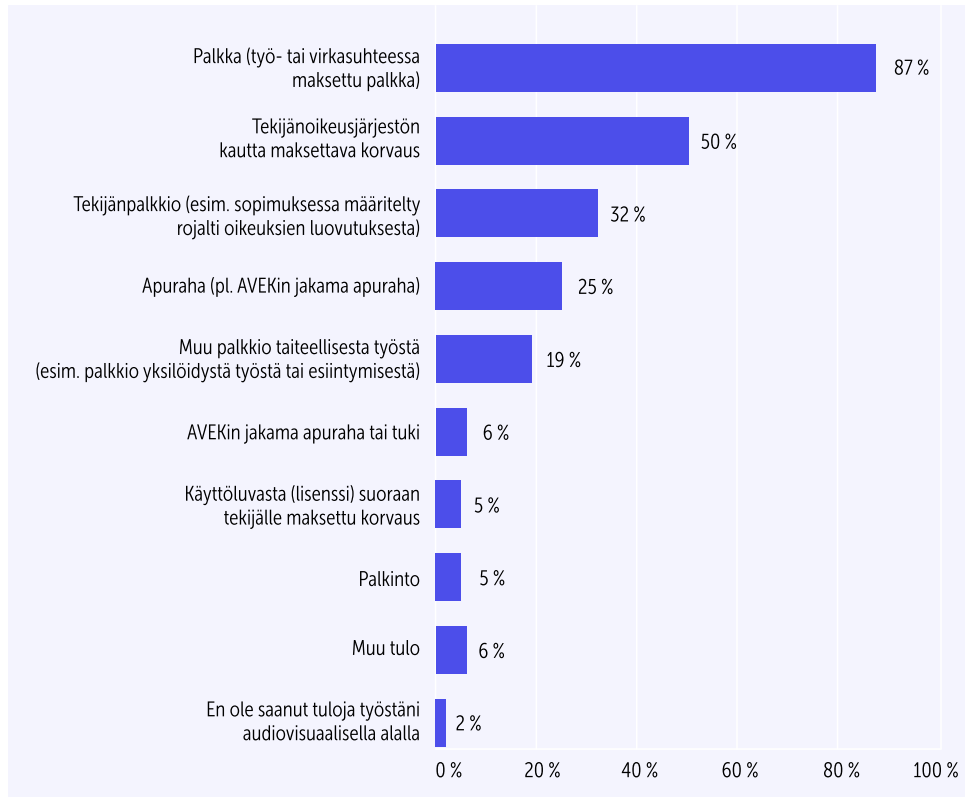
⁴⁸ Palkanmaksu voi perustua aikaan (tunti-, viikko-, tai kuukausipalkka), tai työstä voidaan maksaa määritelty kokonaispalkka, joka pysyy samana riippumatta siitä, paljonko tekijä on käyttänyt aikaa työhönsä. Tekijälle voidaan maksaa myös rojalteja. Rojaltimaksut vastaavat tiettyä prosenttiosuutta tuotoista siinä vaiheessa, kun tuotannosta saadaan voittoa, eli kustannukset on katettu ja yksityiset sijoitukset on maksettu takaisin.

kanssa. Käytännöt vaihtelevat erityyppisten tuotantojen ja tuotantoon eri rooleissa osallistuvien luovan työn tekijöiden välillä. Cuporen tutkimuksen (Oksanen-Särelä & Kurlin Niiniaho, 2020) mukaan elokuva-alalla työskentelevistä noin puolet toimii palkansaajina, 30 prosenttia toimii freelancerina ja joka viides yrittäjänä. Freelancerit työllistävät itsensä erilaisten sopimussuhteiden kautta, vailla vakituista työsuhdetta. Heillä on usein samanaikaisesti useampia työnantajia tai toimeksiantajia, ja ansiot vaihtelevat eri tulolajien välillä. Heidän ansionsa muodostuvat erilaisista esimerkiksi palkka- ja yritystulojen, palkkioiden, apurahojen ja tekijänoikeuskorvausten yhdistelmistä. Tästä syystä freelancereiden tulot ovat tyypillisesti epäsäännöllisiä ja työtömyysturva on palkansaajia heikompi⁴⁹.

Luovan työn tekijöille osoitettuun kyselyyn vastanneiden luovan työn tekijöiden yleisin tulolaji oli palkkatulo. Toiseksi yleisimpänä tulolajina oli tekijänoikeusjärjestön kautta maksettava korvaus (Kuvio 6). Vaikuttaa myös siltä, että suurin osa vastaajista toimii päätoimisesti audiovisuaalisella alalla: heistä suurin osa (66 %) kertoi saaneensa kaikki vuonna 2021 saamansa tulot työstä audiovisuaalisella alalla.

49 Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Temen tammikuussa 2023 päättyneessä Freet2030 -hankkeessa kehitettiin uusia malleja kulttuurialan freelance-työn järjestämiseen elokuvan, tv:n, teatterin, tanssin, sirkuksen ja musiikin toimialoilla. Sen jatkotyössä keskitytään verkostomaisesti toimivan digitaalisen freelance-neuvolan kehittämiseen. Freelance-neuvolaan kootaan neuvontamateriaaleja ja sopimusmalleja ja sen kautta voi saada ohjattua vertaistukea sekä työhyvinvoinnin tukea (Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme, 2022). Myös opetus- ja kulttuuriministeriön Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän raportin mukaan tavoitteena on tehdä rakenteellisia uudistuksia freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi takaamalla freelancereiden sosiaaliset oikeudet ja riittävä sosiaaliturva sekä vahvistamalla freelancereiden kykyä neuvotella työehdoista, korvauksista ja tekijänoikeuksista (Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmä, 2022).

Kuvio 6. Mitä tuloja olet saanut työstäsi audiovisuaalisella alalla vuonna 2021? (n=143)

Luovan työn tekijöiltä kysyttiin myös tekijänoikeustulojen merkityksestä toimeentuloon⁵⁰. Vastauksissa on nähtävissä polarisoitumista. Vastaajista 44 prosenttia koki vähintään jossain määrin, että tekijänoikeustuloilla on olennainen merkitys toimeentulolleen. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa oli 24 prosenttia vastaajista. Kuitenkin lähes kolmannes (31 %) vastaajista oli täysin eri mieltä väittämän kanssa. Mahdollisia selittäjiä vastausten polarisoitumiselle ovat työsuhteiden kirjo sekä mahdolliset eroavuudet käsityksissä siitä, mitä luetaan tekijänoikeustuloiksi. Yleisesti ottaen vastaajat, jotka ilmoittivat saavansa korvauksia tekijänpalkkioina tai käyttöluvasta maksettavina korvauksina, pitivät tekijänoikeustulojen merkitystä tärkeänä muita vastaajia todennäköisemmin.

Luovan työn tekijöiden edustajat totesivat fokusryhmäkeskustelussa tekijänoikeuskorvausten määrissä olevan suurta vaihtelua. Tähän vaikuttaa muun muassa tekijän ammattiryhmä: esimerkiksi kuvaajat, pukusuunnittelijat ja maskeeraussuunnittelijat saavat harvoin erillisiä tekijänoikeuskorvauksia, jotka taas ohjaajilla ja käsikirjoittajilla ovat hieman yleisempiä. Joissakin ammattiryhmissä, kuten näyttelijöillä voivat yksit-

⁵⁰ Kysely luovan työn tekijöille ja esittäville taiteilijoille, kysymys 7. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Väittäämä Tekijänoikeustuloilla on olennainen merkitys toimeentulolleni. Väittämän yhteydessä esitettiin lisäksi seuraava määritelmä tekijänoikeustuloista: Tekijänoikeustulot voivat olla mitä tahansa tekijänoikeuksiin tai tekijänoikeuden lähioikeuksiin perustuvia tuloja, kuten rojaltituloja, käyttöluvasta maksettavia korvauksia tai tekijänoikeusjärjestön tilittämiä korvauksia.

täisten henkilöiden tilanteet olla hyvin erilaisia. Teosten erilaiset lisensiointikäytännöt ovat toinen vaikuttava tekijä: esimerkiksi musiikkikappaleen oikeuksia koskevat sopimukset voivat vaihdella paljon sen mukaan, myöntävätkö oikeuksia yksittäiset oikeudenhaltijat vai tekijänoikeusjärjestö. Lisäksi monissa ammattiryhmissä toimivat luovan työn tekijät usein freelancereina, joiden neuvotteluvoima yksilöinä voi olla vähäinen. Esimerkiksi Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Temen jäsenistä puolet toimivat freelancereina (Teme, 2022). Euroopan komission vastikään julkaistun tiedonannon perusteella voisivat freelancerien keskitettyyn neuvotteluun liittyvät oikeudet laajentua nykyisestä, mikä voisi tulevaisuudessa parantaa heidän tilannettaan⁵¹.

3.2. Kokemukset sopimusehtojen kohtuullisuudesta

Tutkimus käsitteli sopimusehtoihin ja -neuvotteluihin liittyviä kokemuksia sekä sitä, mitä seikkoja alan toimijat pitävät kohtuullisuuden kriteereinä. Kuten edellä on todettu, tekijänoikeuslaissa (29 §) säädetään, että tekijänoikeuden luovutuksesta tehdyn sopimuksen ehtojen on oltava sisällöltään kohtuullisia ja niiden soveltamisen ei tulisi johtaa kohtuuttomuuteen. Jos näin ei ole, tuomioistuin voi sovitella ehtoa tai jättää sen huomioon ottamatta. Säännös sisältää luettelon seikoista, jotka on otettava huomioon kohtuuttomuutta arvioitaessa (ks. luku 1.2.2.). Käsillä olevan tutkimuksen tavoitteena on sen sijaan tutkia tarkemmin audiovisuaalisen alan tekijöiden ja tuottajien kokemuksia kohtuuttomista sopimusehdoista. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, kuinka usein luovan työn tekijät kohtaavat kohtuuttomina pitämiään sopimusehtoja, sekä ehtojen kohtuullisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimusaineistosta nousi esiin myös ratkaisuehdotuksia, joiden avulla voitaisiin lisätä kaikkien osapuolten tyytyväisyyttä sopimusehtoihin.

3.2.1. Kohtuuttomien sopimusehtojen yleisyys

Luovan työn tekijöille suunnatulla kyselyllä selvitettiin sitä, sisältävätkö audiovisuaalisella alalla tarjotut sopimukset ehtoja, joita taiteilijat ja luovan työn tekijät pitävät kohtuuttomina, sekä sitä, kuinka tyypillisiä nämä ehdot ovat. Tarkoituksena oli myös selvittää sitä, missä tilanteissa tällaisia ehtoja oli tarjottu, sekä sitä, miten vastaajat olivat toimineet näissä tilanteissa.

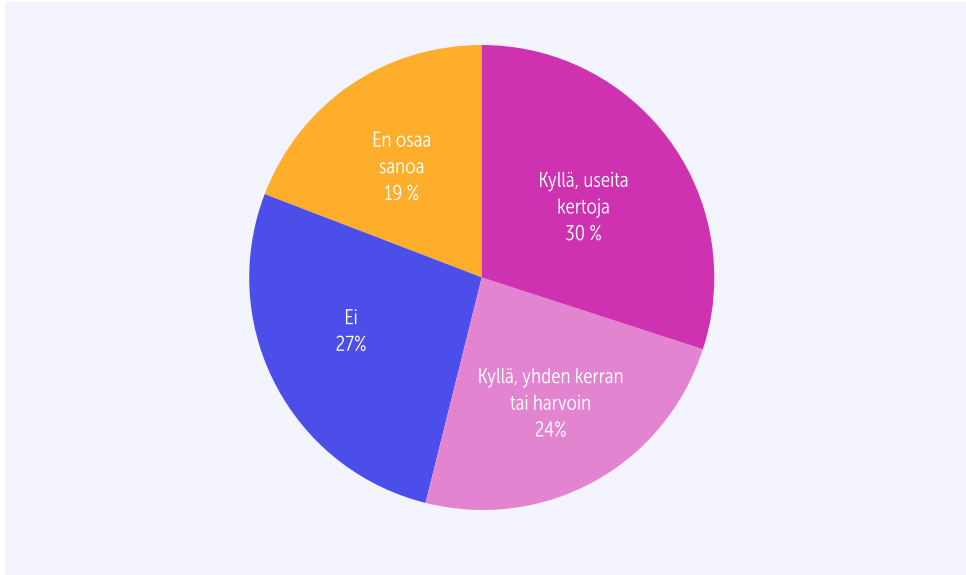
Kaiken kaikkiaan 54 prosenttia vastaajista koki, että heille oli tarjottu kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiensa siirrosta tai käytöstä viimeisen viiden vuoden aikana. Vastaajista 30 prosenttia ilmoitti näin tapahtuneen usein ja 24 prosenttia kerran tai harvoin.⁵² (Kuvio 7) Useimmin kohtuuttomia sopimusehtoja ilmoittivat

⁵¹ Ks. luku 1.2. *Oikeudellinen kehys*

⁵² Kysely luovan työn tekijöille, kysymys 9.

kohdanneensa leikkaajat, valosuunnittelijat, näyttelijät, maskeeraussuunnittelijat ja elokuvaajat.

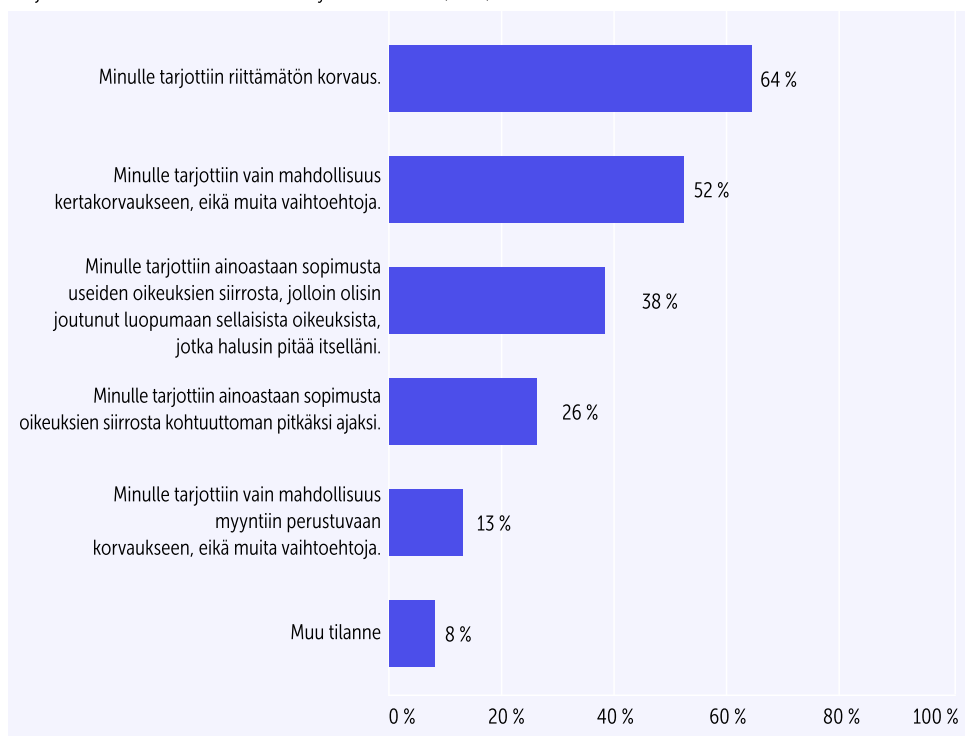
Kuvio 7. Onko sinulle tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiesi siirrosta tai teoksesi käyttöoikeudesta viimeisen viiden vuoden aikana? (n=143)

Kokemukset sopimusehtojen kohtuuttomuudesta liittyivät yleisimmin korvauksen määrään ja muotoon, kuten kertakorvauksen tarjoamiseen tai korvauksen maksamiseen osana palkkaa. Niistä vastaajista, jotka olivat kohdanneet kohtuuttomia sopimusehtoja, 64 prosenttia kertoi tilanteen liittyneen korvausten riittämättömyyteen. Yli kolmannes (38 %) taas koki tyytymättömyyttä siitä, että heidän oli siirrettävä useita oikeuksia, joista osan he olisivat mieluummin pitäneet itsellään. Noin joka neljäs vastaaja (26 %) oli kokenut sopimuksen keston kohtuuttoman pitkäksi.⁵³ Merkille pantavaa on myös se, että useimmat vastaajat olivat kohdanneet useampia kuin yhden näistä ongelmista. (Kuvio 8)

53 Vastaajat, jotka valitsivat vaihtoehdon "Muu tilanne, mikä?" kuvailivat tilanteita, joissa tarjottu korvaus oli liian pieni tai olematon, tai korvaus katsottiin osaksi palkkaa, sekä tapauksia, joissa vastaajien mielestä heidän oikeuksiaan oli käytetty luvatta.

Kuvio 8. Mitkä seuraavista vaihtoehtoista kuvaavat tilannetta, jossa sinulle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiesi siirrosta tai teoksesi käyttöoikeudesta? (n=77)

Vastajat kokivat yleisiksi tilanteet, joissa korvaus ei ollut riittävä suhteessa sopimuksen edellyttämään työn määrään tai työtehtävien moninaisuuteen. Joissakin tapauksissa vastajat katsoivat, että heidän työnsä korvattiin ikään kuin se olisi vain teknistä eikä sisältäisi minkäänlaista luovaa panosta. Joissakin tapauksissa audiovisuaaliseen tuotantoon osallistunut luovan työn tekijä ei ollut saanut lainkaan tekijänoikeuskorvausta.

Näyttelijänä olen saanut sekä asiallisia, että täysin alas hinnoiteltuja sopimusehdotuksia. Käsikirjoittajana minua on kohdeltu hyvin.

Monet vastajat olivat myös tyytymättömiä siihen, että heille tarjottiin vain mahdollisuutta kertakorvaukseen:

Näyttelijänä on pakko myydä kaikki oikeudet kertakorvauksella. (...)

Korvauksen määrää tai muotoa koskevien ongelmien lisäksi osa vastajista luetelli muitakin sopimusehtoihin liittyviä ongelmia. Moni oli tyytymätön sopimukseen, joissa vaadittiin kaikkien oikeuksien siirtoa. Usea vastaaja piti ongelmallisena myös oikeuksien luovuttamista ilman aikarajaa.

Det finns ingen verklig förhandling om man bara blir skickat ett 20–30 sidor långt dokument var köparen går igenom att han säkert har alla möjliga och i framtiden eventuellt möjliga rättigheter och försäkras sig om att man som liten säljare säkert säljer allt.

Kaikki oikeudet ikuisiksi ajaksi kertakorvauksella tai työ menee jollekin toiselle.

Valtaosassa tapauksia teen tuotannot kertakorvauksella ilman aikarajaa - mielestäni tämä ei kuitenkaan ole kohtuutonta, kunhan palkkio on suuruudeltaan asiallinen.

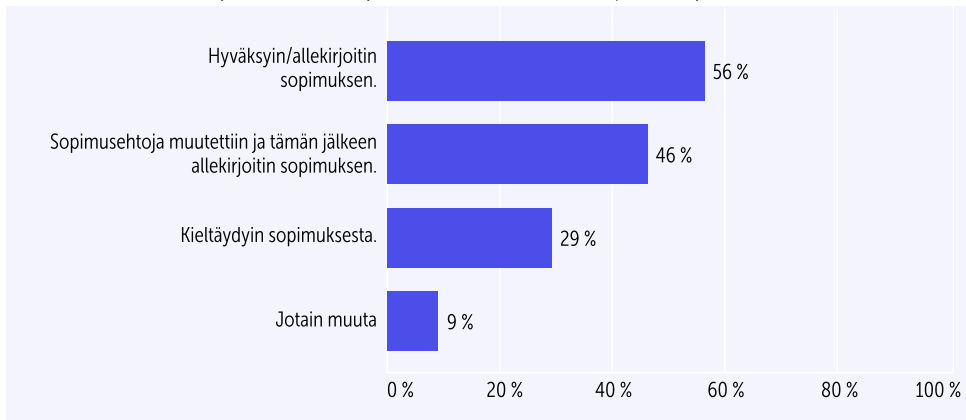
Fokusryhmäkeskusteluissa ja haastatteluissa tekijäjärjestöjen edustajat vahvistivat kyselyn tulokset siitä, että kohtuuttomat sopimusehdot ovat audiovisuaalisella alalla tavallisia. Erityisen usein mainittiin, että tekijänoikeuskorvaukset ovat monesti alhaisia tai jopa olemattomia. Tekijäjärjestöjen edustajat toivat fokusryhmäkeskustelussa esiin, että kertakorvaussopimukset ovat yleisiä ja niitä tarjottaessa ei useinkaan ole mahdollista neuvotella luovutettujen oikeuksien laajuudesta. Kertakorvaussopimuksissa korvaus oikeuksien siirrosta maksetaan joko osana palkkaa tai erikseen kiinteänä korvauksena, johon käytön määrä ei vaikuta. Tällainen korvaus ei mahdollista sen arviointia, onko korvauksen määrä kohtuullinen teoksen käyttömäärään nähden, sillä siihen ei sisälly raportointia käytöistä. Alan kansainvälistymisen myötä oikeudenhaltijat hyötyvät yhä enemmän sopimuksista, jotka takaavat heille tuloja niiden tuotantojen mahdollisesta menestyksestä, joihin he osallistuvat. Toisaalta tekijänoikeusperusteisista korvauksista, jotka maksetaan erillään palkasta, ei kerry eläkettä tai sosiaaliturvaa. Lisäksi myöhemmin maksettavat tekijänoikeuskorvaukset saattavat vaikuttaa luovan työn tekijän saamiin työttömyyskorvauksiin, mikäli hän on myöhemmin urallaan vailla työsopimusta.

Tekijäjärjestöt katsoivat myös yleisesti, että tuotantoyhtiöillä on taipumus hankkia oikeuksia, joita ne eivät tarvitse. Synä tähän mainittiin se, että kanavat tai jakelijat vaativat tietyt oikeudet sekä se, että laajempia oikeuksia voidaan tarvita myöhemmin. Oikeudet voidaan myös hankkia pidemmäksi aikaa kuin tuotanto edellyttää. Monissa tapauksissa luovan työn tekijät kokivat, ettei heillä ole mahdollisuutta neuvotella näistä seikoista. Suurimpana ongelmana pidettiin sitä, etteivät korvaukset ja etenkin kertakorvaukset useinkaan ole oikeasuhtaisia suhteessa luovutettujen oikeuksien laajuuteen ja keston. Alan sopimuskäytännöt voivat myös aiheuttaa luovan työn tekijöille oikeudellista epävarmuutta esimerkiksi siitä, voivatko he käyttää teostaan omassa portfolioissaan tai markkinoidessaan töitään.

Luovan työn tekijöille kohdistetussa kyselyssä kysyttiin niiltä vastaajilta, jotka kokivat kohdanneensa kohtuuttomia sopimusehtoja, millä tavoin he olivat toimineet tilanteessa. Useampi kuin joka toinen vastaaja oli allekirjoittanut sopimuksen tästä huolimatta, mutta 46 prosenttia vastaajista oli kyennyt saamaan kohtuuttomana pitämänsä sopimukseen muutoksia ennen allekirjoittamista. Monissa tapauksissa vastaajat myös kertoivat kieltäytyneensä sopimuksesta.⁵⁴ (Kuvio 9)

54 Vastaajista, jotka valitsivat vaihtoehdon ”Jotain muuta, mitä?”, kaksi koki, etteivät he voineet tehdä mitään muuttaakseen sopimusehtoja, kolme hankki tukea ammattiliitolta tai Kopiostosta ja yksi allekirjoitti sopimuksen, mutta rikkoi sitä myöhemmin.

Kuvio 9. Mitä teit tilanteissa, joissa sinulle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja? (n=77)

Kaikilta luovan työn tekijöille kohdistettuun kyselyyn vastanneilta tiedusteltiin lisäksi, katsoivatko he, että yksittäisillä tekijöillä on käytännössä mahdollisuus puuttua heille tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen⁵⁵. Useimmat vastaukset olivat maltillisia: yksikään vastaaja ei valinnut vaihtoehtoa ”kyllä, aina”, ja useimmin vastattiin ”kyllä, joskus” (38 %) ja ”en” (39 %). Kaiken kaikkiaan alle puolet vastaajista (46 %) katsoi, että luovan työn tekijöillä oli jonkinlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa heille tarjottuihin sopimusehtoihin. Vastaukset olivat samansuuntaisia eri ammattiryhmillä ja ikäryhmillä. Tulokset eivät vaihdelleet myöskään sen mukaan, mikä oli vastaajan kokemus oman tekijänoikeustietämyksensä tasosta.

Vastaajilta kysyttiin vielä, kokivatko he, että puuttuminen tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen voi aiheuttaa ongelmia, kuten vaikeuksia saada työtarjouksia tulevaisuudessa⁵⁶. Neljä viidestä vastaajasta oli sitä mieltä, että muutosten ehdottaminen saattaa aiheuttaa ongelmia joko jossain määrin (50 %) tai paljon (31 %). Vain kolme vastaajaa ei nähnyt tällaista ongelmaa. Myös edellisen kysymyksen sanallisista vastauksista on havaittavissa, että tekijät voivat kokea tarjotuista sopimusehdoista neuvottelemisen riskiksi töiden saamiselle tulevaisuudessa.

Vaihtoehdot olivat, joko allekirjoitan oikeuksista luopumisen tai en saa enää töitä ko. (tai muissakaan) tuotantoyhtiössä. Aikaa reagoida oli myös minimaalisesti.

3.2.2. Syyt kohtuuttomiksi koetuille sopimusehdoille

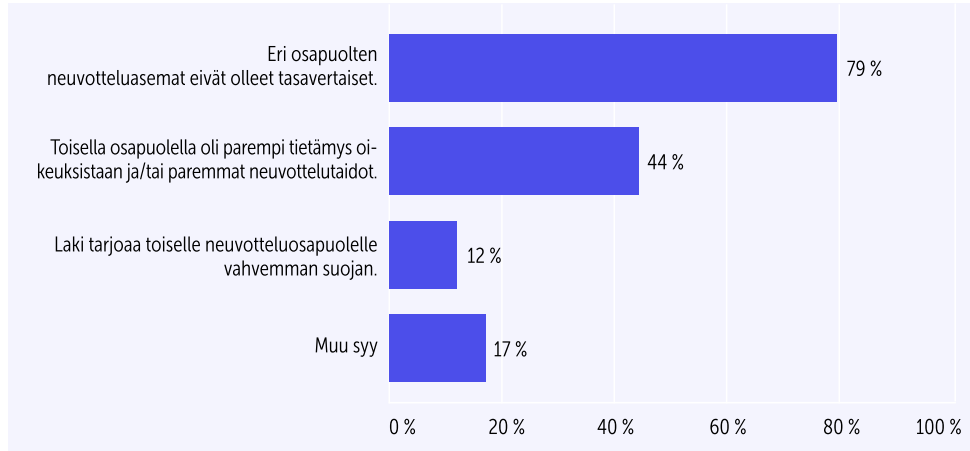
Luovan työn tekijöille suunnatussa kyselyssä niiltä vastaajilta, jotka kokivat kohdanneensa kohtuuttomia sopimusehtoja kysyttiin, minkä he arvelevat syiksi kohtuutto-

⁵⁵ Kysely luovan työn tekijöille, kysymys 10. Koetko, että yksittäisillä luovan työn tekijöillä on käytännössä mahdollisuus puuttua heille tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen?

⁵⁶ Kysely luovan työn tekijöille, kysymys 11. Koetko, että puuttuminen tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen voi aiheuttaa ongelmia (esimerkiksi vaikeuksia saada työtarjouksia tulevaisuudessa)?

mille sopimusehdoille⁵⁷. Selkeä enemmistö kysymykseen vastanneista (79 %) koki syyksi eri osapuolten neuvotteluasemien epätasavertaisuuden. Miltei puolet (44 %) vastanneista ilmoitti syyksi erot eri osapuolten tietämyksessä oikeuksistaan tai neuvottelutaidoissa. Pienekö osa vastanneista (12 %) oli sitä mieltä, että syynä on lain toiselle neuvotteluosapuolelle tarjoaman suojan vahvuudessa. (Kuvio 10)

Kuvio 10. Minkä arvioit syyksi kohtuuttomille sopimusehdoille? (n=77)

Moni ”muu syy, mikä” vaihtoehdon valinneista viittasi alan yleisiin tai tavanomaisiin käytäntöihin:

Näyttelijöille ei tarjota edes sellaista sopparia, jossa ei myytäisi kaikkia oikeuksia.

Usein viitataan alalla vallitseviin toimintatapoihin

Useammin kuin kerran mainittiin myös taloudelliset syyt: sisältöjen levittäjien vaatimukset kaikkien oikeuksien luovuttamisesta; tuotantobudjettien koot; ja eri osapuolten taloudellisten etujen ajaminen. Kaksi vastaajaa piti syynä sitä, että tekijät, mutta joskus myös tuottajat, eivät osaa arvioida sitä, mikä olisi korvauksen asianmukainen taso.⁵⁸

Kävi ilmi, ettei kumpikaan osapuoli tiennyt mikä olisi sopiva ja kohtuullinen korvausprosentti.

Neuvotteluasemien tasavertaisuus

Tekijäjärjestöjen edustajat esittivät myös syitä sille, miksi heidän mielestään kohtuuttomat sopimusehdot ovat yleisiä oikeuksien luovuttamista koskeissa sopimuksissa. Pääsyynä he pitävät eroa sopimuspuolten neuvotteluasemissa. Tuotantoyhtiöiden koettiin olevan luovan työn tekijöitä paremmassa asemassa, koska tekijöistä on yleisesti ottaen

⁵⁷ Kysely luovan työn tekijöille, tarkentava kysymys kysymykseen 9.

⁵⁸ Eräissä muissa vastauksissa syyksi mainittiin mahdottomuus päästä yksimielisyyteen sopimusehdoista.

enemmän tarjontaa kuin kysyntää, ja he ovat usein määräaikaisissa työsuhteissa tai itsenäisiä ammatinharjoittajia. Heidän on luotettava hyviin suhteisiin tuotantoyhtiöiden kanssa, jotta he saisivat tulevaisuudessa töitä, joista he ovat riippuvaisia. He ovat siksi usein asemassa, jossa heidät voi verrattain helposti saada hyväksymään myös kohtuuttomia sopimusehtoja. Eräät tekijäjärjestöjen edustajat huomauttivat kuitenkin, että tuotantoyhtiöt ovat itsekkin usein heikossa neuvotteluasemassa televisiokanaviin tai levittäjiin nähden.

Eräät luovan työn tekijät ovat kokeneet, että tuotantoyhtiöiden kanssa on vaikeaa neuvotella onnistuneesti. Joissakin vastauksissa viitattiin väärinymmärryksiin tai tuotantoyhtiöiden avoimuuden puutteeseen. Monet vastaajat kokivat, että joistakin sopimusehdoista ei voi neuvotella tai että tarjottujen sopimusten kyseenalaistaminen vaikuttaa kielteisesti heidän uraansa tai tulevaisuudessa tarjoutuviin työtilaisuuksiin.

Hyvin usein tuottajat yrittävät ujuttaa sopimukseen kaikenlaista sudenkuoppaa. Pitää vain olla tarkkana ja puolustaa omia oikeuksiaan. Mikä tietysti voi johtaa työkeikkojen menettämiseen tulevaisuudessa, koska on työsopimusta laadittaessa ollut ”hankala”.

Pieni rooli tv-sarjassa tai elokuvassa: työnantaja antaa ymmärtää (tai ilmaiseksi hyvinkin suoraan) että näin tämä menee, vaihtoehtoja ei ole, ota tai jätä

Tekijänoikeustietämys ja sopimusosaaminen

Toinen keskeinen syy kohtuuttomiksi koetuille sopimusehdoille on puutteet eri osapuolten tekijänoikeustietämyksessä ja sopimusosaamisessa. Luovan työn tekijöille suunnatussa kyselyssä kysyttiin tarkemmin myös tekijänoikeuksia koskevan tiedon ja sopimusosaamisen vaikutuksista sopimusehtoihin. Vastausten perusteella tekijänoikeuksia koskevan tiedon ja neuvonnan määrä ei aina vastaa tekijöiden tarpeita.

Luovan työn tekijöiden näkemyksiä omasta tekijänoikeus- ja sopimusosaamisestaan selvitettiin kolmen väittämän avulla⁵⁹. Tulosten perusteella on nähtävissä, että av-alalla toimivat luovan työn tekijät eivät useinkaan koe tekijänoikeus- ja sopimusosaamistaan riittäväksi. Puutteita nähdään olevan sekä omissa neuvottelukyvyissä että neuvotteluihin saatavan asiantuntijatuen saatavuudessa.

Enemmistö kyselyyn vastanneista luovan työn tekijöistä (57 %) koki vähintään jossain määrin, että tekijänoikeuksia koskevaa tietoa ja neuvontaa ei ole saatavilla riittävästi. Täysin samaa mieltä oli 19 prosenttia vastaajista. Vain reilu prosentti vastaajista oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa.

Vastaajista 61 prosenttia oli vähintään jossain määrin sitä mieltä, että eivät osaa neuvotella sopimuksia omien oikeuksiensa siirrosta tai teostensa käyttöoikeuksista⁶⁰.

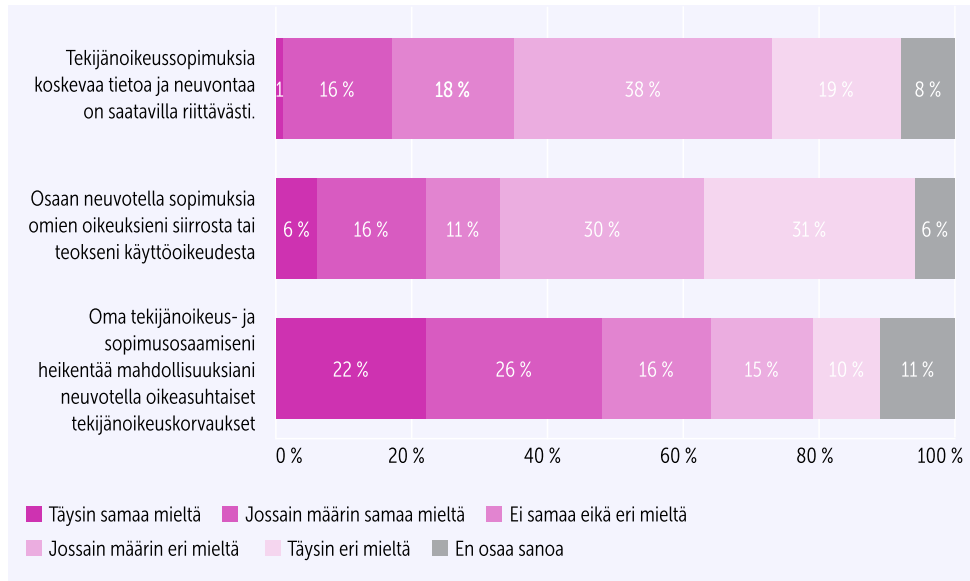
⁵⁹ Kysely luovan työn tekijöille, kysymys 7.

⁶⁰ Väittämän yhteydessä esitettiin seuraavat esimerkit mahdollisista kyseeseen tulevista sopimuksista: *Esim. työsopimus, sopimus oikeuksien siirrosta, teoksen käyttölupa*

Selvästi tätä pienempi osuus (22 %) koki vähintään jossain määrin osaavansa neuvotella oikeuksien siirtoa koskevia sopimuksia.

Lähes puolet (48 %) vastaajista koki vähintään jossain määrin, että heidän oma tekijänoikeus- ja sopimusosaamisensa heikentää heidän mahdollisuuksiaan neuvotella oikeasuhtaisia tekijänoikeuskorvauksia. Neljännes (25 %) vastaajista oli vähintään jossain määrin eri mieltä väittämän kanssa. (Kuvio 11)

Kuvio 11. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? (n=33)

Vastaajia pyydettiin lisäksi kuvailemaan sanallisesti sitä, miten heidän tekijänoikeus- ja sopimusosaamisensa vaikuttaa mahdollisuuksiin neuvotella oikeasuhtaiset korvaukset omien tekijänoikeuksiansa siirrosta tai teoksensa käyttöoikeuksista.

Tarve asiantuntijatuella ja selkeämuotoiselle tiedolle korostuivat vastauksissa. Useat vastaajat kokivat oman tekijänoikeus- ja sopimusosaamisen puutteellisenä ja sopimustekstit monimutkaisina ja vaikeaselkoisina. Eräät vastaajat kaipasivat nykyistä enemmän asiantuntijatukea ammattiliitolta sekä palkka- ja sopimusmalleja kohtuullisen korvauksen määrittämisen tueksi. Joidenkin vastaajien kohdalla ammattiliitto neuvotteli sopimusehdoista työnantajan kanssa.

En tiedä onko minulle tarjottu sopimus asiallinen verrattuna muiden ihmisten sopimuksiin, enkä tiedä mistä asioista voin neuvotella.

AV-alan sopimukset ovat kovin runsaita ja monimutkaisia. Niiden lukemiseen tarvitaan käytännössä lakiammattilaista nykyisin.

(...) Tekijänoikeus ja siihen liittyvät lähioikeudet ovat laajempi asia kuin olen ehkä ymmärtänyt. Tarkennettu tieto, mikä kaikki kuuluu tekijänoikeuksien piiriin, olisi tarpeen parempien sopimusten neuvottelemiseksi.

Luovan työn tekijät toivat kyselyvastauksissa esiin myös tilanteita, joissa he olivat kokeneet tuotantoyhtiön tekijänoikeusosaamisen puutteelliseksi. Neuvottelutilanteissa oli esimerkiksi voinut käydä ilmi, että kumpikaan osapuoli ei täysin ymmärtänyt, mistä oltiin sopimassa tai osannut määrittää sitä, mikä olisi kohtuullinen korvaus.

Useissa vastauksissa korostuivat kokemukset neuvotteluasemien epätasavertaisuudesta. Vastajaat kokivat, että vaikka heidän tekijänoikeus- ja sopimusosaamisensa taso olisi hyvä, ei heillä aina ole mahdollisuuksia neuvotella sopimusehdoista.

Osaaminen ei oikein auta, kun tuottajat siirtää automaattisesti osuuteni itselleen pakottamalla luovuttamaan kaikki oikeudet itselleen kertakorvauksella. Jos en suostu niin ei sopimusta eikä roolia tule.

Myös tuotantoyhtiöille suunnatussa kyselyssä kysyttiin tekijänoikeustiedon ja sopimusosaamisen vaikutuksista sopimusneuvotteluihin.⁶¹ Lähes puolet vastaajista (49 %) oli vähintään jossain määrin eri mieltä väittämästä, että tekijät ja esittävät taiteilijat osaavat neuvotella sopimuksia omien oikeuksiensa siirrosta tai teostensa käyttöoikeuksista. Vähintään jossain määrin samaa mieltä väittämän kanssa oli kolmannes (33 %) ja täysin samaa mieltä ainoastaan yhdeksän prosenttia vastaajista. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että tuotantoyhtiöiden näkökulmasta luovan työn tekijät eivät aina osaa neuvotella sopimuksia oikeuksiensa siirrosta tai teostensa käyttöoikeuksista.

(...) Olemme havainneet, että yleinen tietämys varsinkin tekijäkentällä on hatara, puutteellinen tai sisältää jopa vääristynyttä tietoa. Meidän tulee osata avata ja selittää mitä sopimuksissa oleva tekijänoikeuksia koskeva teksti tarkoittaa. (...)

Tuotantoyhtiöiden taloudelliset reunaehdot

Tuotantoyhtiön pelivara korvausten maksamisessa voi olla vähäinen: tuotannon rahoitus tai tilausmaksut määrittävät tuotannon budjetin. Fokusryhmään osallistuneet tuotantoyhtiöt toivat esiin, että tuotantojen tilaajat vaativat tyypillisesti laajoja oikeuksia, mikä vaikuttaa myös tuotantoyhtiön liikkumavaraan tehtäessä sopimuksia tekijöiden kanssa. Oikeuksien siirrot ovat myös aiempaa pitkäkestoisempia. Tuotannon menestyksestä ei niin ikään ole takeita tuotantovaiheessa. Tuotantoyhtiön liikevoitto syntyy vasta myöhemmistä tuloista, kulujen tultua katetuiksi.

Tuotantoyhtiöt pyrkivät usein tekemään niin sanottuja buyout-sopimuksia, joilla ne hankkivat tekijältä kertakorvauksella tietyn työpanoksen sekä samalla joko kaikki tai laajat taloudelliset oikeudet teoksen hyödyntämiseen. Tämä on yleinen käytäntö

⁶¹ Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 4. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Väittäämä *Tekijät ja esittävät taiteilijat osaavat neuvotella sopimuksia omien oikeuksiensa siirrosta tai teostensa käyttöoikeuksista.*

erityisesti audiovisuaalisen alan kansainvälisten organisaatioiden sopimuksissa⁶². Tuotantoyhtiön kannalta tulosperusteisten tilitysten hallinnointi voi olla liian työlästä ja resursseja vievää. Näin ollen voidaan päätyä tilanteeseen, jossa sopimusneuvotteluja ei kannata jatkaa yhteisymmärryksen puuttuessa sopivasta kertakorvauksesta. Tekijän näkökulmasta buyout-sopimus voi jälkikäteen osoittautua epäedulliseksi, koska kaikki tulevaisuuden käyttötavat ja esityskanavat eivät ole tiedossa sopimuksen tekohetkellä.

Tuotantoyhtiön näkökulmasta valmiit tuotannot ovat paitsi luovan työn teoksia, myös myytäviä hyödykkeitä. Koska tuotantoyhtiön tavoitteena on hyödyntää oikeuksiaan mahdollisimman pitkään ja usein myydä sisältöjä eri markkinoille ja jakelukanaviin, on sen hankittava oikeuksia, jotka ovat relevantteja myös tulevaisuudessa. Tuotantoyhtiön liiketoiminnan kannalta on riittävän laajojen oikeuksien hankinta välttämätöntä. Kun tekijä palkataan tekemään tiettyä osaa tuotannosta, hänen on tärkeää kyetä hahmottamaan, mitkä oikeudet hän siirtää sopimuksella tuotantoyhtiölle. Sopimuksen mukaisen korvauksen tulisi kattaa kaikki hankittavat oikeudet. Moraaliset oikeudet jäävät aina tekijälle.

Toisaalta osa luovan työn tekijöille suunnatun kyselyn vastaajista koki, että suurten kansainvälisten toimijoiden markkinoille tulon myötä lisääntynyttä kilpailua käytetään tekosyynä, jonka varjolla tekijät voidaan saada hyväksymään kohtuuttomat sopimusehdot.

Åtminstone skyller våra finländska bolag på stora internationella jättar som Facebook och Google och säger att det pga den nya tävlingen mot de internationella jättarna inte kan betala upphovsrätter åt oss små producenter. (...)

Muut syyt

Luovan työn tekijöiden edustajat mainitsivat myös muita syitä alan kohtuuttomille sopimusehdoille. Eräänä keskeisenä syynä pidettiin sellaisten työehtosopimusten puutetta, joissa määriteltäisiin alan kohtuulliset sopimusehdot. Olemassa olevissa työehtosopimuksissa käsitellään vähimmäispalkkaa, mutta ei ehtoja, jotka koskisivat tekijänoikeuksien siirtoa ja niistä maksettavia korvauksia. Tekijöiden edustajat mainitsivat kohtuuttomien sopimusehtojen syiksi myös oikeussuojakeinojen puutteen, ulkomaisten tuotantoyhtiöiden omat käytännöt ja sopimusmallit sekä eräät rahoitusmallit, joissa ainakin aiemmin tuottajat olivat velvollisia maksamaan tekijöiden korvaukset kokonaan alkuperäisestä budjetista.

Joissakin tapauksissa, kuten av-kääntäjien kohdalla, alan rakenne vaikeuttaa erillisten tekijänoikeuskorvausten saamista ja tiedon keräämistä teosten käytöstä. Av-kään-

⁶² Euroopan unionin puheenjohtajavaltiona toiminut Ranska teki tammikuussa 2022 tilannekatsauksen tekijänoikeusjärjestelmän tehokkuudesta Euroopassa. Heidän raportistaan ilmenee, että buyout-sopimuksia käytetään yleisesti EU:ssa kansallisten tekijänoikeuksia koskevien säännösten kiertämiseen. (Conseil de l'Union Européenne, 2022, s. 23–25)

täjien edustajien mukaan kääntäjät eivät tyypillisesti suoraan työskentele tuotantoyhtiöille tai suoratoistoyhtiöille, vaan heidän työnantajinaan ovat kielipalveluyritykset, jotka ovat usein kansainvälisiä ja sijaitsevat ulkomailla. Suomessakin kielipalveluyritys toimii usein välittäjänä tuotantoyhtiön ja kääntäjän välillä. Näissä tilanteissa av-kääntäjää pyydetään tyypillisesti luovuttamaan kaikki oikeudet työn määrään perustuvaa korvausta vastaan, johon teosten käyttömäärät eivät vaikuta millään lailla. Jos työ tehdään Suomessa suomalaiselle tuotantoyhtiölle, av-kääntäjien tekijänoikeuskorvausten määrittämisessä tarvittavien tietojen keräämisessä ei ole suurempia ongelmia. Kuitenkin puutteet teosten käyttömäärien raportoinnissa silloin kun käänös tilataan ulkomailta tekevät käyttöön perustuvan korvausten tilityksen käytännössä mahdottomaksi, koska suomalaiset tekijänoikeusjärjestöt eivät saa tarvittavia tietoja.

3.2.3. Vaihtoehtoiset ratkaisut ongelmiin

Alan järjestöt pyrkivät korjaamaan edellä mainittuja ongelmia erilaisin tavoin jo tälläkin hetkellä. Ne esimerkiksi tarjoavat tietoa ja koulutusta tekijänoikeusasioista, seuraavat työmarkkinoita, antavat sopimusneuvontaa ja pyrkivät vaikuttamaan kansalliseen ja EU:n politiikkaan. Jotkin järjestöt kuitenkin totesivat, etteivät nämä toimet riitä estämään kohtuuttomia sopimusehtoja. Niiden mukaan tiedottamisella ja neuvonnalla ei ole saatu paljoa aikaan, koska yksittäiset oikeudenhaltijat eivät niistä huolimatta useinkaan kykene vaikuttamaan tuotantoyhtiöiden vaatimuksiin ja mahdollisuudet vaikuttaa kansalliseen ja EU:n politiikkaan ovat joka tapauksessa vähäiset.

Työehtosopimukset

Tekijäjärjestöjen edustajat pitivät useimmiten sopivimpana tulevaisuuden ratkaisuna työehtosopimuksia.⁶³ Tekijänoikeuksien siirtoon liittyvistä työehdoista sovitaan tällä hetkellä esimerkiksi Journalistiliiton ja Temen neuvottelemissa ala- ja yrityskohtaisissa työehtosopimuksissa⁶⁴. Alalle toivottiin kuitenkin nykyistä enemmän kollektiivista sopimista tekijänoikeuksia koskevista työehdoista. Kautta koko alan voimassa olevilla sopimuksilla voitaisiin tasapainottaa neuvotteluasemia yksittäisten luovan työn tekijöiden ja tuotantoyhtiöiden välillä.⁶⁵ Työehtosopimukset voisivat selkeyttää tekijänoikeudellisia ongelmia sekä lyhyt- että pitkäaikaisissa työsopimuksissa. Niitä

⁶³ Tekijä- ja toimialajärjestöillä on tärkeä merkitys tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden neuvotteluaseman vahvistamisessa etujen valvonnassa ja työehtojen parantamisessa. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaan vuonna 2017 suomalaisten järjestäytymisaste oli 59 prosenttia. APFI:n tilaaman selvityksen mukaan av-alan ammattilaisista noin tuhat on liittynyt alan liiton jäseneksi.

⁶⁴ Ks. Journalistiliiton verkkosivut, <https://journalistiliitto.fi/fi/pelisaannot/tekijanoikeudet/tekijanoikeuksien-luovuttaminen/> ja Temen verkkosivut, <https://www.teme.fi/fi/tyoelama-ja-toimeentulo/tyoehtosopimukset/>.

⁶⁵ Työehtosopimuksissa voitaisiin määritellä vähimmäisehdot, joita voitaisiin laajentaa tapauskohtaisesti. Huomautettakoon, että kun tällaisista ehdoista sovittiin Tanskassa vuonna 2022, kansainväliset verkkoalustat reagoivat keskeyttämällä kaikki tanskalaisten tuotantojen tilaukset, kunnes ehtoja muutettiin. Tämä ei kuitenkaan ollut konfliktin ainoa syy. (Padovani, 30.11.2022)

voitaisiin soveltaa myös itsensä työllistäviin luovan työn tekijöihin⁶⁶. Myös lainsäädännöllä voitaisiin edistää kollektiivista sopimista, jos työehtosopimuksissa sovittuja korvauksia voitaisiin automaattisesti pitää ”asianmukaisina ja oikeasuhtaisina”, täyttäen tekijänoikeuslain 28 ja 29 §:ssä säädetyt vaatimukset⁶⁷. Tekijäjärjestöjen edustajat olivat yleisesti sitä mieltä, että olisi luotava mekanismeja tekijänoikeuksien siirtoa koskevien kollektiivisten sopimusten neuvottelemiselle. He totesivat kuitenkin myös, ettei ratkaisu välttämättä sovi joka tilanteeseen. Esimerkiksi jos audiovisuaaliseen tuotantoon tilataan musiikkikappale, lisensiointisopimusta tehtäessä musiikin ja audiovisuaalisen teoksen tuottajat ovat yleensä tasavertaisessa asemassa, ja tällaiset sopimukset tulisi neuvotella yksittäin.

Myös eräissä tuotantoyhtiöiden kyselyvastauksissa ja haastatteluissa korostettiin kollektiivisen sopimisen merkitystä. Tekijänoikeuksien siirrosta sopiminen kollektiivisesti voisi suoraviivaistaa tuotantoyhtiön ja tekijöiden välillä käytäviä sopimusneuvotteluja sekä lisätä tuotantoihin liittyvää ennustettavuutta. Kollektiivisen sopimisen etuna on myös se, että eri osapuolten tekijänoikeustietämys ja sopimusosaaminen auttavat neuvottelemaan asianmukaisen korvauksen. Kyselyvastauksista nousi esiin toive, että opetus- ja kulttuuriministeriö konkreettisesti rohkaisisi sopimaan oikeuksien siirrosta kollektiivisesti.

Myös jotkut kyselyyn vastanneista luovan työn tekijöistä kannattivat kollektiivista sopimista:

Elokuvia ja tv-sarjoja koskeva TYÖEHTOSOPIMUS tuotantoyhtiöiden ja näyttelijöiden välillä antaisi työrauhaa ja helpottaisi elämää: ei tarvitsisi aina miettiä, että kusetetaanko mua, osaanko ottaa kaiken huomioon. Lisäksi se, että TES loisi parempaa varmuutta hyvien optimaalisen työolosuhteiden toteutumisesta (työpäivän kesto, tauot, harjoitukset), että ne eivät olisi niin "herrassa" kuten nykyään on.

Tekijänoikeuden yhteishallinnoinnin kehittäminen

Tekijänoikeuden yhteishallinnointi mahdollistaa sen, että luovan työn tekijöiden ei tarvitse neuvotella käyttöluvista yksittäin. Jotkut tekijäjärjestöjen edustajista ehdottivat yhteisen keskustelun lisäämistä siitä, mitä oikeuksia voitaisiin hallinnoida kollektiivisesti ja mitä yksittäin. Keskusteluihin olisi otettava mukaan kaikki alan toimijat, mukaan lukien tuotantoyhtiöt, rahoittajat ja jakelijat sekä kansainväliset alustat.

Myös muissa Pohjoismaissa käytössä olevan kaltaisen yleisen sopimuslisenssin käyttöönottoa ehdotettiin.⁶⁸ Yleisellä sopimuslisenssillä tarkoitetaan laajennettua sopimuslisenssijärjestelmää: sen sijaan, että sopimuslisenssijärjestelmän piiriin kuulu-

66 Ks. Luku 1.2.3. Muut lainsäädännölliset puitteet

67 Ks. Luku 1.2.2. Tekijänoikeuslainsäädäntö

68 Ks. yhteishallinnointia käsittelevä teksti luvussa 1.2.2.

vat käytöt lueteltaisiin laissa, yleisen sopimuslisenassin soveltamisalan määrittelevät osapuolet itse. Sopimus on tehtävä sellaisen yhteishallinnointiorganisaation kanssa, joka edustaa merkittävää määrää tietyn tyyppisten teosten oikeudenhaltijoita, ja sopimuksen kattaman alueen on oltava rajattu ja tarkkaan määritelty. Asiasta vastaavan kansallisen viranomaisen on hyväksyttävä sopimus, joka voidaan perua, jos ehdot eivät enää täyty. Oikeudenhaltijoilla on oikeus jättäytyä järjestelmän ulkopuolelle. Yleinen sopimuslisenassijärjestelmä otettiin ensimmäiseksi käyttöön Tanskassa vuonna 2008 (European Commission, 2021, s. 157–167).

Luovan työn tekijöille kohdistettuun kyselyyn vastanneista osa kannatti yleistä sopimuslisenassijärjestelmää:

Olisi hyvä, jos Avate voisi tilittää kaikki tekijänoikeustulot ja pystyisi neuvottelemaan tekijänoikeuksista sopimukset tuotantoyhtiöiden ja kanavien ym. kanssa, niin että kaikkia oikeuksia ei myytäisi kertakorvauksella vaan kaupallinen menestys tai digitaaliset kirjastot yms. vaikuttaisivat tuloihin myöhemminkin. (...)

Myös Ylen edustajat nostivat haastattelussa esiin sen, että yleinen sopimuslisenassisäännös voisi mahdollistaa nopean sopimisen uusista käyttöoikeuksista. Yleisen sopimuslisenassisäännöksen myötä olisi mahdollista sopia nykyistä laajemmin tekijänoikeusjärjestön kanssa käyttöluvista eri käyttötilanteisiin. Tämä voisi helpottaa käyttöoikeuksien hankintaa erityisesti uusiin käyttömuotoihin. Yleinen sopimuslisenassisäännös voisi näin ollen lisätä mahdollisuuksia uusien palveluiden kehittämiseen ja aiempien laajentamiseen. Tätä kautta se voisi myös lisätä tekijöiden tuloja.

Yhteishallinnoinnista voi myös olla erityisen paljon hyötyä ratkottaessa rajojen yli maksettaviin tekijänoikeuskorvauksiin liittyviä ongelmia, ja fokusryhmäkeskustelussa ehdotettiin yhdenmukaisten eurooppalaisten käytäntöjen kehittämistä rajojen yli maksettavien tekijänoikeuskorvausten hallinnointia varten. Tekijänoikeusjärjestöiltä toivottiin myös parempaa teosten käytön raportointia.

Luovan työn tekijöiden edustajien fokusryhmässä keskusteltiin kuitenkin myös oikeuksien yhteishallinnoinnin laajentamisen tarkoituksenmukaisuudesta. Jotkin järjestöt kannattivat yhteishallinnoinnin laajentamista myös muihin kuin jälkikäyttöön liittyviin oikeuksiin. Toiset pitivät suoraa sopimista parempana vaihtoehtona ja katsoivat, ettei aiempaa laajempaan yhteishallinnointiin ole tarvetta; jo nykytilanteessa on mahdollista sujuvoittaa lisensiointiprosesseja niin, että markkinat voivat toimia mahdollisimman tehokkaasti. Myös teostyyppillä saattaa olla merkitystä: esimerkiksi musiikkialalla nykyiset lisensiointijärjestelmät ovat verrattain keskitettyjä ja ei ole havaittavissa selkeää tarvetta nykyistä laajemmalle yhteishallinnoinnille. Av-tuottajat tosin mainitsivat, että musiikkilupien hankinta joihinkin av-tuotantoihin on monimutkaista (ks. luku 3.3.1). Tuotantoyhtiöiden edustajat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä,

että yhteishallinnon roolin tulisi rajoittua tilanteisiin, joissa suora sopiminen on haasteellista (ks. luku 3.3.2).

Lainsäädännölliset muutokset

Edellä mainittujen kollektiivista lisensiointia koskevien tai sitä laajentavien lakimuutosten lisäksi ehdotettiin ratkaisuiksi myös muita lainsäädännöllisiä muutoksia. Tarpeettoman laajojen oikeuksien siirtäminen voitaisiin estää rajoittamalla työsuhteessa syntyneiden tekijänoikeuksien siirtäminen vain tarvittaviin oikeuksiin. Oikeuksien siirtäminen liian pitkäksi ajaksi voitaisiin estää ottamalla käyttöön ”use it or lose it” periaate, jonka mukaan oikeudet palautuisivat tekijälle, jos työnantaja ei käytä niitä tietyn ajan kuluessa. Myös luovuttamattoman korvausoikeuden käyttöönottoa ehdotettiin. Se takaisi, että kaikenlaisesta käytöstä on maksettava korvaus eikä korvauksesta voisi luopua sopimuksella⁶⁹. Tätä pidettiin parannuksena tilanteisiin, joissa luovan työn tekijä työskentelee sopimuksella, jossa ei määritetä erillistä tekijänoikeuskorvausta. Erään ehdotuksen mukaan oikeussuojakeinojen saatavuutta olisi parannettava helpottamalla vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen käyttöä.

Yksi luovan työn tekijöille suunnattuun kyselyyn vastanneista sekä eräät tekijäjärjestöjen edustajat esittivät lisäksi, että julkista tukea ei myönnettäisi tuottajille, jotka eivät tarjoa oikeudenmukaisia sopimusehtoja:

Tuottavat ja toteuttavat tahot ovat pulassa rahoitustason ja palkkasopimusten kanssa. Niinpä ne säästävät sieltä mistä voivat. Näitä toimijoita ei kuitenkaan pitäisi julkisesti tukea, koska "reiluuden" ilmapiiri ja käytännöt joutuvat vielä ahtaammalle.

Tietämyksen lisääminen

Jotkut kyselyyn vastanneista luovan työn tekijöistä mainitsivat, että he olivat jo saaneet hyödyllistä tietoa ja neuvontaa ammattiliitolta tai kollegoilta sopimusneuvotteluita varten ja tämän ansiosta kyenneet paremmin puolustamaan oikeuksiaan.

Onneksi näyttelijät nykyään ovat kontaktissa keskenään näissä asioissa, ja tietoa muiden palkoista saa paremmin kuin ennen.

Ensisijaisesti pyydetään luopumaan useammista oikeuksista, kuin mitä on liiton puolelta ohjeistettu.

Tekijäjärjestöjen edustajien mukaan tietoa pitäisi olla helpommin sekä luovan työn tekijöiden että muiden osapuolten saatavilla. Luovan työn tekijöille suunnatun kyselyn vastauksissa suositeltiin tekijänoikeustiedon tarjonnan lisäämistä, sopimusterminolo-

⁶⁹ Eurooppalaisten tekijänoikeusjärjestöjen kattojärjestö Society of Audiovisual Authors (SAA) on pitkään jo vaatinut tällaista oikeutta kansainvälisellä tasolla. Ks. Society of Audiovisual Authors (14.3.2023).

gian selkeyttämistä sekä tarkistuslistan laatimista niistä seikoista, jotka olisi otettava huomioon sopimusneuvotteluissa. Luovan työn tekijät ehdottivat lisäksi koulutuksen ja ohjeiden tarjoamista sopimusten tekemisestä, tekijöiden oikeuksista ja ulkomaisista sopimuskäytännöistä.

Tarvitsisin selkokielistä ohjeistusta, "check listaa" siitä, mitä sopimuksia tehdessä pitäisi osata itse tarkistaa. (...)

Olisi tärkeää saada tietoa ulkomaiden käytännöistä ja tekijänoikeuksien korvaustavoista. On hankalaa pärjätä työsopimusta tehdessä esim. amerikkalaisen tuotantoyhtiön kanssa, jos ei tiedä mitä on kohtuullista pyytää tekijänoikeuksista korvaukseksi. Vaarana on, että tulee antaneensa oman luovuutensa ilmaiseksi ja taskuun jää vain palkka.

Myös oikeuksien siirron hinnoitteluperusteiden selkeyttämistä pidettiin hyödyllisenä. Olisi kuitenkin vaikeaa laatia yleispäteviä hintaluetteloita kullekin alalle rikkomatta kilpailulainsäädäntöä ja ottaa huomioon kaikki yksittäiset tekijät, joista kunkin työn tai teoksen arvo muodostuu. Yleisesti hyväksytyjä sopimusehtoja sisältävien hyvän käytännön ohjeistojen laatimista ehdotettiin myös. Tällaisia ohjeistuksia on jo käytössä musiikkialalla.⁷⁰ Kyselyyn vastanneet luovan työn tekijät mainitsivat myös agenttien ja välittäjien tuen sopimusasioiden hoitajina ja sopimusehtojen tarkastajina.

(...) Toivoisin että itselläni olisi agentti joka neuvottelusi sopimuksen ja itse saisin tehdä työn ja pitää hyvät välit neuvotteluosapuoleen.

Ajattelen, että pitäisi olla olemassa taho, jolla alalla toimivien tahojen olisi pakollista tarkastuttaa kaikki sopimukset suurten epäoikeudenmukaisuuksien torjumiseksi.

Jotkut luovan työn tekijöiden edustajista pitivät erityisen tärkeänä teosten käyttömäärien raportoinnin parantamista. Heidän mukaansa on mahdotonta arvioida tekijänoikeuskorvauksen oikeudenmukaisuutta ilman luotettavaa tietoa käyttömääristä. He toivoivat tekijänoikeuslain tuoreimpien muutosten mukaisen raportointivelvoitteen parantavan tilannetta.⁷¹

Sekä luovan työn tekijät että tuotantoyhtiöt katsoivat, että kaikkien oikeudenhaltijoiden tietämystä audiovisuaalisen alan liiketoiminnasta voitaisiin lisätä. Tekijöiden mielestä myös tuottajien tietämystä tekijöiden taloudellisesta tilanteesta voitaisiin parantaa. Näin voitaisiin luoda avoimen keskustelun ilmapiiiriä tuottajien ja tekijöiden välille.

⁷⁰ Esimerkiksi Suomen Musiikkikustantajat ry, Säveltäjät & Sanoittajat ELVIS ry ja Suomen Säveltäjät ry ovat vuonna 2008 julkaisseet Musiikinkustantamisen hyvä käytäntö -asiakirjan, ks. Suomen Säveltäjät ry:n verkkosivut, <https://composers.fi/saveltajille/sopimusmalleja/>; ja Suomen Musiikkikustantajat ry, Suomen Musiikintekijät ry ja Suomen Säveltäjät ry ovat julkaisseet musiikinkustannusalan mallikustannussopimukset vuonna 2014, ks. Suomen musiikkikustantajat ry:n verkkosivut, <https://www.musiikkikustantajat.fi/tietoa/kustannussopimus/>.

⁷¹ Ks. luku 1.2.2. Tekijänoikeuslainsäädäntö.

Keskusteluissa todettiin kuitenkin, että jos tietoa ei tarjota jo osana koulutusta, on sen levittäminen jälkikäteen vaikeaa. Tekijänoikeuksien siirtoa koskevissa neuvotteluissa tarvitaan tekijänoikeustietämystä, minkä kartuttaminen edellyttää tekijöiltä vaivannäköä, joka on pois luovasta työstä. Täydellinen tekijänoikeus- tai sopimustietämys ei myöskään välttämättä riitä, jos luovan työn tekijän on puolustettava oikeuksiaan huomattavasti voimakkaampaa neuvottelukumppania vastaan. Hinnoittelumallien ja muun tiedollisen tuen tarjoaminen tekijöiden saataville olisi kuitenkin helpompaa kuin muiden, laajempien ratkaisujen toteuttaminen.

Tällä hetkellä tekijänoikeuksiin ja sopimukseen liittyvä tieto on jossain määrin hajaantunutta. Audiovisuaalisen alan tekijänoikeuksiin liittyvää neuvontaa on tarjolla sekä tekijänoikeus- että ammattijärjestöjen kautta. Neuvontaa voi saada joko henkilökohtaisesti tai erilaisten tekijänoikeusoppaiden muodossa. Eräät audiovisuaalisen alan tekijäjärjestöt tarjoavat valmiita sopimusmalleja jäsenilleen sekä tietoa alan palkkauksesta. Esimerkiksi Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitolla on verkkosivuillaan esillä valmiita palkkamalleja (Teme, 25.8.2022).

Esimerkiksi Ruotsissa Konstnärsnämnden on korostanut kohdennetun tekijänoikeustiedon lisäämisen merkitystä. Raportissa *Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor* (2021) korostetaan tekijänoikeudellisen neuvonnan, tuen ja koulutuksen merkitystä digitalisaation myötä monimuotoistuvilla markkinoilla. Raportin mukaan kohdennettu tieto tekijänoikeudella suojatun aineiston käytöstä toimeksiantajille ja tilaajille voisi vähentää tilanteita, joissa tekijöiltä halutaan hankkia kaikki oikeudet teokseen (Konstnärsnämnden, 2021, s. 18).

Keskustelufoorumi

Eräissä tutkimuksen haastatteluissa käsiteltiin mahdollisuutta muodostaa uusi keskustelufoorumi alan sisäistä keskustelua varten, jotta voitaisiin parantaa sekä alan sopimusehtojen kohtuullisuutta että koko toimialan elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä. Ajatusta pidettiin pääsääntöisesti hyvänä ja tuotiin esiin, että avoin keskustelu voisi helpottaa hyviä käytäntöjä koskevien yhteisten periaatteiden laatimista. Lisää keskustelua toivottiin myös siitä, mitä oikeuksia olisi hallinnoitava yksittäin ja mitä kollektiivisesti. Kaikkien audiovisuaalisen alan keskeisten sidosryhmien väliset keskustelut ovat joka tapauksessa tarpeen, jos halutaan toteuttaa monet edellä mainituista ratkaisuehdotuksista. Tällaisten keskustelujen käymiseksi on kuitenkin jo olemassa useita sopivia foorumeja. Suomessa toimii tällä hetkellä tekijänoikeusasioiden neuvottelukunta ja yhteishallinnonin kehittämisen neuvottelukunta, joiden toiminta kuitenkin keskittyy tekijänoikeusjärjestelmän kehittämiseen yleisellä tasolla, eikä eri toimialojen ajankohtaisiin kysymyksiin. Erikoistuneempi keskustelufoorumi voitaisiin organisoida sellaisten audiovisuaalisen alan organisaatioiden kautta, jotka eivät

edusta mitään tiettyä sidosryhmää. Myös tuoreessa AV-alan kasvusopimuksessa⁷² on pohdittu mahdollisuutta perustaa alan kehittämiseksi neuvottelukunta, joka voisi myös käsitellä tekijänoikeuksiin liittyviä kysymyksiä⁷³. On kuitenkin vielä ratkaistava, miten tällainen keskustelufoorumi olisi organisoitava, jotta se toimisi tehokkaasti ja kaikki tarvittavat sidosryhmät tulisivat niissä tasapainoisesti edustetuiksi.

3.3. Oikeuksien siirtoon tai käyttöoikeuksien hankintaan liittyvät ongelmat

Osana tutkimusta kartoitettiin erilaisia oikeuksien siirtoon tai käyttöoikeuksien hankintaan liittyviä ongelmia. Kyselyvastauksissa sekä fokusryhmäkeskusteluissa nousi esiin erityisesti oikeudenhaltijoiden tunnistamiseen, tekijänoikeuden yhteishallinnointiin, oikeuksien kaksoisluovutustilanteisiin sekä tekijänoikeusjärjestölle annetun hallinnointivaltuutuksen peruuttamiseen liittyviä haasteita. Tässä luvussa keskitytään erityisesti näihin teemoihin⁷⁴.

Suurin osa audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöille suunnattuun kyselyyn vastanneista oli vähintään joskus kohdannut ongelmia hankkiessaan käyttöoikeuksia osana tuotantoa käytettävään teokseen⁷⁵. Vastaajista selkeä enemmistö, 70 prosenttia, kertoi kohdanneensa ongelmia joskus. Toisaalta ainoastaan kaksi vastaajaa kertoi havainneensa ongelmia *useimmiten* käyttöoikeuksia hankkiessaan. Vajaa neljännes vastaajista ei ollut kohdannut ongelmia. Ne tuotantoyhtiöt, jotka pitivät tekijänoikeus- ja sopimusosaamistaan hyvänä⁷⁶ vastasivat muita tyypillisemmin välttyneensä ongelmilta käyttöoikeuksia hankittaessa.

3.3.1. Vaikeudet oikeudenhaltijoiden tunnistamisessa

Kyselyyn vastanneita tuotantoyhtiöitä pyydettiin myös lyhyesti kuvailemaan teosten käyttöoikeuksien hankinnassa kohtaamiaan ongelmia⁷⁷. Vastauksissa nousivat esiin ongelmat oikeudenhaltijoiden löytämisessä ja tavoittamisessa. Voi olla haasteellista

72 Vuonna 2022 toteutetun av-alan kasvusopimusprosessin tavoitteena oli muodostaa uusi, avoimeen dialogiin perustuva toimintamalli, joka tähtää av-alan yritysten kasvuun ja kansainvälistymiseen. Hanke oli työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämä ja sen taustalla olivat jo aiemmin toteutetut Luovan talouden tiekartta ja av-alan tiekartta. Vuonna 2022 järjestetyissä av-alan kasvusopimus-työpajoissa elinkeinoelämän ja julkishallinnon edustajat pyrkivät yhdessä löytämään alan kasvua edistäviä tekijöitä. Prosessissa syntyi av-toimialan ehdotus Kasvusopimuksen toimintamalliksi (Kasvusopimus, 2022).

73 Ks. luku 3.3.2.

74 Muut tutkimuksessa esiin tuodut ongelmat koskivat erityisesti käyttöoikeuksien hinnoittelua ja epäselviä lisenssiehtoja sekä kansainvälistä oikeuksien hankintaa ja kansallisten lainsäädäntöjen eroavaisuuksia. Nämä ongelmat tuotiin esiin kuitenkin vain yksittäisissä vastauksissa ja tästä syystä niitä ei käsitellä tarkemmin.

75 Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 5. *Oletteko kohdanneet ongelmia hankkiessanne käyttöoikeuksia osana tuotantoanne käytettävään teokseen?*

76 Vähintään jossain määrin samaa mieltä kysymyksen 4 välttämän ”Organisaationi tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen mahdollistaa oikeasuhtaiset korvaukset tuotannoistamme” kanssa.

77 Kysely tuotantoyhtiöille, tarkentava kysymys kysymykseen 5.

löytää tietoa siitä, kuka omistaa ja myöntää oikeudet. Vaikka oikeudenhaltija olisi tiedossa, voi yhteydenottoon olla hidasta saada vastaus.

Audiovisuaalisten teosten tuotannoissa käytetään usein aiempia luovan työn teoksia, kuten musiikkia ja kuvaa. Kun musiikkia liitetään osaksi audiovisuaalista tuotantoa, syntyy uusi teoskappale ja tarvitaan siten lupa musiikin synkronointiin eli liittämiseen audiovisuaaliseen teokseen. Lisäksi maksetaan musiikin oikeudenhaltijoille⁷⁸ korvauksia audiovisuaalisen teoksen saattamisesta yleisön saataville, kuten esittämisestä televisiossa tai välittämisestä tietoverkossa ladattavina tiedostoina tai suoratoistona. Lupa tarvitaan niin ikään tallenteiden, kuten DVD-levyjen, valmistamiseen ja yleisölle levittämiseen sekä digitaalisten tai fyysisten kopioiden valmistamiseen elokuvateatterilevitystä varten.

Osa vastaajista mainitsi ongelmien liittyvän musiikin käyttöoikeuksien hankintaan. Tuotantoyhtiölle voi olla haasteellista löytää oikeuksia myöntävät tahot. Kun käyttöluvut samaan teokseen tulee hankkia useammalta eri taholta, voivat kustannukset nousta korkeiksi tai liiallisiksi tuotannon budjettiin nähden.

Musiikin käyttöoikeuksien osalta oikeuksien hankkiminen etenkin mihin tahansa muuhun kuin perinteiseen TV-käyttöön on työn ja tuskan takana. (...)

Teosten käyttöoikeuksien selvittäminen voi osoittautua eri tilanteissa haasteelliseksi. Suurin osa (67 %) kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä oli joskus kokenut epäselväksi, kuka myöntää teosten käyttöoikeuksia. Vajaa kolmannes (30 %) ei ollut havainnut oikeuksien myöntäjätahoihin liittyviä epäselvyyksiä.⁷⁹ Epäselvyyksiltä olivat tyypillisesti välttyneet tuotantoyhtiöt, jotka pitivät tekijänoikeus- ja sopimusosaamistaan hyvänä⁸⁰.

Tuotantoyhtiöitä pyydettiin kyselyssä kuvailemaan niitä tilanteita, joissa olivat kokeneet epäselväksi, kuka myöntää teosten käyttöoikeuksia. Vastausten perusteella ei aina ole saatavilla selkeää tietoa siitä, mistä kaikkialta lupa tulisi hankkia. Teos- ja tekijätiedon saatavuus voi olla puutteellista. Lisäksi oikeudenhaltijoita voi olla useita, mikä lisää epäselvyyttä.

Valokuvien kuvaajatietoja ei useinkaan ole kuvien mukana.

Monissa tapauksissa löytyy suurta epävarmuutta siitä, kuka käyttöoikeuksia todellisuudessa hallinnoi ja luovuttaa, tai olisiko niiden luovuttaminen edes mahdollista.

⁷⁸ Musiikkiin kohdistuvat tekijänoikeudet voidaan jakaa sävelteoksen tekijöiden, eli säveltäjän, sanoittajan, sovittajan ja sanoituksen kääntäjän oikeuksiin, teosten käyttöä hallinnoivien musiikkikustantajien kustannusoikeuksiin sekä esittävien taiteilijoiden ja äänitteen tuottavien levy-yhtiöiden ääniteoikeuksiin. ks. Keinonen & Vermilä, 2022, s. 4.

⁷⁹ Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 6. Oletteko kokeneet jossain tilanteessa epäselväksi, kuka myöntää teosten käyttöoikeuksia?

⁸⁰ Vähintään jossain määrin samaa mieltä kysymyksen 4 väittämän ”Organisaationi tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen mahdollistaa oikeasuhteiset korvaukset tuotannoistamme” kanssa.

Musiikin, videoklippien ja kuvapankkikuvien clearaus erityisen haastavaa. Erilaiset kuvapankit eivät välttämättä ota mitään vastuuta aineistostaan ja on vaikea saada selvyyttä, mitkä kuvapankit ovat luotettavia toimijoita.

Tuotantoyhtiöille suunnatussa kyselyssä selvitettiin lisäksi sitä, kuinka yleisiä ovat tilanteet, joissa tekijätietojen puuttumisen vuoksi käyttö lupaa ei voida hankkia⁸¹. Hieman yli puolet (52 %) tuotantoyhtiöistä oli kohdannut tilanteita, joissa tuotantoon sisällytettävän teoksen tekijätiedot eivät olleet saatavilla ja teoksen käyttö lupaa jäi näin ollen hankkimatta tai käytön luvanvaraisuus jäi epäselväksi. Reilu kolmannes (36 %) yhtiöistä ei ollut kohdannut tällaista tilannetta. Tilanteet ovat kyselyvastausten perusteella koskeneet erityyppisiä teoksia, kuten musiikkia, valokuvia ja kuvataidetta. Erityisesti musiikkikappaleiden oikeuksien selvittäminen voidaan kokea hankalaksi. Suomen musiikkikustantajien vuonna 2022 julkaisemassa raportissa esitettiin kehittämisehdotuksena ns. yhden luukun palvelua musiikin synkronointioikeuksien hankinnalle sekä äänitteen että sävelteoksen osalta (Keinonen & Vermilä, 2022, s. 8).

Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että teos- ja tekijätiedon parempaa saatavuutta sekä käyttöoikeustietojen haettavuutta ja selkeyttä tulisi edistää. Tekijänoikeustietojen laadun parantaminen ja toimiva tekijänoikeusinfrastruktuuri on nostettu viime vuosina keskeiseksi kehitysteemaksi niin Suomessa kuin Euroopan komissiossa. Luotettava ja käytettävissä muodossa oleva tekijä- ja teostieto mahdollistaa datan jakamisen yritysten välillä edistäen näin sisältöjen tehokasta jakelua sekä tekijänoikeustulojen aiempaa nopeampaa ja täsmällisempää ohjautumista oikeudenhaltijoille. Metadataan liittyvien prosessien automatisointia ja esimerkiksi teosten käyttötietojen raportointia varten tarvitaan tunnisteita, jotka identifioivat teokset ja tekijät. On myös keskeistä, että eri lähteistä peräisin olevat tiedot voidaan yhdistää.

Euroopan komission vuonna 2022 julkaiseman selvityksen mukaan suurimmat audiovisuaalisen alan metatietoihin liittyvät haasteet vaikuttavat liittyvän tiedon runsauteen ja yhteensopivuuteen, eikä niinkään metatietojen puutteeseen. Siitä huolimatta, että kansainvälisiä standardeja on kehitetty, käytetään niitä usein epä johdonmukaisesti tai luettelointi perustuu itse määritettyihin nimikkeisiin, mistä syystä eri sisällöntuottajien tai muiden toimijoiden tekijä- ja teostieto ei useinkaan ole yhteentoimivaa (European Commission, 2022c).

Yhteisille standardeille on nähty tarvetta opetus- ja kulttuuriministeriössä, joka on organisoinut sidosryhmäkeskusteluja edesauttaakseen vuoropuhelun syntymistä tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittämisestä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022a). Myös useat audiovisuaalisen alan järjestöt ovat käynnistäneet teos- ja tekijätiedon

⁸¹ Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 14. Oletko kohdannut tilanteita, joissa tuotantoonne sisällytettävän teoksen tekijätiedot eivät olleet saatavilla ja teoksen käyttö lupaa jäi näin ollen hankkimatta tai käytön luvanvaraisuus jäi epäselväksi?

kehittämiseen liittyviä hankkeita. Esimerkiksi APFI on viime vuosina toteuttanut teos- ja tekijätietoon liittyvää kehitystyötä. Heidän julkaisemassaan audiovisuaalisen alan datavirtoja koskevassa selvityksessä (Lilleberg & Kannisto, 2021) todettiin, että tuotantojen aikana syntyvään metadataan liittyvät toimintatavat eivät ole vakiintuneita, että pidemmällä aikavälillä tarvitaan pelisäännöt datan monenkeskiselle jakamiselle, ja että teos- ja tekijätiedon tehokas käyttö edellyttää uniikkien tunnisteiden käyttöä. Selvityksessä esitettiin osaratkaisuna portaalia, jonka kautta tuottajat voisivat välittää dataa tekijänoikeusjärjestöille ja lähettäjäyrityksille. Selvityksen toteuttamisen jälkeen on uudessa APFI:n organisoimassa hankkeessa rakennettu tietoportaalii, joka keskittää tiedon keräämistä sekä huomioi ja yhdistää eri tunnisteiden (kuten EIDR, ISAN, IMDB-ID ja televisiokanavan ID) mukaisen tiedon.

Myös Avate on käynnistänyt oman metadatahankkeensa, jonka tavoitteena on kehittää tekijätietojen ilmoittamista audiovisuaalisella alalla. Yhdessä jäsenjärjestöjen kanssa toteutettavassa hankkeessa laaditaan selkeä ohjeistus alan eri toimijoille tekijätiedon ilmoittamiseksi ja luotettavan metadatan keräämiseksi sekä tekninen toteutus metadatan keskitettyyn hallintaan. Tämän myötä voidaan parantaa tekijöiden mahdollisuuksia tarkistaa heitä koskevan tiedon oikeellisuus ja korjata virheellisiä tietoja. Avaten jäsenjärjestöt ovat jo aiemmin edistäneet toiminnallaan tekijätietojen asianmukaista ilmoittamista audiovisuaalisen alan tuotannoissa: esimerkiksi Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat on julkaissut ohjeistuksen käsikirjoituskrediittien merkitsemiseen elokuva- ja tv-alalla (Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat, 2020).

Lisäksi Kansalliskirjasto toteuttaa yhteistyössä Gramexin, Kopioston, Kuvaston, Sanaston ja Teoston kanssa projektia, jossa parannetaan tekijänoikeusjärjestöjen tietokannoissa olevan metadatan laatua. Hankkeen aikana hankitaan kattavasti kansainväliset ISNI-tunnukset⁸² hankkeeseen osallistuvien tekijänoikeusjärjestöjen edustamille oikeudenhaltioille ja lisätään tunnukset järjestöjen tietokantojen oikeudenhaltijatieloihin. Lisäksi rakennetaan rajapintoja, jotka mahdollistavat ISNI-tunnusten toimivan ja ajantasaisen jakelun ja käytön (Kansalliskirjasto, 2023b).

3.3.2. Tekijänoikeuden yhteishallinnointiin liittyvät haasteet

Eräissä kyselyvastauksissa nousivat esiin tekijänoikeuden yhteishallinnointiin liittyvät ongelmat sekä tekijänoikeusjärjestöjen roolien selkeys luovan työn tekijöille.

Oikeudenhaltijat voivat valtuuttaa Kopioston jäsenjärjestön hallinnoimaan ja valvomaan tekijänoikeuslain mukaisia oikeuksiaan. Jäsenjärjestö siirtää valtuudet Ko-

⁸² ISNI-tunnus (International Standard Name Identifier) identifioi globaalisti, ainutkertaisesti ja pysyvästi henkilöiden ja yhteisöjen julkiset identiteetit ja erottaa samannimiset henkilöt ja yhteisöt toisistaan. Se myös kokoaa yhteen saman henkilön tai yhteisön nimen variaatiot ja nimimuodot. Kansalliskirjasto on vuodesta 2020 alkaen toiminut ISNI-tunnuksen rekisteröintitoimistona Suomessa. (Kansalliskirjasto, 2023a)

piostolle, joka siten voi myöntää käyttöluvia teoksiin ja kerätä tekijänoikeuskorvauksia teosten käyttäjiltä⁸³. Tämä valtuutus kattaa tietyt av-valtakirjassa⁸⁴ tai av-tekijänoikeussopimuksessa⁸⁵ mainitut oikeuksien luokat.⁸⁶

Tekijöillä ei tuotantoyhtiöiden kyselyvastausten perusteella ole aina selkeää ymmärrystä siitä, mitä oikeuksia he ovat valtuuttaneet Kopioston ja sen jäsenjärjestön hallinnoitaviksi. Myös luovan työn tekijöille suunnatun kyselyn tulokset olivat samansuuntaisia: kun tekijöiltä kysyttiin, olivatko he kohdanneet tilanteita, joissa oli epäselvää, kuka myöntää heidän teostensa käyttöoikeuksia, vastasi 44 prosenttia myöntävästi ja ilmoitti ongelman olevan varsin yleinen. Vastaavasti 56 prosenttia ei ollut kohdannut tällaisia tilanteita.⁸⁷ Vastaajat, joiden mielestä heidän saatavillaan oli riittävästi tekijänoikeustietoa⁸⁸, ilmoittivat muita harvemmin kohdanneensa kyseisenlaisia tilanteita.

Monet vastaajat totesivat olevansa epävarmoja Kopioston roolista ja toiminnasta. Jotkut eivät ymmärtäneet, miten Kopiosto kerää ja jakaa hyvityksiä. Toiset eivät tienneet, mikä sen rooli on suhteessa muihin organisaatioihin, kuten Teosto, Filmex, SELO, TEME ja Yle.

En ole kaikista sopimuksistani täysin tietoinen tekareiden todellisesta määrästä esim. käyttöoikeuksien suhteen tai myöhemmin maksettavien kopiostokorvausten/rojaltien määrän suhteen.

Kopiosto-SELO-TEME-kuvio on totaalisen epäselvä.

On kiinnostavaa havaita, että vaikka kysymys oli muotoiltu yleisesti, jottei se rajoittaisi vastauksia tekijänoikeusjärjestöihin liittyviin ongelmiin, vain Kopioston rooli mainittiin vastauksissa. Kopiosto on keskeisin audiovisuaalisen alan oikeuksia hallinnoiva tekijänoikeusjärjestö⁸⁹. Sillä on laajat toimivaltuudet ja koska se hallinnoi monia erilaisia oikeuksia, voi sen tarkkaa roolia olla vaikea hahmottaa. Useimmat audiovisuaalisen alalla työskentelevät luovan työn tekijät ovat kuitenkin saaneet korvauksia ja hyvityksiä

83 On kuitenkin huomionarvoista, että jäsenjärjestöt saattavat kerätä tekijöiltä myös sellaisia oikeuksia, jotka eivät siirry Kopioston hallinnoitaviksi.

84 Av-valtakirja antaa Kopiostolle oikeuden myöntää lupia oikeudenhaltijan puolesta ja valtuuttaa Kopioston valvomaan oikeuksia tietyissä teosten käyttötilanteissa (ns. hallinnointi- ja valvontavaltuutus).

85 Av-tekijänoikeussopimus on tekijän ja tekijäjärjestön välinen sopimus tekijänoikeuksien siirrosta. Järjestö siirtää oikeuksien hallinnoinnin Kopiostolle tietyjen oikeusluokkien osalta. Kopiosto myöntää saamiensa valtuutusten nojalla käyttöluvia ja perii tekijänoikeuskorvauksia, sekä valvoo teosten luvaton käyttöä.

86 Esimerkiksi Näyttelijäliiton tekijänoikeussopimuksella näyttelijä luovuttaa yksinoikeudella kaikki näyttelijälle esiintyvänä taiteilijana syntyvät oikeudet. Näyttelijä sitoutuu sopimuksella myös olemaan tekemättä vastaavia sopimuksia muiden tahojen kanssa. Jos tuotantoyhtiö haluaa, että oikeuksien siirrosta sovitaan suoraan tekijän kanssa työ sopimuksen tekotilanteessa, tulee sen vaatia Näyttelijäliiton sopimuksen peruutusta. Aiemmat Filmex ry:n asiakassopimukset on siirretty Näyttelijäliiton hallinnoitaviksi 1.6.2022. Filmex ja Kopiosto vastaavat edelleen tekijänoikeuskorvausten tilityksistä (Näyttelijäliitto, 2023)

87 Kysely luovan työn tekijöille ja esittäville taiteilijoille, kysymys 12. *Oletko kokenut jossain tilanteessa epäselväksi, kuka myöntää teostesi käyttöoikeuksia? Epäselvyys voisi koskea esimerkiksi tekijänoikeusjärjestön tai agentin roolia.*

88 Vastaukset kysymyksen 7 väittämään 2. *Tekijänoikeussopimuksia koskevaa tietoa ja newontaa on saatavilla riittävästi.*

89 ks. luku 1.2.2. *Tekijänoikeuden yhteishallinnointi*

Kopioston kautta. Kopiosto hallinnoi oikeuksia muiden sellaisten organisaatioiden puolesta, joiden kanssa tekijät ovat tehneet edustussopimuksia. Tekijänoikeuksien yhteishallinnoinnin monimutkaisuuden on jo aiemmin osoitettu aiheuttavan hämmennystä oikeudenhaltijoiden keskuudessa (Lefever & Oksanen-Särelä, 2021, s. 88).

Fokusryhmäkeskusteluissa tekijäjärjestöjen edustajilta kysyttiin, miksi luovan työn tekijät eivät usein ymmärrä Kopioston roolia. Yhtenä syynä esitettiin se, että Kopiosto edustaa vain hyvin harvoja audiovisuaalisten tekijöiden oikeuksia, joiden merkitystä saatetaan yliarvioida. Kopioston hallinnoimat oikeudet ovat myös varsin teknisiä ja vaikeaselkoisia. Toisaalta Kopiostoa konsultoidaan usein lainsäädäntöprosesseissa, ja sen näkyvyys mediassa antaa sen vaikutelman, että se toimii myös yleisesti edustavana organisaatioina audiovisuaalisella alalla. Epäselvyys voi myös johtua siitä, että Kopiosto hallinnoi tiettyjä rajattuja oikeuksia, mutta yksittäiset lisensiointisopimukset edellyttävät kuitenkin toisinaan Kopioston edustussopimuksen peruuttamista tiettyjen oikeuslajien osalta. Vastausten perusteella vahvistui käsitys siitä, että Kopioston rooli sekä sen suhde muihin tekijänoikeusjärjestöihin on usein epäselvä.

Tekijäjärjestöjen edustajat totesivat, että Kopioston rooli voisi olla oikeudenhaltijoille selkeämpi, jos erityyppiset korvaukset eroteltaisiin ja raportoitaisiin nykyistä selkeämmin. Tämä olisi myös DSM-direktiivin mukaista. Yleinen keskustelu siitä, mitä oikeuksia olisi hallinnoitava kollektiivisesti ja mitä yksittäin, voisi myös osaltaan selkeyttää Kopioston roolia kaikille asianosaisille. Keskusteluissa esitettiin myös näkemys siitä, että yhteishallinnoinnin laajentaminen voisi tehdä ensisijaisten oikeuksien (joita hallinnoidaan tällä hetkellä yksittäin) ja jälkikäyttöön liittyvien oikeuksien (joita jo hallinnoidaan kollektiivisesti) välisen rajanvedon tarpeettomaksi. Tuotantoyhtiöiden edustajat pitivät tekijänoikeusjärjestöjen roolia oikeuksien hallinnoinnissa niin sanotuilla jälkikäyttömarkkinoilla tärkeänä, mutta pääosin katsoivat, että niiden toiminnan ei tulisi ulottua oikeudenhaltijoiden ensisijaisten oikeuksien lisensiointiin. Sen sijaan koettiin tärkeäksi, että ensisijaiset oikeudet kuuluvat sopimusvapauden piiriin. Tuotantoyhtiöiden kannalta sopimusvapauden ja suoran sopimisen tulisi olla ensisijaista ja yhteishallinnoinnin tulisi lähinnä täydentää niitä tilanteissa, joissa suora sopiminen on mahdotonta tai hyvin vaikeaa.

Tekijänoikeusjärjestöjen tulisi hoitaa vain sopimuslisenssijärjestelmän kautta kulkevat rahavirrat.

Tuotantoyhtiöille suunnatussa kyselyssä kysyttiin lisäksi APFI:n roolista. APFI:n tekemää työtä pidettiin tärkeänä, mutta useat vastaajat nostivat kuitenkin esiin korvauserusteiden tulkinnanvaraisuuteen liittyviä ongelmia.

(...) APFI tekee hyvää työtä. Tosin korvauserusteet APFI:n osalta eri kategorioiden välillä ovat liian tulkinnanvaraisia. Tulisi olla APFI:n ja tuottajankin kannalta selkeämpi

ryhmittely, jotta tulkinnanvaran osuus vähenisi. Toisinaan tulkinta, mihin luokkaan teos kuuluu saattaa aiheuttaa merkittävää eroa korvauksissa.

Tutkimuksessa haastateltu APFI:n edustaja katsoi tärkeäksi lisensiointi- ja korvausprosessien kehittämisen ja tehostamisen. Tähän liittyy olennaisesti tilastotiedon ja metadatan hyödyntäminen.

Enemmistö (67 %) kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä oli vähintään jossain määrin sitä mieltä, että tekijänoikeusjärjestöillä (esim. APFI ja Kopiosto) tulee olla nykyistä suurempi rooli tekijänoikeuskorvausten ohjautumisessa oikeudenhaltijoille. Vähintään jossain määrin eri mieltä asiasta oli 12 prosenttia yhtiöistä. Vastauksista ei selviä se, olisivatko vastaukset olleet erilaisia, jos kysymys olisi esitetty kunkin tekijänoikeusjärjestön osalta erikseen. Tuotantoyhtiöiden näkökulmassa painottui useaan otteeseen tuotantoyhtiöiden merkitys tekijänoikeuskorvausten maksajana tekijöille sekä tahtotila sille, että tuotantoyhtiöiden maksamia korvauksia ei tilitetä jatkossa Kopioston kautta. Tekijänoikeusjärjestöjen toimintaan voisi tällöin kuulua sellainen lisensiointi, joka muulla tavalla järjestettynä vaatisi paljon resursseja. Toisaalta esiin nostettiin myös se, että sopimusneuvottelut ja budjetointi voisivat selkeytyä, jos molemmilla neuvotteluosapuolilla olisi selkeä ymmärrys siirrettävistä oikeuksista ja sopimukset perustuisivat tiettyihin ennalta määritettyihin hintoihin. Kuitenkin pidettiin tärkeänä, että mahdolliset yhteishallinnointiin perustuvat ratkaisut suunniteltaisiin huolella ja niiden vaikutukset selvitettäisiin ensin perusteellisesti.

Tuotantoyhtiöt kokivat tärkeäksi sen, että tekijänoikeusjärjestöt edesauttavat, eivätkä toiminnallaan estä, audiovisuaalisen alan toimintaa ja oikeuksien hyödyntämistä. Tuotantoyhtiöt nostivat esiin fokusryhmäkeskustelussa, että alan järjestöjen toiminnassa on keskeistä toimialan liiketoiminnan ymmärrys sekä osaamisen ja tietotaidon ajantasaisuus. Mainittiin myös, että tekijänoikeusjärjestöjen tulisi sitoutua AV-alan kasvusopimuksen tavoitteisiin ja huomioida alan kasvun tarpeet ja haasteet omassa toiminnassaan.

3.3.3. Oikeuksien kaksoisluovutustilanteet

Tuotantoyhtiön on usein sopimuksia tehtäessä oletettava, että tekijät itse tietävät, mitä oikeuksia he voivat sille luovuttaa. Välillä on kuitenkin ilmennyt tilanteita, joissa tekijät eivät itse tiedä, mitä oikeuksia Kopiosto heidän puolestaan hallinnoi. Epätietoisuus voi johtaa tilanteisiin, joissa samat oikeudet on luovutettu samanaikaisesti kahdelle eri taholle. Oikeuksien kaksoisluovutusriski liittyy tilanteisiin, joissa tekijä luovuttaa tietyt oikeudet tuotantoyhtiölle siitä huolimatta, että tekijänoikeusjärjestö on valtuutettu hallinnoimaan kyseisiä oikeuksia ja tekijä ei ole perunut valtuutusta.

Epävarmuus siitä, onko Kopioston hallinnointiluvan ja sopimuksen välillä ristiiriitaa, voi aiheuttaa haasteita tuotantoyhtiön toiminnalle. Kaksoisluovutustilanteet ja niihin mahdollisesti liittyvä korvausvelvollisuus on liiketoiminnallinen riski tuotantoyhtiölle ja tuotantojen tilaajalle.

(...) Mikäli tekisimme sopimukset suppeimman kautta, joka tuntuu olevan tekijöiden toive, emme voisi myydä sisältöjä. Sisällönjakelijat eivät osta sisältöjä, joiden sopimusteksteissä tekijöiden kanssa on havaittavissa riskejä. (...)

(...) Tekijöillä ei ole myöskään useimmissa tapauksissa käsitystä mitkä oikeudet he ovat jo luovuttaneet Kopiostolle tai sen jäsenyhdistykselle.

Fokusryhmäkeskustelujen ja haastattelujen perusteella oikeuksien kaksoisluovutustilanteet ovat nykyään harvinaisempia kuin joitakin vuosia sitten eivätkä vaikuta olevan merkittävä ongelma. Massakäyttöistä neuvotellaan kollektiivisesti, eivätkä yksittäiset tekijät voi lisensoida näitä oikeuksia itse. Kuitenkaan teknologisen kehityksen synnyttämät teosten uudet käyttötavat eivät täysin vastaa sopimuslisenssijärjestelmän aiempia määritelmiä. Sen määrittäminen, mikä kuuluu yhteishallinnoinnin ja mikä suoran sopimisen piiriin, vaatii tulkintaa ja tämä hämärtää eroa näiden kahden välillä. Toisaalta eräät fokusryhmien jäsenet pitivät oikeuksien yhteishallinnointia audiovisuaalisella alalla hyvin rajallisena, mistä syystä epäselvyyksiä ei periaatteessa tulisi suuressa määrin esiintyä siitä, mitkä oikeudet ovat tekijänoikeusjärjestöjen (Kopioston) ja mitkä tekijöiden itsensä hallinnoimia. Tämän perusteella kaksoisluovutustilanteita voidaan pitää seurauksena siitä, että Kopioston roolin laajuus on ymmärretty väärin.

Tekijäjärjestöjen edustajien ja haastateltavien mukaan tuotantoyhtiöt yleensä tietävät, kehen ottaa yhteyttä, kun ne haluavat hankkia oikeudet teokseen. Joissakin tapauksissa voi kuitenkin olla epäselvää, tulisiko oikeuksien siirrosta sopia tekijän itsensä vai tekijänoikeusjärjestön kanssa. Tällaisia tilanteita voitaisiin välttää esimerkiksi tarjoamalla tuotantoyhtiöille ohjeita ja tietoa oikeuksien hallinnoinnista.⁹⁰

Kuitenkin useat kyselyyn vastanneet tuotantoyhtiöt mainitsivat ongelmia, jotka liittyvät oikeuksien kaksoisluovutustilanteisiin ja erityisesti Kopioston rooliin. Toivottiin ratkaisuja, jotka vähentäisivät av-alalla toimimiseen liittyvää oikeudellista epävarmuutta. Tilannetta voisi esimerkiksi helpottaa se, että tuotantoyhtiöiden olisi mahdollista helposti tarkistaa, mikäli Kopiosto hallinnoi oikeuksia. Tuotantoyhtiöt toivoivat myös selkeää viestintää ja tiedotusta tekijänoikeusjärjestöjen taholta. Korostettiin myös sitä, että tuotantoyhtiöllä tulee olla teoksen tekijänoikeudet oikeuksien hallinnoinnin mahdollistamiseksi.

⁹⁰ Esimerkiksi musiikkialalla on jo laadittu tällaisia ohjeita: https://www.musiikkikustantajat.fi/wp-content/uploads/2022/01/av-tuotannot-2021_.pdf

Tulisi selkeyttää ja tunnustaa tuotantoyhtiön keskeinen rooli teoksen tekijänoikeuksien hallinnoijana. Nyt sitä haastetaan mm. tekijöiden tekijänoikeusjärjestöjen toimesta ja tällainen sisäinen kiistely rapauttaa alan kasvua ja kehittymistä. Epävarma oikeudellinen tilanne on myrkkyä muutenkin epävarmassa ja ennustamattomassa av-alan liiketoiminnassa.

3.3.4. Tekijänoikeusjärjestölle annetun hallinnointivaltuutuksen peruuttaminen

Tuotantoyhtiöt toivat fokusryhmäkeskustelussa ja kyselyssä esiin, että tekijänoikeusjärjestön hallinnointivaltuutuksen peruuttaminen ja kyseisten oikeuksien luovutus tuotantoyhtiölle voi olla heidän liiketoimintansa ja tuotannon oikeuksien myynnin kannalta välttämätöntä. Oikeuksien siirtyminen tekijöiltä tuotantoyhtiölle voi olla esimerkiksi tuotannon myynnin ehtona. Tuotantoyhtiö voi joissain tilanteissa joutua estämään kaksoisluovutustilanteiden syntymistä konkreettisin toimenpitein. Tuotantoyhtiö saattaa esimerkiksi sopimusneuvottelujen yhteydessä edellyttää tekijöitä peruuttamaan valtuutuksen, joka antaa Kopiostolle oikeuksien hallinnointioikeuden tai vakuuttamaan, että tekijänoikeusjärjestö ei edusta heidän oikeuksiaan.

(...) olemme joutuneet tekemään joissakin tapauksissa tekijöiden kanssa liitteitä sopimuksiin, jossa he vakuuttavat, että tietyt oikeudet on peruutettu tekijänoikeusjärjestöltä takaisin tekijälle ja sen jälkeen luovutettu tuotantoyhtiölle.

Kanavat pakottavat tuotantoyhtiöitä ottamaan edelleenlähetys- ja verkkotallennusoikeudet tekijöiltä itselleen, joka tarkoittaa sitä, että tekijöiden pitää tehdä Kopioston itsehallinnointisopimus näistä oikeusluokista, joka on kaikille hankalaa.

Valtuutuksen voi peruuttaa joko kokonaan tai osittain koskien yksittäisiä oikeuksien luokkia tai maantieteellisiä alueita⁹¹. Kopiosto ei kuitenkaan mahdollista tätä pienempiä alueita kuten yksittäisiä teoksia koskevia peruutuksia. Oikeusluokittain tehtävät peruutukset koskevat tekijän kaikkia teoksia kyseisen oikeusluokan osalta. Tämän vuoksi tekijä voi joutua peruuttamaan valtuutuksen kohtuuttoman suurelta osin suhteessa audiovisuaalisen tuotannon tarpeisiin. Onkin esiintynyt tilanteita, joissa tekijät eivät halua peruuttaa Kopiostolle antamaansa oikeudenluovutusta tai valtuutusta.

(...) Kopioston tekijänoikeuksien hallinta perustuu tekijänoikeusluokkiin, joka ei ole teoskohtaista. Tekijä siis joutuu peruuttamaan jonkin tekijänoikeusluokan kaikkia teoksia koskien, ei vain sitä koskien, josta me olemme hänen kanssaan tekemässä sopimusta. Se on liian laaja oikeuksien peruutus suhteessa tarpeeseen.

⁹¹ Tekijöillä on yhteishallinnointilain 8§:n mukainen peruutusosoikeus yhteishallinnointia koskevalle valtuutukselle.

(...) me tarvitsemme yhden teoksen kohdalla ne tietyt oikeudet, ja meillä ei ole muuta välinettä tällä hetkellä kun tällainen peruutusilmoitus joka on Kopioston luoma väline.

Tuotantoyhtiöiden kokemusten mukaan tekijät eivät aina tiedä, mistä oikeusluokista he saavat korvauksia tekijänoikeusjärjestöjen kautta. Tällöin tuotantoyhtiön pyynnöt valtuutuksen peruuttamiselle tiettyjen oikeusluokkien osalta voivat johtaa ristiriita-tilanteisiin.

Tuotantoyhtiöiden mukaan ongelmia liittyy myös luovan työn tekijöiden tekijänoikeustietämykseen. Tekijöillä voi esimerkiksi olla rajallinen osaaminen sopimustekstin tulkinnassa. Eräät tuotantoyhtiöiden edustajat myös kokivat, että joissain tilanteissa tekijät ovat saaneet heitä edustavalta järjestöltä ristiriitaista tietoa siitä, mitä oikeuksia tuotantoyhtiöt tarvitsevat teosten hyödyntämiseksi. Tekijöiden näkökulmasta voi tällöin vaikuttaa siltä, että tuotantoyhtiö hankkii oikeuksia, joita ei tarvitse. Tekijänoikeustietämystä, sopimusosaamista sekä alan liiketoiminnan ja oikeuksien kollektiivisen hallinnoinnin pääperiaatteiden ymmärrystä voitaisiin parantaa koulutuksen keinoin.

Tekijät eivät välttämättä ymmärrä sopimustekstiä, tekijänoikeuden käsitteitä taikka ymmärrä, millaisia oikeuksia tuotantoyhtiö tarvitsee ja mitä rahoittajat edellyttävät.

Muutama kyselyyn vastannut luovan työn tekijä piti kuitenkin ongelmallisina sopimuksia, jotka edellyttävät Kopioston kanssa tehdyn edustussopimuksen peruuttamista.

Kaikkein kohtuuttominta on ollut tuottajan vaatimus luopua Kopioston oikeuksista, sillä tätä luopumista ei voi tehdä vain yhden leffan korvauksista vaan menettäisi koko uransa korvaukset. Tämäkin vaatimus oli ilmaiseksi.

Eräiden tekijäjärjestöjen edustajien mukaan Kopioston hallinnointivaltuutuksen peruuttamisen edellyttäminen voi tehdä oikeuksien hallinnoinnista entistäkin sekavampaa kaikille osapuolille. Kuten edellä on todettu, Kopiosto peruuttaa edustussopimuksensa vain oikeusluokan, ei yksittäisten teosten osalta. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että Kopiosto kerää korvauksia massakäytöistä. Valtuutuksen peruutus on siksi tehtävä kokonaisten oikeusluokkien osalta, ja sopimus Kopioston kanssa voidaan uusua milloin tahansa, mikä mutkistaa tilannetta entisestään.

Molemmissa fokusryhmissä esitettiin ehdotuksia kaksoisluovutustilanteiden välttämiseksi. Eräiden tekijäjärjestöjen edustajien mukaan tuottajien vaatimus peruutuksesta saattaa perustua väärinymmärryksille, jotka voitaisiin oikaista keskustelulla. Tilannetta voisi myös helpottaa se, että Kopioston hallinnointisopimuksen peruuttaminen olisi mahdollista tuotantokohtaisesti. Erityisesti tuotantoyhtiöiden edustajat nostivat esiin tämän ratkaisumahdollisuuden.

Kopioston edustaja totesi haastattelussa kuitenkin, että nykyjärjestelmä perustuu yhteishallinnon tehokkuuteen ja toimivuuteen ja on yhteishallinnointilaissa asetettujen vaatimusten mukainen. Hänen mukaansa yhteishallinnointilain lähtökohtana on oikeuksien ja oikeuksien luokkien määrittäminen siten, että oikeudenhaltijoiden vapaus määrätä teoksistaan sekä tekijänoikeusjärjestön kyky hallinnoida oikeuksia tehokkaasti ovat keskenään tasapainossa. Kopioston audiovisuaaliselle alalle jakamat korvaukset kattavat kymmeniä tuhansia teoksia ja tekijöitä, ja tehokas ja toimiva oikeuksien hallinnointi edellyttää selkeitä laskentaperiaatteita ja tilitysjärjestelmää. Korvaukset maksetaan tekijöille oikeusluokakohtaisesti. Jos tilityslaskelmissa pitäisi poistaa yksittäisiä tekijöiden osuuksia teoksesta, tulisi tällainen työ tehdä manuaalisesti kymmenille tuhansille laskentariveille, mikä vaikuttaisi yhteishallinnon taloudelliseen tehokkuuteen ja toimivuuteen.

3.3.5. Ongelmien vaikutukset tuotantoyhtiöiden toimintaan

Tuotantoyhtiöille suunnattu kysely käsitteli myös sitä, millä tavoin havaitut ongelmat ovat vaikuttaneet tuotantoon tai sisältöjen jakeluun⁹². Vastausten perusteella ongelmat tyypillisesti hidastavat tuotantoprosesseja, mutta eivät yleensä vaikuta tuotantojen leviytäkseen. Neuvottelut tekijöiden kanssa voivat pitkittyä ja käyttöoikeuksien hankinta voi osoittautua odotettua työläämmäksi. Ongelmien takia voivat tuotannot joissain tilanteissa poiketa siitä, mitä rahoittajien kanssa on sovittu. Eräissä tapauksissa oli tietyn tuotantoon halutun musiikin tai muun teoksen käytöstä jouduttu luopumaan ja vaihtamaan toiseen vaihtoehtoon. Yksi vastaaja mainitsi myös ongelmatilanteesta, jonka takia av-tuotantoa ei pystytty esittämään lainkaan.

On kestänyt pitkään neuvotella tekijöiden kanssa

Teokset eivät vastaa sitä, mitä rahoittajille on luvattu.

Käytöstä on luovuttu, käytöstä on maksettu enemmän kuin budjetoitu, luvan hankintaan on käytetty kohtuuttomasti aikaa, materiaali on korvattu edullisemmalla "kuvapankkimateriaalilla".

Tuotantoyhtiö tarvitsee riittävän laajat oikeudet, jotta kykenee joustavasti hyödyntämään lopullista teosta. Tyypillisesti tilaajat, levittäjät, tai muut sisältöjen käyttöoikeuksia hankkivat tahot edellyttävät tuottajalta tiettyjen oikeuksien hankintaa. Tuotantoyhtiön voi olla haastavaa myydä sisältöjä, joiden tuotantovaiheen sopimuksissa ei ole hankittu oikeuksia tekijöiltä tarpeeksi laajasti tai jos sopimukseen liittyy epäselvyyttä. Ostajat saattavat myös tarkistaa tekijöiden kanssa tehtyjen sopimusten tekstit suhteessa

⁹² Kysely tuotantoyhtiöille, tarkentava kysymys kysymykseen 5.

tuotantoyhtiön kanssa tekemäänsä sopimukseen. Erityisesti kansainväliset suoratoistopalvelut ja levitysyhtiöt vaativat laajaa oikeuksien selvittämistä. Hankintavaiheen ongelmat voivat muodostaa esteen sopimuksen tekemiselle tilaajan kanssa.

4. Sopimukset av-tuotantoyhtiöiden oikeuksien siirrosta ja tuotantojen käyttö-oikeuksista

● Tuotantoyhtiö tekee sopimuksia teoksen levitys- ja esitysoikeuksista eri markkinoille ja jakelukanaviin. Oikeuksien myyntiä voidaan porrastaa kronologisesti sekä maantieteellisesti. Ansaintalogiikka perustuu tyyppillisesti julkaisuikkunajärjestelmään, jossa audiovisuaalista tuotantoa levitetään ensivaiheessa parhaimman marginaalituoton mahdollistavassa levityskanavassa. Esimerkiksi pitkän elokuvatuotannon teatteriensi-iltaa seuraa vasta tietyn ajanjakson jälkeen julkaisu seuraavalla alustalla, kuten suoratoistopalvelussa tai televisiossa.

Oikeuksien etukäteinen myynti on yksi keskeinen keino tuotantojen rahoittamiseksi. Oikeuksien myynnin lisäksi voi tuotantoyhtiö vastaanottaa suoria tilauksia asiakkaaltaan, kuten televisioyhtiöltä tai tilausvideopalvelun tarjoajalta. Suomessa esimerkiksi tv-sarjat toteutetaan yleensä tilaustöinä.

Digitaalisten jakelukanavien kehityksellä ja yhtä aikaa tapahtuneella kuluttajakäyttäytymisen muutoksella on ollut ilmeisiä vaikutuksia sisältöjen jakeluun. Kansainvälisten suoratoistoyhtiöiden tulo Suomen markkinoille ja vetäytyminen markkinoilta on muuttanut markkinoita nopeaan tahtiin, mikä osaltaan tuo epävarmuutta tuotantojen myyntiin. Muutokset vaikuttavat arvoketjuissa tuotantoyhtiöihin ja niiden kautta luovan työn tekijöihin.

Audiovisuaalisen alan tuotannot ja markkinat jakautuvat osittain kansallisten rajojen mukaan⁹³. Erityisesti suomenkielisten televisiosisältöjen kysyntä on perinteisesti ollut vahvasti keskittynyt muutamille yhtiöille ja kansainvälisten suoratoistoyhtiöiden markkinoille tulo voi lisätä sisältöjen jakelijoiden välistä kilpailua. Suomen kielialue on kansainvälisesti vertailtuna pieni, mikä vaikuttaa myös liiketoiminnan kasvun mahdollisuuksiin. Pienellä markkinalla toimivien tuotantoyhtiöiden voi olla haastavampaa saada riittävä rahoitus tuotantoihinsa. Muita haasteita audiovisuaalisten tuo-

93 Tyyppillisesti audiovisuaalisten sisältöjen käyttöoikeudet on rajattu sopimuksissa maakohtaisesti. Lähettäjäryitykset ja elokuvateatterit toimivat yleensä tietyn maan rajojen sisällä, joten ne ovat kiinnostuneita lähinnä maakohtaisten sopimusten solmimisesta. Myös erot eri alueiden hintatasoissa vaikuttavat haluun tehdä vain tiettyjä maantieteellisiä alueita koskevia sopimuksia. Maakohtaiset käyttöluvut ovat kuitenkin haaste sekä digitalisoituvassa maailmassa että Euroopan unionin sisäisillä markkinoilla, joissa pyrkimyksenä on tavaroiden ja palveluiden vapaa liikkuvuus (Poort & van Til, 2020, s. 597–599).

tantojen myynnille Suomessa ovat rahoittajien rajallinen määrä ja tuotantobudjettien pienuus kansainvälisesti vertailtuna. Myös tekijänoikeuksien arvon määrittäminen tuotantovaiheessa on haasteellista tuotannon menestyksen sekä eri levitystapojen määrittäessä vasta myöhemmin.⁹⁴

Tällä hetkellä kansainvälisten yhtiöiden ja esimerkiksi yhdysvaltalaisen elokuvatuotantojen markkinaosuus Euroopan Unionin alueella on merkittävä. Euroopan sisäiset markkinat ovat kielellisesti ja kulttuurisesti hajaantuneet ja saatavilla olevan rahoituksen määrä on rajallinen, minkä takia markkinoilla toimii suuri määrä pieniä ja keskisuuria yrityksiä (Crusafon, 2015, s. 84). Markkinoiden pirstoutuminen on haaste audiovisuaalisen alan kansainvälistymiselle.⁹⁵

Audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöille kohdennetussa kyselyssä käsiteltiin audiovisuaalisten teosten käyttö- ja omistusoikeuksien myyntiä. Kysymykset keskittyivät tuotantoyhtiöiden ja tuotantojen tilaajina tai rahoittajina⁹⁶ toimivien markkinatoimijoiden välisiin sopimuksiin ja niiden avulla pyrittiin selvittämään sopimusehtojen kohtuullisuutta ja eri osapuolten neuvotteluasemien tasavertaisuutta.

4.1. Kokemukset sopimusehtojen kohtuullisuudesta

Pääosa kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä on havainnut mielestään kohtuuttomia sopimusehtoja neuvoteltaessa tuotantajensa hyödyntämisoikeuksien siirrosta⁹⁷. Yhtiöistä 61 prosenttia ilmoitti, että heille on viimeisen viiden vuoden aikana tarjottu kohtuuttomia sopimusehtoja heidän omien oikeuksiensa siirrosta tai oman tuotantonsa käyttöoikeuksista. Vastaajista 24 prosenttia oli kohdannut tällaisen tilanteen useamman kerran. Toisaalta 30 prosentille tuotantoyhtiöistä ei ollut tarjottu kohtuuttomia sopimusehtoja.⁹⁸ (Kuvio 12)

94 Vuonna 2021 elokuva-, video- ja televisio-ohjelmatoiminnan yritysten liikevaihto oli Suomessa noin 559 miljoonaa euroa, josta tuotannon osuus oli 407 miljoonaa euroa, jälkituotannon osuus 34 miljoonaa euroa ja levityksen osuus 55 miljoonaa euroa. (Suomen virallinen tilasto, 2023).

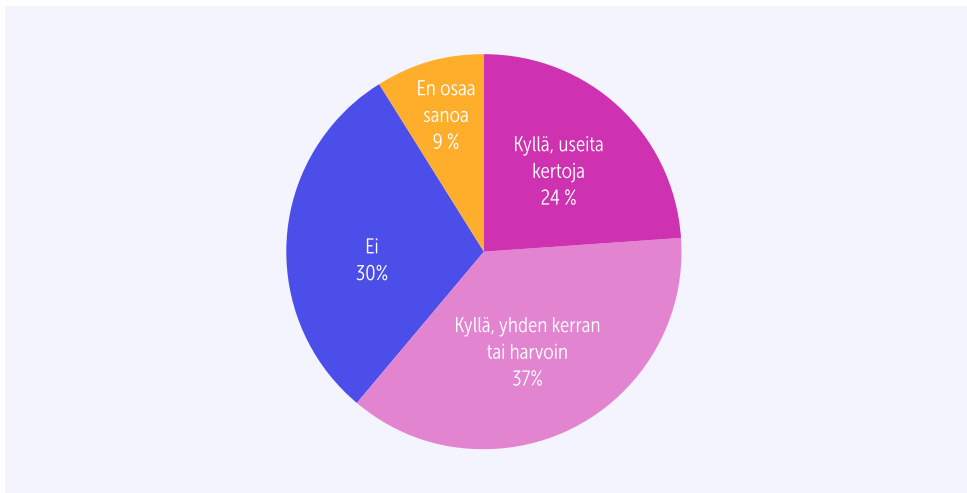
95 Euroopan komission media-alaa ja digitalisaatiota koskevassa tiedonannossa (COM/2020/784) todetaan, että audiovisuaalisen alan yritysten tulisi voida pitää koko Euroopan manna, eikä ainoastaan omia kansallisia markkinoitaan alkuperämarkkinoinaan. Tämän edellytyksenä on eurooppalaisten toimijoiden kasvu, joka mahdollistaa investoinnit tuotantoon, jakeluun ja teknologiaan kaikkialla EU:ssa (European Commission, 2020).

96 Markkinaehtoiset toimijat, jotka ostavat tuotantojen kaupallisia hyödyntämisoikeuksia ennakkoon

97 Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 7.

98 Vastauksissa ei ole nähtävissä selkeää eroa pienten ja suurempien organisaatioiden välillä. Kyselyn vastaajamäärän takia on tulosten tulkinnassa kuitenkin noudatettava varovaisuutta.

Kuvio 12. Onko yhtiölle tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja oikeuksien siirrostai tuotannonne käyttöoikeudesta viimeisen viiden vuoden aikana? (n=33)

Tilanteet, joissa tilaajan tai rahoittajan tarjoamat sopimusehdot on koettu kohtuuttomiksi ovat voineet koskea käyttöluvan tai oikeuksien siirron laajuutta tai kestoja sekä korvausten riittävyyttä. Erityisesti käyttöluvan kestoon liittyvät ehdot nousivat esiin kyselyn vastauksissa. Perinteisemmät, aiemmin lineaarioikeuksia hankkineet toimijat kilpailevat nykytilanteessa kansainvälisten suoratoistopalveluiden kanssa ja näin ollen saattavat vaatia aiempaa laajempia oikeuksia tai yksinoikeuksia tuotantoihin. Lähettäjäritykset saattavat perustella kansainvälisen kilpailun lisääntymisellä sitä, että he eivät tarjoa parempia sopimusehtoja siitäkään huolimatta, että kysyntä on lisääntynyt. Laajempien oikeuksien hankintaa saatetaan perustella myös käyttäjien kulutustottumusten muutoksella ja sillä, että kuluttajat odottavat tietynlaisia palveluja, kuten mahdollisuutta valita sisältö laajasta ja pysyvästä katalogista katsottavaksi itselleen parhaiten sopivana aikana. Tuotantoyhtiöiden näkökulmasta ei aiempaa laajempi oikeuksien siirto kuitenkaan tule usein huomioiduiksi siirrettävien oikeuksien hinnassa. Tuotantoyhtiön näkökulmasta korvaus esimerkiksi siitä, että tuotannosta ei saada enää myöhempiä tuottoja, voi jäädä kohtuuttomaksi.

Lisensiointiajat ovat saattaneet pidentyä ja käyttömuodot/välitystavat lisääntyä ilman että oikeuksista maksettu korvaus olisi lisääntynyt, tai korvauksen lisäys on suhteettoman pieni suhteessa oikeuksien määrän lisääntymiseen. (...)

Lisenssiajat ovat jatkuvasti pidentyneet jopa 8–10 vuoteen tai jopa ikuisiin välitysoikeuksiin, mutta tilaajat eivät kuitenkaan ole suostuneet vastaavasti hinnankorotuksiin / kompensoimaan kakkosikkunan tulojen menetyksiä. (...)

(...) Yle edellyttää laajoja ja pitkiä Areena-oikeuksia ja sillä on vaikutusta ohjelman muuhun jälkimyyntiin.

Toimiala on aiempaa kilpaillumpi kansainvälisten suoratoistoyhtiöiden tultua markkinoille, ja esimerkiksi kotimaiset televisioyhtiöt saattavat perustella sopimusehtoja toimintansa kannattavuudella.

(...) Kanavat tarvitsevat sisältöjä ja laajoja oikeuksia pysyäkseen kilpailussa mutta eivät pysty maksamaan ohjelmista siten kuin se olisi tuotantoyhtiöiden kannattavuuden ja tuotantojen toteuttamisen kannalta järkevää. (...)

Eräät vastaajat mainitsivat esimerkkeinä kohtuuttomista sopimusehdoista myös ehdot koskien tilanteita, joissa televisioyhtiö ei lopulta julkaisekaan tilaamaansa tai rahoittamaansa ohjelmaa tai sen myöhempää tuotantokautta. Tällöin voivat sopimusehdot hankaloittaa tuotannon myyntiä toisaalle, kuten televisioyhtiön kilpailijoille. Tämä voi vaikuttaa tuotantoyhtiön toiminnan kannattavuuteen ja sitä kautta koko toimialan kasvumahdollisuuksiin.

Toisaalta, vaikka olisi sovittu ajallisesti rajoitetusta lisenssistä, tilaaja saattaa vaatia ehtoja, jotka tosiasiallisesti estävät IP:n jatkojohdyntämisen, vaikka IP-omistus näennäisesti jäisikin tuotantoyhtiölle: esimerkkinä tilaaja saattaa vaatia omistusoikeuden tai yksinomaisen käyttöoikeuden ohjelman nimeen, hahmoihin yms. koko pitkän lisenssikauden ajaksi, mutta jopa myös lisenssikauden jälkeen. (...)

Tilajaat suhtautuvat tilaamiinsa ohjelmiin hyvin omistushaluisesti. (...) Varsinkin kaupallisten kanavien ”pahin pelko” on, että heidän alun perin tilaamaansa ohjelmaa esitettäisiin myöhemmin kilpailevalla kanavalla. Tällöin he mieluummin haluavat luokitella IP:n siten, ettei kukaan muukaan voi johdyntää sitä, kun heillä itsellään ei ole sille enää käyttöä. (...)

4.2. Mahdollisuudet vaikuttaa kohtuuttomiksi koettuihin sopimusehtoihin

Niiltä tuotantoyhtiöiltä, joille kerrottiin tarjotun kohtuuttomia sopimusehtoja⁹⁹, kysyttiin myös, miten yhtiö toimi näissä tilanteissa¹⁰⁰. Hieman yli puolet, 55 prosenttia, kysymykseen vastanneista tuotantoyhtiöistä ilmoitti kieltäytyneensä kohtuuttomana pitämästään sopimuksesta. Toisaalta 45 prosenttia kertoi hyväksyneensä sopimuksen sopimusehtojen muuttamisen jälkeen. Vain muutamassa kysymykseen vastanneessa tuotantoyhtiössä oli hyväksytty tai allekirjoitettu sopimuksia, jotka sisältävät heidän

⁹⁹ Vastaukset kysymykseen 7. Onko yhtiölle tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja oikeuksien siirrosta tai tuotannon käyttöoikeudesta viimeisen viiden vuoden aikana?

¹⁰⁰ Kysely tuotantoyhtiöille, tarkentava kysymys kysymykseen 7.

näkemyksensä mukaan kohtuuttomia sopimusehtoja oikeuksiensa siirrosta tai tuotantonsa käyttöoikeudesta.¹⁰¹

Audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöt kykenevät kyselyvastausten perusteella melko usein vaikuttamaan sopimusehtoihin. Kuitenkin tuloksista on havaittavissa, että aina ei ole mahdollista neuvotella sopimusehtojen muuttamisesta. Etenkin suomenkielisten tuotantojen kohdalla voi hyödyntämisoikeuksien ostajia tai tuotantojen tilaajia olla vain vähäinen määrä. Tällöin tuotantoyhtiö saattaa päätyä hyväksymään sopimuksen, jonka ehtoja pitää jossain määrin kohtuuttomina.

Kyselytutkimuksen tulokset tuotantoyhtiöille tarjottujen sopimusehtojen koetusta kohtuullisuudesta vastasivat myös fokusryhmäkeskusteluun osallistuneiden tuotantoyhtiöiden edustajien kokemuksia. Käyttölupien kestot ovat pidentyneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Samalla sopimusneuvottelujen luonne on yhä useammin muuttunut siten, että tuotantoyhtiön taholta ei koeta mahdollisuutta aitoon neuvotteluun tai sopimuksen sisältöön vaikuttamiseen. Tämän kaltaisia tilanteita koettiin esiintyvän erityisesti silloin kun tuotannon potentiaalisia ostajia on vain yksi tai muutama, mutta myös muissa tapauksissa.

(...) tarjottiin vaan se sopimus ja siihen piti suostua ja sitten varsinkin, kun on paljon dokkarielokuvia, dokumenttielokuvia tuottanut, niin sitten ei ole sitä kilpailua (...)

Fokusryhmäkeskustelussa tuotiin myös esiin, että sopimusehdot saattavat voimakkaasti rajoittaa oikeuksien jatko-*hyödyntämistä*. Ostajat voivat esimerkiksi haluta oikeudet eri jakelukanaviin useiden vuosien sopimuksella. Sopimusehdot voivat myös estää tuotannon myynnin ostajan kilpailijoille. Tällöin tuotantoyhtiö voi kokea olevansa riippuvainen tietyn tilaajan jatkotilauksista esimerkiksi jatkokausien osalta.

Monissa tapauksissa tiettyyn tuotantoon kohdistuu erityyppisiä sopimuksia hankkeen eri vaiheissa. Alkuvaiheessa voidaan tehdä kehittelysopimus, jossa harvoin sovitetaan tuotannon lopullisista oikeuksista. Varsinainen tilaussopimus saatetaan tehdä myöhemmin vaiheessa, jossa hanke on valmis tuotettavaksi. Kuitenkin tuotantoyhtiöissä on koettu, ettei neuvottelutilanne ei ole aina ollut aito tässä vaiheessa, vaan hinta on perustunut tilaajan reunaehtoihin, joissa ei välttämättä ole neuvotteluvaraa.

(...) ymmärrän osittain ainakin myöskin sen tilaajan kannan siinä, että kyl sitä riskiä on myöskin siellä päässä, ei täl alalla liiku sellaisia valtaisia summia, joissa joku olisi tässä ravintoketjussa joka pistäs niinku isot rahat johonkin syrjään, että kyl tää aika kädestä suuhun -menetelmä tai metodi varmaan menee läpi tän arvoketjun tässä.

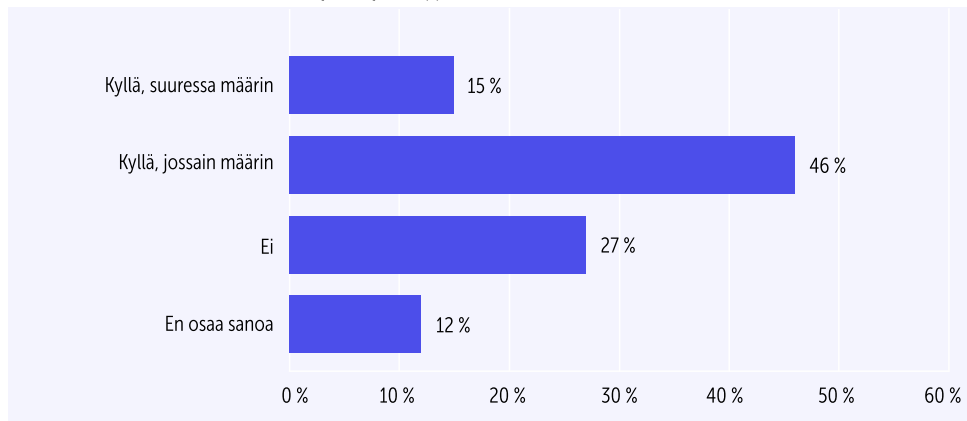
¹⁰¹ Tulosten tulkinnassa on kuitenkin huomioitava kysymyksen suppea vastaajamäärä, n=25.

Tuotantoyhtiöt eivät kyselyn tulosten perusteella useinkaan koe kykenevänsä vaikuttamaan kohtuuttomiksi koettuihin sopimusehtoihin. Noin neljännes (24 %) kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä ilmoitti, että pystyy aina tai useimmiten puuttumaan sille tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen. Reilu puolet vastaajista (52 %) kertoi kykenevänsä puuttumaan ehtojen oikeudenmukaisuuteen joskus. Lisäksi 18 prosenttia tuotantoyhtiöistä ei lainkaan kokenut, että pystyisi puuttumaan ehtojen oikeudenmukaisuuteen.¹⁰² Vastausten perusteella mahdollisuudet puuttua tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen ovat tavanomaista pienemmät kansainvälisten yhteistuotantojen kohdalla.

Enemmistö kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä (61 %) koki vähintään jossain määrin, että sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen puuttuminen voi aiheuttaa ongelmia, kuten vaikeuksia saada tilauksia tai yhteistyökumppaneita tulevaisuudessa. Reilu neljännes tuotantoyhtiöistä (27 %) ei kokenut, että oikeudenmukaisuuteen puuttumisesta voisi seurata ongelmia.¹⁰³ (Kuvio 13) Nämä tulokset ovat yhdenmukaisia edellä kuvattujen vastausten kanssa, joiden mukaan tuotantoyhtiöt joutuvat usein hyväksymään tarjotun sopimuksen sellaisenaan, ilman mahdollisuutta vaikuttaa sen ehtoihin.

Kaikki ne vastaajat, jotka pitivät organisaationsa tekijänoikeus- ja sopimusosaamista riittämättömänä mahdollistamaan oikeasuhtaiset korvaukset¹⁰⁴ kokivat, että sopimusehtojen koettuun epäoikeudenmukaisuuteen puuttuminen voi aiheuttaa ongelmia. Vastaukset eivät merkittävästi eronneet liikevaihdoltaan eri kokoisten yhtiöiden välillä.

Kuvio 13. Koetaanko yhtiössänne, että puuttuminen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen voi aiheuttaa ongelmia (esimerkiksi vaikeuksia saada tilauksia tai yhteistyökumppaneita tulevaisuudessa)? (n=33)

¹⁰² Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 9. Koetko, että yhtiöllänne on käytännössä mahdollisuus puuttua sille tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen?

¹⁰³ Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 10.

¹⁰⁴ Vähintään jossain määrin eri mieltä kysymyksen 4 väittämän ”Organisaationi tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen mahdollistaa oikeasuhtaiset korvaukset tuotannoistamme” kanssa.

4.3. Syyt kohtuuttomiksi koetuille sopimusehdoille

Tuotantoyhtiöiltä kysyttiin myös, minkä he arvioivat syiksi kohtuuttomiksi koetuille sopimusehdoille¹⁰⁵. Vastauksissa korostui lähettäjäyritysten keskinäinen sekä kansainvälisten sisältöpalveluiden kanssa käytävä kilpailu. Osa vastaajista taas koki, että kohtuuttomien ehtojen taustalla on yksinkertaisesti toisen neuvotteluosapuolen ahneus. Jos tuotantoyhtiön asema on heikko suhteessa arvoketjun muihin toimijoihin, voi sille olla haastavaa varmistua tuotannon kannattavuudesta ja yhtä aikaa taata tekijöille asianmukaiset korvaukset.

Kansainväliset tilausvideopalveluja tarjoavat alustat voivat tarjota audiovisuaalisen alan tuotannoille houkuttelevan kansainvälistymisreitit. Kuitenkin kansainvälisten yhtiöiden neuvotteluvoima voi olla merkittävä ja heidän tarjoamansa sopimusehdot voivat olla epäedullisia tuottajille. On myös nähtävissä, että lisääntynyt kansainvälinen kilpailu muuttaa koko toimialan sopimuksia.

4.3.1. Neuvotteluasemien tasavertaisuus

Tuotantoyhtiöille suunnattu kysely sisälsi kysymyksiä neuvotteluasemien tasavertaisuudesta. Kysymysten avulla pyrittiin selvittämään tuotantoyhtiöiden kykyä vaikuttaa tilaajien ja rahoittajien kanssa tekemiensä sopimusten sisältöön sekä sitä, kuinka vahva neuvotteluasema eri osapuolilla on suhteessa toisiinsa.

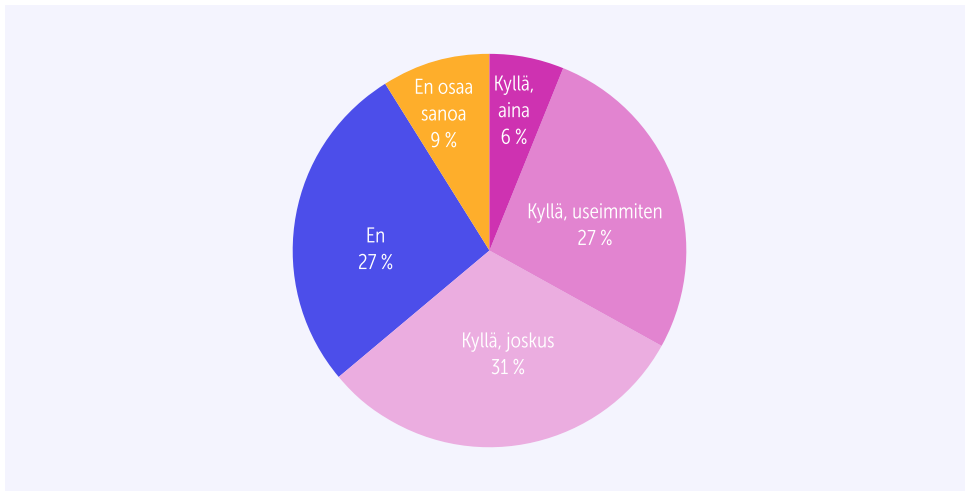
Reilu neljännes (27 %) tuotantoyhtiöistä ei kokenut neuvotteluasemansa olevan lainkaan tasavertainen muiden osapuolten kanssa neuvoteltaessa sopimuksia oikeuksiansa siirrosta tai tuotantojensa käyttöoikeuksista. Vajaa kolmannes (31 %) yhtiöistä koki neuvotteluasemansa tasavertaiseksi joskus. Neuvotteluasemia piti useimmiten tasavertaisina 27 prosenttia ja aina tasavertaisina vain kuusi prosenttia yhtiöistä.¹⁰⁶ (Kuvio 14) Vastaukset jakautuivat samansuuntaisesti myös niillä tuotantoyhtiöillä, jotka pitivät tekijänoikeus- ja sopimusosaamistaan hyvänä¹⁰⁷ sekä liikevaihdoltaan eri kokoisten yhtiöiden välillä.

¹⁰⁵ Kysely tuotantoyhtiöille, tarkentava kysymys kysymykseen 7.

¹⁰⁶ Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 8.

¹⁰⁷ Vähintään jossain määrin samaa mieltä kysymyksen 4 väittämän ”Organisaationi tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen mahdollistaa oikeasuhteiset korvaukset tuotannoistamme” kanssa.

Kuvio 14. Koetko, että yhtiönne neuvotteluasema on tasavertainen muiden osapuolten kanssa neuvotellessanne sopimuksia omien oikeuksienne siirrosta tai tuotantojenne käyttöoikeuksista? (n=33)

Usea tuotantoyhtiö kuvaili kyselyvastauksissaan rahoittajien ja tilaajien sanelevan sopimusehtoja. Usein tuotantoyhtiö on pienempi neuvotteluosapuoli, jolla on vähäisemmät henkilöstöresurssit ja rajallisemmin juridista asiantuntemusta käytettävissään. Prosessit voivat olla aikaa vieviä, mikä kuluttaa tuotantoyhtiön resursseja. Vastapuolen edustaja neuvotteluissa ei aina ole asioista päättävä henkilö ja lisäksi varsinaisesta sopimustekstistä saatetaan neuvotella erikseen juristin kanssa. Erityisesti kotimaiselle sisällölle on tyypillisesti vain pieni määrä potentiaalisia tilaajia, mikä voi saattaa tuotantoyhtiön tilanteeseen, jossa tarjottu sopimus on hyväksyttävä sellaisenaan.

Toisella osapuolella on yleensä käytössään juristit ja lakiasianneuvojat. Meillä ei.

Useat tilaajat kokevat, että koska he rahoittavat tuotannon, heillä on oikeus sanella ehdot.

Suomessa on liian vähän rahoittaja/tilaajatahoja kotimaiselle sisällölle. (...) Siten olemme usein yhden rahoittajatahon armoilla, eikä meillä ole vaihtoehtoja, jolloin meidän on hyväksyttävä sopimukset, jotta ylipäättään saataisiin ohjelma tehtyä. (...)

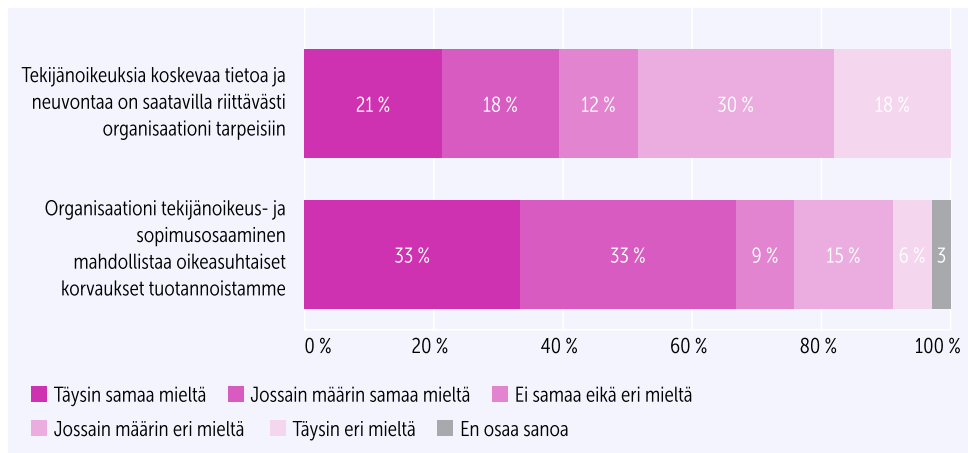
Tuotantoyhtiöiden näkemysten mukaan sopimusneuvotteluissa ei aina ole tosiasiallista mahdollisuutta keskustella sopimusehdoista riittävällä tarkkuudella. Esimerkiksi tilaaja neuvotteluissa edustavan henkilön tuntemus tarjoamansa sopimuksen yksityiskohdista voi olla riittämätöntä siihen nähden, että tuotantoyhtiö saisi selkeitä perusteluja sille, miksi tiettyjä oikeuksia vaaditaan. Mahdollisuudet keskustella tilaajaosapuolen juristin kanssa voivat myös osoittautua vähäisiksi. Tällöin neuvottelu yksityiskohdista, yhteisymmärryksen löytäminen sopimusehdoista ja erilaisten yhteisten, molempia osapuolia tyydyttävien ratkaisujen muotoilu voi käydä hankalaksi.

4.3.2. Tekijänoikeustietämys ja sopimusosaaminen

Tuotantoyhtiöille suunnatussa kyselyssä kysyttiin myös tarkemmin tekijänoikeuksia koskevan tiedon ja sopimusosaamisen vaikutuksista sopimusehtoihin¹⁰⁸. Vastausten perusteella tekijänoikeuksia koskevan tiedon ja neuvonnan määrä ei aina vastaa tuotantoyhtiöiden tarpeita. Lähes puolet vastaajista oli vähintään jossain määrin sitä mieltä, että tekijänoikeuksia koskevaa tietoa ja neuvontaa ei ole saatavilla riittävästi heidän organisaationsa tarpeisiin. Kuitenkin reilu kolmannes vastaajista koki vähintään jossain määrin, että tekijänoikeuksia koskevaa tietoa ja neuvontaa on saatavilla riittävästi oman organisaationsa tarpeisiin nähden.

Selkeä enemmistö tuotantoyhtiöistä koki vähintään jossain määrin, että oman organisaationsa tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen mahdollistaa heille oikeasuhtaiset korvaukset tuotannoistaan ja kolmannes oli tästä täysin samaa mieltä. Viidennes yhtiöistä oli vähintään jossain määrin eri mieltä oman tekijänoikeus- ja sopimusosaamisen riittävyyttä koskevan väittämän kanssa. (Kuvio 15)

Kuvio 15. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? (n=33)

Kyselyvastauksista myös ilmeni, että tekijänoikeustietämyksen puute voi välillä monimutkaistaa neuvotteluita. Joissain tilanteissa kummallakaan neuvotteluosapuolella ei ole riittävästi tietoa käyttöoikeuksien hallinnoinnista, mikä voi tehdä neuvotteluista haastavia. Eräät kyselyyn vastanneet tuotantoyhtiöt kertoivat hyödyntävänsä lainopillisia neuvonantajia sopimusneuvotteluissa. Kuitenkaan etenkin pienemmillä tuotantoyhtiöillä ei aina ole riittävästi asiantuntevia juristipalveluja käytettävänä.

Usein tuotteen ostavalla organisaatiolla ei välttämättä itselläänkään ole tietoa käyttöoikeuksien hallinnoinnista/hinnoittelusta. Tällöin neuvottelu haastavaa, kun tietoa

¹⁰⁸ Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 4.

ja ymmärrystä ei ole. Siksi käyttökorvauksien tiedottamisesta ja tiedonjakamisella tärkeä rooli.

4.3.3. Eri osapuolten taloudellisen riskin vaikutukset sopimusehtoihin

Audiovisuaalisten sisältöjen tuotantoon liittyy paljon taloudellista epävarmuutta, sillä tuotannon menestymisestä ei ole takeita markkinointiin tai tuotantoon käytetyistä summista huolimatta. Tuottajan näkökulmasta esimerkiksi elokuva vaatii paljon etukäteisinvestointeja jo käsikirjoitusvaiheessa ja tuotannot voivat kestää vuosia. Tuotantoyhtiön kantama taloudellinen riski on elokuvatuotannoissa tyypillisesti merkittävä (Kääpä, 2016, s. 207).

Taloudellinen epävarmuus on riski myös ulkopuolisille sijoittajille. Taatakseen elokuvan rahoituksen, tuotantoyhtiöt solmivat usein ennakko-ostosopimuksia levitysyhtiön tai levitysoikeuksia jälleenmyyvän agentuurin kanssa. Tällöin levittäjä maksaa tuottajalle kiinteän ennakkomaksun odotetuista tuloista jo elokuvan tuotantovaiheessa ja levitysyhtiö saa oikeudet levittää elokuvaa tietyllä maantieteellisellä alueella tai tietyissä jakelukanavissa. Ennakko-ostosopimusten osuus tuotantobudjetista vaihtelee tapauksittain ja ne voivat joissain tilanteissa olla tuotannon keskeisin rahoituslähde (Poort & van Til, 2020, s. 598). Televisiotuotannot taas tehdään Suomessa tyypillisesti joko yhden tai useamman tilaajan toimeksiannosta (ks. luku 1.1.5.).

Taloudellisen riskin jakautuminen eri osapuolten kesken vaikuttaa osaltaan sopimusehtoihin. Tuotantoyhtiön liiketoiminnalliset riskit liittyvät tuotantojen rahoitukseen ja myyntiin sekä yhtiön vakavaraisuuteen. Tuotantoyhtiö kantaa vastuun tuotannon toteutumisesta sen tekemissä sopimuksissa määritetyin ehdoin sekä riskin tuotantobudjetin ylityksistä. Rahoittajat vaativat luonnollisesti laajemmat oikeudet tuotantoihin silloin kun heidän taloudellinen panostuksensa tuotantoon on suuri. Lopulta vain pieni osa tuotannoista menestyy odotettua paremmin ja toisaalta osa tuotannoista menestyy odotettua huonommin, mistä sekä tuotantoyhtiöt että tuotantojen tilaajat ja levittäjät kantavat riskin.

Tilaajat maksavat tyypillisesti suorituksensa takapainotteisesti, kun taas tuotantoyhtiö kantaa riskin tuotantobudjetin ylityksistä. Yritys ei voi itse aina vaikuttaa taloudellisiin riskeihin, ja tilaajan maksukyvyttömyyden, voimakkaan inflaation aiheuttaman kustannustason nousun sekä koronapandemian kaltaiset riskit voivat jäädä tuotantoyhtiön kannettaviksi.

Tuotantoyhtiö usein käyttää paljon resursseja tuotannon kehittämisvaiheessa, ja tämän alkuvaiheen investoinnin merkitystä tuotannon kokonaisuudessa ei tuotantoyhtiöiden näkemysten mukaan useinkaan osata huomioida. Uusien tuotantojen kehittelyyn liittyvät kustannukset jäävät pääosin tuotantoyhtiöiden kannettaviksi.

Rahoittajilta tai esimerkiksi televisioyhtiöiltä voidaan saada rahoitusta kehittelyyn, mutta tämän ei koettu kattavan koko kehittelybudjettia.

On loogista, että taloudellisen riskin kantavat tahot haluavat myös hyötyä mahdollisesta menestyksestä. Taloudellisen vastuun jakautuminen eri osapuolten kesken liittyy myös sopimusehtojen määräytymiseen koko arvoketjussa.

(...) Ei ole oikein, että kaikki ovat haluamassa osuuksia voitoista, mutta kukaan ei tule apuun maksamaan tappioita.

(Pienen) tuotantoyhtiön kannalta tilanne on hankala, kun kaikki tietenkään ajavat omaa taloudellista etuaan. Tekijät haluavat luovuttaa mahdollisimman vähän oikeuksia ja tv-yhtiöt ja muut ostajat taas haluavat ostaa niitä mahdollisimman paljon. Tuotantoyhtiö on puun ja kuoren välissä. Vakiintuneet toimintatavat ja normit auttaisivat.

4.3.4. Kilpailu kansainvälisillä markkinoilla

Audiovisuaalisen alan liiketoiminta on muuttunut ja tuotantojen tilaajien välinen kilpailu kiristynyt teknologisen kehityksen myötä. Kansainväliset suoratoistopalvelut neuvottelevat tyypillisesti sopimuksia, joissa tuotannon oikeudet siirtyvät heille mahdollisimman laajasti. Kilpailun kansainvälistyminen on muuttanut myös sisältöjä tilaavien kotimaisten yhtiöiden toimintaa ja lisännyt heidän tarvettaan hankkia aiempaa laajemmat oikeudet (ks. luku 2.1.).

Erityisesti Yleisradion ja Yle Areenan rooli tuotiin esiin kyselyvastauksissa ja fokusryhmäkeskusteluissa. Yleisradion olemassaoloa pidettiin tärkeänä, mutta esiin tuotiin Yle Areenan merkitys ilmaisena alustana. Eräät fokusryhmäkeskustelun osallistujat kokivat, että Ylen maksamat korvaukset sisällön suoratoistokäytöstä eivät ole oikeasuhtaisia Yle Areenan tavoittavuuteen nähden. Lisäksi koettiin, että Yle Areenan olemassaolo saattaa vaikuttaa Suomen pienen markkina-alueen houkuttavuuteen kansainvälisten yhtiöiden näkökulmasta.

Yle rinnastaa toimintansa ulkomaisiin toimijoihin ja vertaa esim. Areenaa Netflixin ja siten myös eksklusiivisia sopimusehtojaan jättäen huomiotta Areenan lokaaliuden ja pienen markkina-alueen, mitkä kuitenkin näkyvät pienessä hinnassa.

Tutkimuksessa haastateltujen Ylen edustajien mukaan Ylen rooli Suomessa ja merkitys suomalaisille tuotannoille on jossain määrin heikentynyt kansainvälisten toimijoiden markkinoille tulon myötä, mutta se on edelleen vahva. Nykytilanteessa Yle kilpailee suurten kansainvälisten yhtiöiden kanssa, jotka pyrkivät ostamaan kaikki oikeudet sisältöihin ympäri maailmaa. Samalla tuotantobudjetit ovat nousseet, mikä on vaikuttanut Ylen suhteellisen roolin pienenemiseen tuotannoissa ja tuotantoyhtiöiden tarpeeseen hakea rahoitusta entistä enemmän muilta tahoilta. Ylen tarjoamat sopi-

musehdot ovat markkinoiden kansainvälistyessä niin ikään muuttuneet. Haastatellut Ylen edustajat toivat kuitenkin esiin, että Yle neuvottelee oikeuksista usein tekijöitä edustavien järjestöjen kanssa, jolloin neuvotteluasemat ovat yleensä lähtökohtaisesti tasapuoliset.

Tuotantobudjetit asettavat reunaehdoja suomalaisen sisällön kilpailukyvyille ja eräät haastateltavat mainitsivatkin rahan olevan keskeinen ongelma suomalaisten audiovisuaalisten tuotantojen leviämiseksi. Kansainvälisillä markkinoilla menestyäkseen on panostettava tuotannon laatuun. Tutkimuksen haastatteluissa tuotiinkin esiin alalla kasvanut kilpailu huippuosaajista. Lisäksi koettiin, että alalla tarvitaan entistä enemmän sopimusoikeuteen ja tekijänoikeuksiin liittyvää osaamista sekä kansainvälistä kokemusta.

Markkinoiden kansainvälistymisen myötä huomioidaan tuotantoja koskeissa sopimuksissa entistä useammin mahdollinen myöhempi yhteistyö kansainvälisen partnerin tai jakelijan kanssa. Kansainväliset yhteistuotannot ovat audiovisuaalisella alalla yleisiä, ja ne voivat mahdollistaa aiempaa kattavamman rahoituksen tuotannoille. Ne tuovat omat alueellisiin näkökohtiin (territorialiteetti) liittyvät ongelmansa, jotka koskevat esimerkiksi rahoitussuunnitelmia, oikeuksien omistajuutta ja kansallisen julkisen tuen saatavuutta.¹⁰⁹ Kansainvälisissä yhteistuotannoissa voivat ulkomaiset osatuottajat vaatia laajoja oikeuksia tai yksinoikeuksia tuotantoihin. Tämä voi vaikeuttaa esimerkiksi lisärahoituksen hankkimista tai julkaisua eri levityskanavissa.

Ulkomaiset osatuottajat ovat vaatineet kohtuuttomia oikeuksien hyödyntämismahdollisuuksia sopimusvaiheessa.

4.4. Vaihtoehtoiset ratkaisut ongelmiin

Tuotantoyhtiöt toivat kyselyvastauksissa ja fokusryhmäkeskustelussa esiin erilaisia ratkaisuja sopimusehtojen kohtuullisuuden myötävaikuttamiseksi sovittaessa tilaajien tai ostajien kanssa oikeuksien siirrosta ja tuotantojen käyttöoikeuksista.

Rahoitusinstrumenttien edellytykset

Yhtenä ratkaisuna sopimusehtojen kohtuullisuuden edistämiseksi mainittiin eri rahoitusinstrumenttien edellytykset oikeuksien palautumisesta tietyn määräajan kuluessa tuottajalle. Eräissä rahoitusmekanismeissa on rahoituksen ehtona oikeuksien palautuminen tuotantoyhtiölle kohtuullisen ajan jälkeen täysimääräisesti¹¹⁰. Tämä

¹⁰⁹ Ks. esim. European Audiovisual Observatory (2018).

¹¹⁰ Esimerkiksi Luova Eurooppa -ohjelman rahoitusehtona on, että tuotantoon osallistuville lähettäjäyrittäjille siirrettyjen käyttöoikeuksien on palaututtava tuotantoyhtiölle viimeistään kymmenen vuoden kuluttua, jos lähettäjäyrittäjä osallistuu myös yhteistuotantoon ja muissa tapauksissa viimeistään seitsemän vuoden kuluttua (European Education and Culture Executive Agency EACEA, 2022, s. 12–13).

mahdollistaa tuotantoyhtiöille omiin tuotantoihinsa koskevien oikeuksien täysimääräisen hyödyntämisen. Fokusryhmäkeskustelun perusteella tilaajat suhtautuvat tämän tyyppisiin ehtoihin yleisesti ottaen positiivisesti, koska rahoitusinstrumentit tuovat rahaa tuotannolle, ja tuotantoyhtiöt ovat kokeneet voivansa neuvotella kohtuullisempia ehtoja päärahoittajan sopimukseen.

Yhteiset suositukset ja toimintaperiaatteet

Yhteiset suositukset, periaatteet ja ohjeistukset sopimusneuvotteluihin edistävät neuvotteluasemien tasavertaisuutta. Fokusryhmäkeskustelussa esitettiin yhteisten toimintatapojen tai reilujen käytäntöjen määrittämistä, jonka kautta sekä tuottaja- että tilaajatahot osoittaisivat tahtotilansa oikeudenmukaiseen toimintaan. Tällöin sopimusvapaus säilyisi, mutta sopimusneuvottelut voisivat sujuvoitua kun eri osapuolet ovat yhteistyössä määrittäneet menettelytavat reilun sopimuskulttuurin edistämiseksi.

Eräissä maissa tuotantoyhtiöt ja lähettäjäyritykset ovat määrittäneet yhteistyössä hyvät käytänteet sopimusneuvottelujen tueksi¹¹¹. Myös Suomessa yleiset läpinäkyvät periaatteet voisivat edistää sopimusehtojen kohtuullisuutta. APFI olisi luonteva toimija edustamaan tuotantoyhtiöitä sovittaessa yleisistä periaatteista ja käytänteistä. Usein tilaajaosapuolella on paremmat resurssit sopimusneuvotteluihin, kuten asiaan keskittyvät juristit. Tällöin mahdollisuus viitata erilaisiin ei-sitoviin periaatteisiin ja suosituksiin tukee heikompaa neuvotteluosapuolta neuvottelutilanteessa.

Sopimusosaamisen lisääminen

Tulosten perusteella sekä tuottaja- että tekijäpuolen käytössä olevat juristipalvelut koetaan jossain määrin puutteellisina. On nähtävissä tarvetta tekijänoikeusjuridiikkaan ja audiovisuaalisen alan kysymyksiin perehtyneille ja alan liiketoimintaa ymmärtäville juristipalveluille.

Tuotantoyhtiöt korostivat, että eri neuvotteluosapuolten ymmärrys toistensa rooleista ja toiminnan luonteesta luo puitteet yhteistyölle ja tasapainoisille sopimusneuvotteluille. Osaratkaisuja ongelmiin ovat selkeässä muodossa olevan tiedon lisääminen sekä alan toimijoille suunnatut koulutukset. Tietoa toivottiin eri järjestöjen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön taholta.

Tekijänoikeusjärjestöiltä, etenkin APFI:lta, toivon aktiivista jäsenten kouluttamista laki- ja sopimusasioihin.

Markkinoiden monimuotoistuesssa tekijänoikeustietämyksen ja sopimusosaamisen merkitys korostuu. Esimerkiksi Luovan talouden tiekartta -julkaisussa todetaan, että

¹¹¹ Esimerkiksi BBC ja Iso-Britannian independent-tuottajien edunvalvontayhdistys ovat tehneet tällaisia ”Terms of Trade”-yleissopimuksia. Ks. BBC (2023).

vahva liiketoiminnan ja kansainvälistymisen osaaminen sekä kansainväliset verkostot ovat tärkeitä menestystekijöitä luovan alan yrityksille myynti- ja jakelukanavien digitalisoituessa (Tarjanne, 2020, s. 15).

Raportoinnin kehittäminen

Fokusryhmäkeskustelussa tuotiin myös kehittämissuhteiksi esiin, että tilaajien tulisi olla velvollisia raportoimaan nykyistä laajemmin teosten hyödyntämisestä ja katsojaluvuista tuotantoyhtiöille. Tuotantoyhtiöille suunnatun kyselyn vastauksista ilmeni, että televisiokanavien raportointi ei aina ole aukotonta. Puutteellisuudet raportoinnissa voivat vaikuttaa maksettavien korvausten määriin.

Digitalisaatio mahdollistaa sisällön käyttötietojen reaaliaikaisen raportoinnin. Teos- ja tekijätiedon saatavuudella on keskeinen merkitys tulovirtojen ohjautumiselle arvoketjuissa. Teoksiin liittyvien tunnisteiden standardisointi sekä yhteiset datan jakamisen käytännöt ovat tärkeä pohja teosten käyttöön perustuvien korvausten automatisoinnille. On olennaista, että kulutus kyetään yhdistämään tiettyihin oikeudenhaltijoihin, joille korvaukset maksetaan (ks. luku 3.3.1). Jotkin yhteishallinnointiorganisaatiot ovat panostaneet etenkin metadatan saatavuuden kehittämiseen ja käyttötietojen keräämiseen, mutta haasteena on edelleen se, että suoratoistoalustat ja sisältöjen jakelijat eivät aina välitä käyttötietoja.

Lainsäädännölliset muutokset

Tuotantoyhtiöiden edustajat toivat esiin myös sen, että sikäli kun tekijät voivat vaatia tietyissä tilanteissa korvausten kohtuullistamista, olisi tarpeellista, että myös tuotantoyhtiöt voisivat vaatia tätä.

(...) kohtuullistamispykälän tulee ulottua myös tuotantoyhtiöstä kanaviin – ei ainoastaan tekijöistä tuotantoyhtiöön, sillä tuotantoyhtiöt ovat hankalassa asemassa, jos tekijät vaativat korvausten kohtuullistamista, mutta tuotantoyhtiö ei voi ulottaa kohtuullistamisvaatimusta sisältöä hyödyntävään kanavaan, joka ottanut esim. ikuiset oikeudet tai edelleen lisensioinut oikeuksiaan kolmannelle.

Fokusryhmäkeskustelun jälkeen tekijänoikeuslakia on muutettu lisäämällä siihen uusi 28 a §, joka koskee oikeutta asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen silloin kun tekijä luovuttaa yksinoikeuden tai myöntää yksinomaisen käyttöluvan teoksensa hyödyntämiseen (ks. luku 1.2.2). Tuotantoyhtiöillä ei ole tällaista oikeutta jakelijoihin nähden. Tekijänoikeuslain 29 §:ssä luetellaan seikat, joiden perusteella arvioidaan, ovatko tekijänoikeuden luovutuksesta tehdyn sopimuksen ehdot kohtuuttomat, mutta ei ole selvää, huomioidaanko arvioinnissa tuotantojen tilaajien tai rahoittajien tahoilta tuotantoyhtiöille kohdistuvia vaateita.

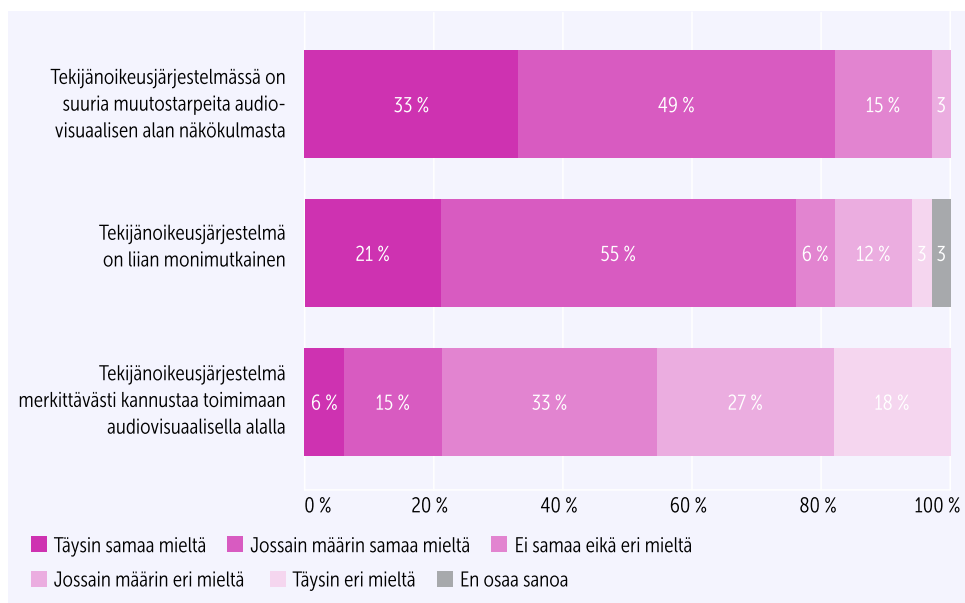
Tekijänoikeusjärjestelmän kehittäminen

Tuotantoyhtiöiden tekijänoikeusjärjestelmää koskevia mielipiteitä kartoitettiin esittämällä heille suunnatussa kyselyssä joukko järjestelmän toimivuutta koskevia väittämiä¹¹² (Kuvio 16). Tulosten perusteella tuotantoyhtiöt eivät useinkaan pidä tekijänoikeusjärjestelmää merkittävänä audiovisuaalisella alalla toimimisen kannustimena. Kyselyyn vastanneista tuotantoyhtiöistä 21 prosenttia oli vähintään jossain määrin samaa mieltä, kun taas 46 prosenttia oli vähintään jossain määrin eri mieltä siitä, että tekijänoikeusjärjestelmä merkittävästi kannustaa toimimaan audiovisuaalisella alalla.

Vastajaat pitivät tekijänoikeusjärjestelmää monimutkaisena ja kokivat, että järjestelmää tulee uudistaa. Peräti 82 prosenttia tuotantoyhtiöistä oli vähintään jossain määrin sitä mieltä, että tekijänoikeusjärjestelmässä on suuria muutostarpeita audiovisuaalisen alan näkökulmasta. Eri mieltä väittämän kanssa oli ainoastaan kolme prosenttia vastaajista. Kolme neljästä tuotantoyhtiöstä (76 %) oli vähintään jossain määrin sitä mieltä, että tekijänoikeusjärjestelmä on liian monimutkainen, kun taas 15 prosenttia oli vähintään jossain määrin eri mieltä monimutkaisuutta koskevan väittämän kanssa.

Tuotantoyhtiöt pitivät tärkeänä, että tekijänoikeusjärjestelmä kannustaa toimimaan audiovisuaalisella alalla ja mahdollistaa alan kehityksen muuttuvassa toimintaympäristössä. Koettiin myös tarpeelliseksi, että tekijänoikeusjärjestelmää kehitetään tiiviissä vuoropuhelussa toimialan kanssa ja muutoksista tehdään kattavaa vaikutusarviointia.

Kuvio 16. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? (n=33)

¹¹² Kysely tuotantoyhtiöille, kysymys 16. *Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?* Tekijänoikeusjärjestelmällä tarkoitetaan tässä yhteydessä säädöksiä, politiikkaa ja oikeuksien hallinnointia. Määritelmä esitettiin vastaajille väittämien yhteydessä.

Johtopäätökset ja suositukset

● Tulosten perusteella voidaan esittää arvio siitä, kuinka luovan työn tekijät, esittävät taiteilijat ja tuottajat suhtautuvat audiovisuaalisen alan sopimusehtoihin ja saamiensa korvausten oikeasuhtaisuuteen alati muuttuvassa toimintaympäristössä. Lisäksi voidaan arvioida sitä, millaisia vaikutuksia digitalisaatiolla on ollut audiovisuaalisen sisällön tuotantovaiheen sopimukseen sekä sitä, millä tavoin alan sopimussuhteet ovat alan kansainvälistymisen myötä muuttuneet. On myös mahdollista muodostaa yleiskuva käyttöoikeuksien hankintaan liittyvistä ongelmista.

Tuloksista on havaittavissa osittain vastakkaisia näkemyksiä eri osapuolten välisten sopimusten kohtuullisuudesta sekä siitä, ovatko eri neuvotteluosapuolet tasavertaisessa asemassa oikeuksien siirrosta ja käyttöoikeuksista sovittaessa. Kuitenkin on nähtävissä myös monia yhteisiä päämääriä, mitä tulee alan elinvoimaisuuden kehittämiseen ja kansainvälistymiseen.

Tutkimuksessa nousi esiin useita erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja audiovisuaalisen alan sopimusehtojen kohtuullisuuden edistämiseksi sekä käyttöoikeuksien hankintaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Ratkaisuvaihtoehtojen tarkastelussa korostettiin sitä, miten tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta voitaisiin kehittää vastaamaan entistä paremmin alan muutostarpeisiin. Luvun loppupuolella kootaan tutkimuksessa esitetyt kehittämissuhteet yhteen. Lopuksi esitetään ehdotuksia jatkotutkimuksen teemoiksi.

Toimialan ansaintalogiikan murros

Teknologinen kehitys on muuttanut audiovisuaalisen alan rakennetta ja ansaintalogiikkaa. Mahdollisuudet sisältöjen levittämiseen ja oikeuksien hyödyntämiseen ovat moninaistuneet ja uudet internetpohjaiset sisältöpalvelut ja muut levityskanavat ovat haastaneet ohjelmien perinteisen broadcast-lähtämisen. Toimialaan kohdistuvat muutokset vaikuttavat alan toimijoihin monin erilaisin tavoin ja kohdistuvat arvokehittäjien kaikkiin vaiheisiin.

Teknologinen kehitys on vaikuttanut mullistavasti audiovisuaalisten sisältöjen saatavuuteen. Loppukäyttäjät odottavat entistä useammin, että sisällöt ovat saatavilla heille parhaiten soveltuvana aikana ja maantieteellisestä sijainnista riippumatta ja esimerkiksi suoratoistopalvelujen käyttö on yleistynyt viimeisen vuosikymmenen aikana. Markkinoille on myös tullut sosiaalisen median alustapalveluja, jotka vastaavat sisällön loppukäyttäjän roolien muutokseen tarjoamalla kanavan sisällön jakamiselle.

Audiovisuaalisten sisältöjen markkinat ovat lähteneet kasvuun ja audiovisuaalista sisältöä kulutetaan kokonaisuudessaan yhä enemmän.

Keskeisiä haasteita audiovisuaalisten tuotantojen myynnille Suomessa ovat perinteisesti olleet markkinan pieni koko, rahoittajien rajallinen määrä ja tuotantobudjettien pienuus kansainvälisesti vertailtuna. Toimialan kansainvälistyminen sekä jakelu- ja rahoituskanavien lisääntyminen ovat viimeisen vuosikymmenen aikana luoneet aiempaa paremmat edellytyksiä alan kasvulle.

Kansainvälisten suoratoistoyhtiöiden markkinoille tulo on avannut Suomessa toimiville tuotantoyhtiöille uusia kansainvälistymisen mahdollisuuksia. Globaalisti toimivien yhtiöiden kautta voidaan tuotantoja saada tehokkaasti ja nopeasti kansainväliseen levitykseen. Lisäksi suurilla kansainvälisillä toimijoilla on tyypillisesti edellytykset tehdä suuria investointeja, mikä voi mahdollistaa aiempaa laadukkaammat tuotannot. Suomalaisten tuotantojen kysyntä on jossain määrin lisääntynyt ja esimerkiksi suomalaisen draaman budjetit ovat kasvaneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Tuotannot ovat myös yhä useammin kansainvälisiä. Alan työpaikkojen määrä on kasvanut ja tiettyjen ammattiryhmien ammattilaisista on nähtävissä myös pulaa.

Digitalisaatio on monin tavoin myös vaikuttanut audiovisuaalisen sisällön tuotantovaiheen sopimukseen. Tutkimuksen tulosten perusteella jakelukanavien monimuotoistumisella on toistaiseksi ollut enemmän kielteisiä kuin myönteisiä vaikutuksia alan sopimusehtojen kohtuullisuuteen. Tuotantojen tilaajien, kuten televisioyhtiöiden ja suoratoistopalveluiden välinen kilpailu on kiristynyt. Lisäksi teosten välitystapojen alati muuttuessa ovat tilaajat kokeneet tarpeelliseksi huomioida sopimuksissa laajentuvat mahdollisuudet tuotantojen levitykseen. Tämä on lisännyt tarvetta aiempaa laajempien oikeuksien hankinnalle ja siten monimutkaistanut tekijänoikeuden luovutuksia ja teosten käyttöoikeuksia koskevia sopimuksia. Oikeuksia hankitaan myös aiempaa pidemmäksi ajaksi.

Kansainvälisten suoratoistopalvelujen neuvotteluasema on usein vahva ja ne neuvottelevat tyypillisesti pitkäkestoisia ja laajat oikeudet käsittäviä sopimuksia. Kansainvälisten kilpailijoiden markkinoille tulon myötä ovat myös kotimaiset lähettäjäyritykset vastanneet kilpailuun ja esimerkiksi lähettävät ohjelmistoaan myös tilausvideopalveluna. Tätä varten ne hankkivat tekijöiltä uuden tyyppisiä oikeuksia. Tulosten perusteella sekä tuotantoyhtiöt että luovan työn tekijät usein kokevat, että heidän saamiensa korvausten määrä ei ole noussut oikeudenmukaisessa suhteessa siirrettävien oikeuksien laajuuteen nähden.

Muutokset markkinoilla ovat aiempaa nopeampia. Viime vuosina on kansainvälisten yritysten Suomen markkinoille tulo ja sieltä poistuminen ollut kiivastahtista. Tästä on aiheutunut myös epävarmuutta tuotantojen myyntiin. Markkinoiden mahdollinen keskittyminen harvoille toimijoille voi kapeuttaa tarjontaa suuria yleisömääriä kiin-

nostaviin sisältöihin. Toisaalta voimakkaaseen kilpailuun liittyy riski monien pienelle kielialueelle suunnattujen tuotantojen jäämisestä kannattamattomiksi. Kansainvälisten suoratoistoyhtiöiden tarjonta koostuu pääosin ulkomaisista tuotannoista, ja ne ovat toistaiseksi tilanneet-suomenkielisiä tuotantoja vähäisesti.

Teknologinen kehitys vaikuttaa suoraan joidenkin ammattiryhmien toimintaan: esimerkiksi kääntäjien työllistymismahdollisuuksiin tai mahdollisuuksiin saada tekijänoikeuskorvauksia vaikuttaa lähitulevaisuudessa todennäköisesti tekoälyyn pohjautuvien käännösten yleistymisen. Lisäksi on epätodennäköistä, että kaikki alan jakeelijat toimittavat tarkkoja tietoja teosten käytöstä, mikä suoraan vaikuttaa luovan työn tekijöiden mahdollisuuksiin saada käyttömääriin perustuvia tekijänoikeuskorvauksia.

Kuitenkin digitaaliset markkinat kehittyvät edelleen voimakkaasti ja esimerkiksi digitaaliset jakelukanavat eivät ole täysin korvanneet lineaariteleviä. Potentiaalisten tilaajien määrän kasvu voi pitkällä aikavälillä vaikuttaa positiivisesti tuotantoyhtiöiden neuvotteluasemiin ja sitä kautta sopimusehtojen kohtuullisuuteen. On myös nähtävissä, että nopea teknologinen kehitys tuo tulevaisuudessakin eteen uudentyyppisiä alan sopimussuhteisiin vaikuttavia ja oikeudellista epävarmuutta lisääviä kysymyksiä, mitä tulee esimerkiksi tekoälyn hyödyntämiseen.

Tyytymättömyys alan sopimusehtoihin

Audiovisuaalisiin teoksiin kohdistuu tyypillisesti useita eri luovan työn tekijöille kuuluvia oikeuksia, kuten ohjaajan, käsikirjoittajan ja musiikin tekijän tekijänoikeudet sekä esittävien taiteilijoiden ja tuotantoyhtiön lähioikeudet. Tuotantoyhtiön rahoituksen ja myynnin kannalta on tiettyjen oikeuksien hankkiminen tekijöiltä välttämättömyys: tuotantoyhtiön on hankittava kaikki tarvittavat oikeudet tuotannossa käytettävien teosten tekijöiltä, jotta se voisi siirtää oikeuksia televisiokanaville, jakelijoille tai rahoittajille, jotka hyödyntävät teoksia kaupallisesti.

Oikeudet voidaan siirtää luovan työn tekijöiltä tuotantoyhtiölle työsopimuksen tai muun oikeuksien siirtoa koskevan sopimuksen perusteella. Käyttöoikeuksia voidaan hankkia joko suoraan oikeudenhaltijoilta tai oikeudenhaltijoita edustavien tahojen, kuten tekijänoikeusjärjestöjen kautta. Oikeuksien siirto korvataan usein osana palkkaa tai muuta työhön perustuvaa korvausta, eikä siitä välttämättä makseta erillistä korvausta.

Sekä audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöiden että luovan työn tekijöiden keskuudessa on havaittavissa selkeää tyytymättömyyttä tekijänoikeuksien luovutusta ja käytöluvan myöntämistä koskevien sopimusten ehtoihin. Erityisesti tekijät ovat usein tyytymättömiä tuotantoyhtiöiden kanssa tekemiinsä sopimuksiin. Kohtuuttomuuden syynä pidetään useimmiten korvauksen riittämättömyyttä, kertakorvauksen tarjoamisesta, käyttöön perustuvan korvauksen sijaan, taikka sitä, että tekijää vaaditaan siirtämään oikeuksia, jotka hän mieluummin pitäisi itsellään. Luovan työn tekijät olivat pääosin

sitä mieltä, että heidän täytyi hyväksyä tarjotut sopimukset sellaisenaan, vaikka heistä pieni osa oli kyennyt neuvottelemaan sopimusehtoja itselleen edullisemmiksi.

Myös tuotantoyhtiöt ovat tulosten perusteella usein tyytymättömiä teostensa käyttöoikeuksien siirtoa koskeviin sopimusehtoihin. Heidän kohdallaan tyytymättömyys liittyi useimmiten sopimuksen keston. Kuten edellä on todettu, digitalisaation mahdollistama levityskanavien moninaistuminen on johtanut siihen, että sekä perinteiset toimijat että suoratoistoalustat vaativat entistä laajempia tai yksinomaisia oikeuksia tuotantoihin ilman, että korvaukset olisivat nousseet vastaavasti.

On kuitenkin syytä todeta, että sekä tuotantoyhtiöiden että tekijöiden keskuudessa on suurta vaihtelua siinä, miten tyytyväisiä sopimusehtoihin ollaan. Jotkin tekijäryhmät ovat tyytyväisempiä kuin toiset: osassa ammattiryhmistä ovat erilliset tai käyttöperusteiset korvaukset yleisempiä kuin muissa, ja kollektiivisen lisensioinnin tehokkuus vaihtelee teostyypeittäin. Tuotantoyhtiöt ilmoittivat luovan työn tekijöitä useammin kykenevänsä neuvottelemaan sopimusehdoista, mutta näin kuitenkin ei aina ole.

Joka tapauksessa suurin osa tyytymättömyydestä liittyy pohjimmiltaan korvauksen tasoon. Sekä tekijöiden että tuotantoyhtiöiden kannalta ydinongelmana on se, että oikeuksien luovutusta tai käyttöluvan myöntämistä koskevat ehdot ovat usein liian laajoja tekijänoikeuskorvaukseen nähden. Tuottajien näkemysten mukaan sopimusehdot ovat viime vuosina laajentuneet ilman, että korvaukset ovat vastaavasti kasvaneet, ja tekijät ovat havainneet teoksiaan jaeltavan aiempaa laajemmin ilman, että tämä tulisi huomioiduksi korvausten määrässä.

Koska teoksen kaupallisesta menestyksestä tai teknologisen kehityksen mahdollistamista uusista käyttötavoista ei ole riittävästi tietoa teoksen valmistumishetkellä, voi erityisesti kertakorvaus osoittautua jälkikäteen kohtuuttomaksi. Toisaalta myös käyttömäärään perustuvalla tekijänoikeuskorvauksella on luovan työn tekijöiden kannalta haittapuolensa. Korvausten tilittäminen on hankalampaa ja edellyttää tarkkoja käyttötietoja, joita ei aina ole saatavilla. Kun tekijä saa tekijänoikeuskorvauksen erillään palkasta, hän on lisäksi itse vastuussa veroista ja sosiaaliturvamaksuista, ja se, että käyttöperusteinen korvaus maksetaan pidemmän ajan kuluessa, saattaa myöhemmin haitata tekijän mahdollisuuksia saada työttömyyskorvausta. Luovan työn tekijät eivät tällöin myöskään voi ennakoida kokonaiskorvauksensa suuruutta, koska se riippuu kyseisen audiovisuaalisen tuotannon pitkän aikavälin menestyksestä, mikä tarkoittaa, että he kantavat tosiasiaassa osan tuotannon taloudellisesta riskistä.

Tutkimuksessa käsiteltiin moninaisia syitä sopimusehtojen koetun epäoikeudenmukaisuuden taustalla. Tuotantoyhtiöiden ja tilaajien tai rahoittajien väliset sopimukset oikeuksien siirrosta vaikuttavat suoraan myös luovan työn tekijöiden kanssa

tehtäviin sopimuksiin, ja tuotantobudjetti asettaa reunaehdot luovan työn tekijöille maksettaville korvauksille.

Kuten edellä on nähty, epätydyttävien sopimusehtojen katsotaan suurelta osin johtuvan digitalisaation aiheuttamista markkinamuutoksista. Tuotantojen potentiaalisten tilaajien määrän kasvu ei ainakaan toistaiseksi ole edistänyt sopimusehtojen kohtuullisuutta tuotantoyhtiöiden näkökulmasta. Sekä tuotantoyhtiöiden että tekijöiden tyytymättömyys tekijänoikeuksiin liittyviin sopimusehtoihin johtuu kuitenkin osittain seikoista, jotka olivat olemassa jo ennen viimeisimpiä digitalisaation markkinoihin liittyviä muutoksia.

Taloudellisen riskin jakautuminen eri toimijoiden välillä ja tuotantoyhtiön toiminnan luonne riskin kantajana on tärkeä huomioitava seikka arvioitaessa sekä tuotantoyhtiön ja tilaajien, että tekijöiden ja tuotantoyhtiön välisten sopimusehtojen kohtuullisuutta. Kysyntään ja kustannuksiin liittyvät liikeriskit vaikuttavat tuotannosta saataviin voittoihin tai toiminnan tappiollisuuteen. Tuotantoyhtiöt katsovatkin, että koska ne kantavat taloudellisen riskin, niillä on myös oikeus voittoihin, jos riski osoittautuu kannattavaksi. Etenkin pienet suomalaiset tuotantoyhtiöt kokevat joskus myös olevansa heikossa neuvotteluasemassa rahoittajiin ja jakelijoihin nähden vähäisten rahoitusmahdollisuuksien ja epävarman rahoitustilanteensa vuoksi.

Jos tuotantoyhtiöt kokevat neuvotteluasemansa olevan heikko suhteessa rahoittajiin ja jakelijoihin, luovan työn tekijät puolestaan tuntevat usein olevansa alakynnessä tehdessään sopimuksia tuotantoyhtiöiden kanssa. Monet eivät mielestään voi kieltäytyä kohtuuttomina pitämistään sopimusehdoista, koska pelkäävät kieltäytymisen vaikuttavan tuleviin työmahdollisuuksiinsa. Heidän joukossaan on myös paljon freelancereita, joiden työsuhteet ovat lyhytaikaisia.

Luovan työn tekijöiltä saattaa myös puuttua osaamista, jota onnistuneet neuvottelut oikeuksien luovutusta tai käyttöluvan myöntämistä koskevista ehdoista edellyttävät. Tekijäjärjestöjen julkaisemia mallisopimuksia on tarjolla joillekin ammattiryhmille, mutta niitä ei pidetä riittävinä tasapainottamaan eri osapuolten neuvotteluasemia. Luovan työn tekijät eivät välttämättä myöskään tiedä, mikä heidän alansa tavanomainen korvaustaso on. Kuitenkaan tekijäjärjestöt eivät pysty tekemään suosituksia korvaustasoista, koska sitä saatettaisiin pitää kilpailulain rikkomisena. Myös tekijöiden oletukset siitä, mitä muille maksetaan, saattavat osaltaan vaikuttaa siihen, millaisia sopimusehtoja he pitävät kohtuuttomina.

Tekijänoikeus- tai sopimusosaamisen puute vaikuttaa myös tuotantoyhtiöiden neuvotteluasemiin, vaikkakin vähemmässä määrin. Suuremmilla tuotantoyhtiöillä on omat erikoislakimiehensä, jotka tekevät ja tarkastavat sopimukset, mutta pienempien yhtiöiden on usein vaikeaa saada tarvittavaa lainopillista tukea. Kokemattomammissa tuotantoyhtiöissä ei välttämättä tiedetä, minkälaisia ehtoja tai korvaustasoja pidetään

yleisesti hyväksyttävänä. Vaikka tilaajaorganisaatiossa olisi lainopillista- ja sopimusosaamista, voi silti organisaatiota neuvotteluissa edustavan henkilön osaaminen olla rajallinen, jolloin tuotantoyhtiön puolelta voidaan kokea, että neuvottelutilanteessa ei pystytä tosiasiallisesti keskustelemaan sopimusehdoista.

Kaiken kaikkiaan, riittävä tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen on tärkeä perusta tuotantovaiheen sopimuksille. Lisensioinnin monimutkaisuus tai jommankumman osapuolen osaaminen voi johtaa väärinymmärryksiin, jotka osaltaan selittävät tyytymättömyyttä sopimusehtoihin. Tämä vaikuttaa koskevan etenkin tuottajien ja luovan työn tekijöiden välisiä suhteita. Ei esimerkiksi aina ole selvää, mikä osa tekijän palkasta, jos mikään, katsotaan tekijänoikeustuloksi. Tutkimuksen aikana kävi ilmi, että monissa tapauksissa tekijät tai heidän edustajansa eivät pitäneet palkkaa tekijänoikeuskorvauksena, ellei tämän määrää tai osuutta ollut selvästi ilmoitettu. Jotkut tekijät jopa pitivät tekijänoikeuskorvauksina vain tekijänoikeusjärjestöjen jakamia tuloja. Tuottajat sen sijaan korostivat, että palkkojen, jotka maksetaan oikeuksien siirron sisältävien sopimusten perusteella, katsotaan sisältävän myös tekijänoikeuskorvauksen.

Edellä mainittujen syiden lisäksi monet tekijät vaikuttavat sopimustilanteisiin. Toimialan sopimuskäytännöt ja eri osapuolten neuvotteluvoima ovat keskeisiä sopimusehtojen kohtuullisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Alalla, jolla tapahtuu monenlaisia nopeita muutoksia, voi olla vaikeaa mukauttaa sopimusehtoja niin, että eri intressit tulevat tasapuolisesti huomioon otetuiksi.

Haasteet oikeuksien hankinnassa ja hallinnoinnissa

Tulosten perusteella tuotantoyhtiöt usein kohtaavat vaikeuksia hankkiessaan oikeuksia teokseen, jota he haluaisivat käyttää tuotannossaan ja tämä vaikuttaa sekä tuotantoyhtiöiden toimintaan että luovan työn tekijöihin. Tuotantoon toivotun sisällön käyttöluoppien hankinnan transaktiokustannukset voivat hidastaa prosesseja. Erityisesti pienten tuotantojen tapauksessa voivat kustannukset nopeaa kohota kohtuuttoman korkeiksi ja tuotantoon toivotun sisällön sijaan voidaan joutua etsimään korvaavaa materiaalia. Jos tuottajat eivät kykene hankkimaan oikeuksia, myös luovan työn tekijät menettävät tilaisuuksia, kun heidän teoksiaan ei voida käyttää.

Tutkimuksessa havaittiin etenkin, että tuotantoyhtiöiden on toisinaan vaikea tunnistaa ja tavoittaa oikeudenhaltijoita, joiden teoksia he haluaisivat käyttää omissa tuotannoissaan. Hankaluuksia voi liittyä erityisesti musiikkiteosten käyttöön, koska käyttöoikeudet on hankittava monilta eri tahoilta. Oikeudenhaltijoiden tunnistus- ja tavoittamisprosessia helpottaisi se, että teoksiin olisi liitetty niitä koskeva teos- ja tekijätieto. Tekijänoikeuteen liittyvän metadatan hallinnoinnin parantamiseksi on käynnissä useita sekä suomalaisia että kansainvälisiä hankkeita. Myös monet alan

organisaatiot ovat havainneet metadataan liittyvät mahdollisuudet ja ryhtyneet virta-viivaistamaan oikeudenhaltijoiden tunnistamis- ja lisensointiprosesseja.

Joidenkin haastateltavien mukaan lähettäjäyrityksiltä ja alustoilta ei aina saada riittävästi käyttötietoa, jotta oikeudenhaltijoille voitaisiin maksaa käyttöperusteisia korvauksia. Kuitenkin digitalisaatio mahdollistaa sisällön käyttötietojen reaaliaikaisen raportoinnin sekä metadataan perustuvan tulovirtojen ohjautumisen. Myös tästä näkökulmasta korostuu teos- ja tekijätiedon saatavuuden sekä yhteisten datan jakamisen käytäntöjen merkitys.

Tutkimuksessa nousi myös esiin tekijänoikeuden yhteishallinnointiin liittyviä haasteita. Yhteishallinnointi mahdollistaa tehokkaan lisensoinnin tietyissä audiovisuaalisten ja muiden teosten massakäyttötilanteissa, mutta järjestelmän monimutkaisuus voi myös aiheuttaa hämmennystä. Tulosten perusteella tekijöillä ei aina ole selkeää näkemystä siitä, mitä oikeuksia he ovat siirtäneet tekijänoikeusjärjestön hallinnoitaviksi. Alalla parhaillaan käynnissä olevat muutokset, kuten Filmexin roolin muutos ja Avaten perustaminen voivat väliaikaisesti lisätä epäselvyyksiä.

Epäselvyydet voivat johtaa tilanteisiin, joissa tekijä luovuttaa tietyt oikeudet tuotantoyhtiölle siitä huolimatta, että tekijänoikeusjärjestö on valtuutettu hallinnoimaan kyseisiä oikeuksia. Tällaiset nk. oikeuksien kaksoisluovutustilanteet ovat viime aikoina muuttuneet harvinaisemmiksi, mutta ne voivat aiheuttaa liiketoiminnallista riskiä ja ylimääräisiä kustannuksia tuotantoyhtiöille. Sekä tuottajat että tekijät ilmaisivat tutkimuksessa toivovansa lisää ohjeistusta oikeuksien yhteishallinnoinnista sekä yhteishallinnoinnin avoimuuden lisäämistä.

Joissain tilanteissa tuotantoyhtiöt ovat vaatineet tekijöiltä tekijänoikeusjärjestölle annetun hallinnointivaltuutuksen peruuttamista välttääkseen oikeuksien kaksoisluovutustilanteita, yksinkertaistaakseen käyttöilupien hankinnan prosessia, sekä varmistaa, että ne saavat suoraan tekijöiltä kaikki tuotantonsa edellyttämät oikeudet. Kopioston hallinnointivaltuutusta ei kuitenkaan voi peruuttaa teos kerrallaan, vaan peruutus on tehtävä kokonaisten oikeusluokkien tai maantieteellisten alueiden osalta. Tämä voi johtaa tekijöiden kannalta kohtuuttoman suuriin valtuutuksen peruutuksiin ja voi entisestään lisätä tekijöiden epäselvyyttä siitä, mitkä oikeudet kuuluvat yhteishallinnoinnin piiriin. Jos hallinnointivaltuutusten peruutukset yleistyvät, myös oikeuksien yhteishallinnointijärjestelmä heikkenee. Olisi sekä tekijöiden että tuotantoyhtiöiden edun mukaista, jos yhteishallinnointi voitaisiin peruuttaa yksittäisten teosten osalta, mutta tämä voisi Kopioston näkemyksen mukaan lisätä hallinnollisia kustannuksia ja vaikuttaa merkittävästi yhteishallinnoinnin toimivuuteen.

Kehittämisehdotukset

Tutkimuksen aikana nousi esiin useita erilaisia kehittämisehdotuksia audiovisuaalisen alan sopimusehtojen kohtuullisuuden edistämiseksi sekä käyttöoikeuksien hankintaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Luovan työn tekijöiden ja tuotantoyhtiöiden näkemyksistä on havaittavissa jossain määrin eriäviä kehitystoiveita, mutta myös paljon samoja päämääriä alan sopimusneuvottelujen toimivuuteen ja reiluteen sekä yritysten toimintamahdollisuuksiin liittyen. Markkinan kasvupotentiaalin kehittyminen ja liiketoiminnan taloudellinen kestävyys vaativat pitkällä tähtäimellä sitä, että kaikki arvoketjussa voivat hyvin.

Tässä raportissa esitettyihin ongelmiin voidaan löytää erilaisia ratkaisuja, joilla lisätään neuvotteluasemien tasavertaisuutta, helpotetaan lisensointiin liittyviä käytännön vaikeuksia ja tuetaan markkinoiden toimintaa sen toimintaympäristön muuttuessa. Seuraavassa käymme läpi tutkimuksessa esiin tuodut kehittämisehdotukset sekä käsittelemme yleisellä tasolla niiden sovellettavuutta. Vaihtoehtoisten ratkaisujen tarkastelussa korostetaan tekijänoikeusjärjestelmän kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä, mutta esiin nousevat myös sopimukset alan vähimmäistyöehdoista, alan yhteiset suositukset sekä rahoitusinstrumentteihin liittyvät ratkaisut. Ehdotusten muotoilussa on huomioitu toimialan kehitystarpeet eri sidosryhmien näkökulmista. On ilmeistä, että mikään ehdotetuista ratkaisuista ei yksin ratkaise alan haasteita ja ratkaisut tuleekin ennen kaikkea nähdä rinnakkaisina.

1. Selvitetään mahdollisuuksia sopia tekijänoikeuksien siirrosta työehtosopimuksissa

Tutkimuksen perusteella luovan työn tekijät kokevat usein, ettei heillä ole tosiasiallista mahdollisuutta keskustella sopimusehdoista riittävällä tarkkuudella. Neuvotteluasemia voitaisiin tasapainottaa esimerkiksi sopimalla oikeuksien siirrosta kollektiivisesti osana alan työehtosopimuksia. Tätä ratkaisua kannattivat etenkin luovan työn tekijöiden edustajat, mutta se voisi hyödyttää myös tuottajia helpottamalla neuvottelua, alentamalla transaktiokustannuksia ja yksinkertaistamalla budjetointia. Jos tekijänoikeuden luovutuksesta sovittaisiin yleissitovissa työehtosopimuksissa, etuna olisi automaattinen soveltaminen kyseisen alan kaikkiin toimijoihin ja mahdollisesti myös freelancereihin Euroopan komission vastikään julkaistun tiedonannon perusteella (ks. luku 1.2.3). Työehtosopimuksissa voitaisiin määritellä yleiset tai vähimmäisehdot, joita voitaisiin laajentaa tapauskohtaisesti. Ne olisi kuitenkin räätälöitävä kullekin teostyypille erikseen eivätkä kenties olisi tarpeen aloilla, joilla lisensointi on jo nyt tehokasta.

2. Selvitetään mahdollisuuksia kehittää tekijänoikeuden yhteishallinnointia

Audiovisuaalisissa tuotannoissa käytettävien teosten lisensiointia voitaisiin helpottaa myös kehittämällä oikeuksien yhteishallinnointia niin, että sen piiriin kuuluisi muitakin kuin jälkikäyttöön liittyviä oikeuksia. Lisäksi ehdotettiin sopimuslissenssijärjestelmän laajentamista muissa Pohjoismaissa käytössä olevan kaltaiseksi yleiseksi sopimuslissenssijärjestelmäksi. Tämän ehdotuksen esittäjien mukaan yhteishallinnointi voisi olla joustava ja tehokas tapa ratkaista monia teknologiseen kehitykseen liittyviä lisensiointiongelmia. Toisaalta laaja yhteishallinnointi saattaisi olla ristiriidassa sopimusvapauden yleisperiaatetta vastaan, estäen tilannekohtaisten korvausten räätälöinnin. Jos joitakin ensisijaisia oikeuksia sisällytettäisiin yhteishallinnoinnin piiriin, voisi sopimusosapuolille olla entistä vaikeampaa selvittää, mitä oikeuksia hallinnoidaan kollektiivisesti. Lisäksi moni tuottaja tekee sopimukset mieluiten suoraan luovan työn tekijöiden kanssa ja vaatii jo nyt näitä peruuttamaan hallinnointivaltuutuksensa. Yhteishallinnointia voitaisiin laajentamisen sijaan tai lisäksi muuttaa avoimemmaksi etenkin siten, että tuottajien ja tekijöiden olisi nykyistä helpompi tarkistaa, mitä oikeuksia ja teoksia hallinnoidaan kollektiivisesti.

3. Lisätään tekijänoikeustiedon sekä sopimusneuvotteluja koskevan asiantuntijatuen saatavuutta

Tutkimuksen perusteella on yleistä, että audiovisuaalisen alan luovan työn tekijät kokevat tekijänoikeus- ja sopimusosaamisensa riittämättömänä ja sopimustekstit toisaalta monimutkaisina ja vaikeaselkoisina. Tekijänoikeustietämyksen ja sopimusosaamisen merkitys korostuu erityisesti digitalisaation ja markkinoiden monimuotoistumisen myötä ja tästä syystä kohdennettua ja selkeämuotoista tekijänoikeustietoa tulisi olla nykyistä paremmin saatavilla luovan työn tekijöille. Myös sopimusneuvotteluja koskevan asiantuntijatuen ja neuvonnan määrää tulisi lisätä vastaamaan erityisesti luovan työn tekijöiden mutta myös tuotantoyhtiöiden tarpeita. Keskeistä on alan järjestöjen ja ammattiliittojen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön taholta tarjottava tuki.

4. Muodostetaan yhteisiä suosituksia ja ohjeistuksia sopimusneuvottelujen tueksi

Alan yhteiset ja läpinäkyvät suositukset edistävät neuvotteluasemien tasavertaisuutta ja voivat sujuvoittaa sopimusneuvotteluja. Uusia palkka- ja sopimusmalleja voitaisiin kehittää erityisesti luovan työn tekijöiden ja tuotantoyhtiöiden välisten sopimusneuvottelujen sekä kohtuullisten sopimusehtojen määrittämisen tueksi. Luovan työn tekijöille voisi myös olla tarjolla nykyistä enemmän ohjeistuksia

sopimusterminologian ymmärtämiseksi sekä työn hinnoitteluun, kuitenkin huomioiden kilpailuoikeudelliset rajoitteet.

5. Vahvistetaan toimialan yhteistä keskustelua hyvien käytäntöjen määrittämiseksi

Koko toimialan elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyn kannalta on hyödyllistä, että alan kehittäminen pohjautuu avoimeen keskusteluun. Eri neuvotteluosapuolten parempi ymmärrys toistensa rooleista ja toiminnan luonteesta luo hyvät puitteet yhteistyölle ja tasapainoisille sopimusneuvotteluille. Toimialan kehittämistä ja sopimusehtoja voitaisiin käsitellä tähän soveltuvassa keskustelufoorumissa niin luovan työn tekijöiden, tuotantoyhtiöiden kuin myös sisällön tilaajien, jakelijoiden ja rahoittajien näkökulmista. Keskustelujen perusteella voitaisiin muodostaa alalle yhteisiä toimintatapoja ja hyviä käytäntöjä esimerkiksi sopimusneuvottelujen tueksi. Keskustelu alan toimijoiden kesken on myös keskeistä monien muiden tässä raportissa käsiteltyjen ratkaisumahdollisuuksien toteutettavuuden varmistamiseksi. On tärkeää, että alan yhteiset keskustelut organisoisi neutraali toimija, kuten opetus- ja kulttuuriministeriö, ja että eri sidosryhmät ovat niissä tasapainoisesti edustettuina.

6. Kehitetään rahoitusinstrumentteihin liittyviä ratkaisuja

Tutkimuksen aikana käydyissä keskusteluissa tuotiin esiin sopimusehtojen kohtuullisuuden edistäminen erilaisin taloudellisin kannustimin. Julkisiin rahoitusinstrumentteihin voitaisiin esimerkiksi liittää ehto, jonka mukaan tekijänoikeudet palautuvat jakelijalta tuotantoyhtiölle tietyn ajan kuluttua. Tämä voisi parantaa tuotantoyhtiöiden mahdollisuuksia omiin tuotantoihinsa koskevien oikeuksien täysimääräiseen hyödyntämiseen. Toinen ratkaisu, jota pohdittiin tutkimuksen aikana käydyissä keskusteluissa, oli audiovisuaalisia mediapalveluja koskevassa direktiivissä säädetty kansallisten viranomaisten mahdollisuus velvoittaa audiovisuaalisia mediapalveluja tarjoavat toimijat investoimaan kansallisiin teoksiin. Av-tuotantoon kohdistuvan rahoitusveloitteen eri toteuttamismalleja ja vaikutuksia on jo selvitetty opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa työryhmän raportissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2023b).

7. Kannustetaan entistä parempaan teosten käytön raportointiin kehittämällä yhteisiä datan jakamisen käytäntöjä

Digitalisaatio mahdollistaa sisällön käyttötietojen reaaliaikaisen raportoinnin sekä tulovirtojen ajantasaisen ohjautumisen arvoketjuissa. Teos- ja tekijätiedon entistä parempi saatavuus, teoksiin liittyvien tunnisteiden standardisointi ja yhteiset datan jakamisen käytännöt ovat edellytyksiä teosten käyttöön perustuvien korvausten automatisoinnille. Alan toimijoita tulisi edelleen kannustaa kansain-

välisten standardien johdonmukaiseen käyttöön metadatan yhteentoimivuuden parantamiseksi sekä yhteisten datan jakamisen käytäntöjen kehittämiseen.

8. Arvioidaan tekijänoikeuslain muutosten vaikutuksia

Sopimusehtojen kohtuullisuutta voitaisiin edistää niin ikään lainsäädännöllisin muutoksin. Tekijänoikeuslakia on tutkimusaineiston keräämisen jälkeen päivitetty, ja osa muutoksista saattaa parantaa käyttö lupia myöntävien ja oikeuksiaan luovuttavien luovan työn tekijöiden neuvotteluasemaa. Erityisesti uusi oikeus asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen (28 a §) täydentää jo aiemmin laissa ollutta oikeutta kohtuullisiin sopimusehtoihin. Uusi oikeus saada selvitys teoksen hyödyntämisestä (30 a §) auttaa tekijöitä ja esittäviä taiteilijoita arvioimaan, onko heidän saamansa korvaus kohtuullinen kyseisen audiovisuaalisen tuotannon menestykseen nähden. Uusi oikeus peruuttaa yksinoikeuden tai yksinomaisen käyttöoikeuden luovutus, jos oikeuksia ei hyödynnetä (30 b §), saattaa estää jakelijoita hankkimasta ja säilyttämästä heille tarpeettomia oikeuksia. Tämän tutkimuksen keskusteluissa tuotiin myös esiin, että oikeudenluovutus voitaisiin lailla rajoittaa koskemaan vain oikeuksia, jotka ovat välttämättömiä audiovisuaalisen tuotannon luomiseksi ja levittämiseksi. Sen määrittäminen, mikä on välttämätöntä, etenkin muuttuvassa markkina- ja teknologiaympäristössä, olisi kuitenkin vaikeaa, ja ainakin luovan työn tekijöiden näkökulmasta uudella 30 b §:llä on sama vaikutus.

9. Kehitetään tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan teknologisen kehityksen ja alan liiketoimintamallien muutokseen

Audiovisuaalisen alan oikeudenhaltijat pitävät tulosten perusteella tekijänoikeusjärjestelmää monimutkaisena. Tämän perusteella voidaan nähdä tarvetta tekijänoikeusjärjestelmän kehittämiseksi entistä tiiviimmässä vuoropuhelussa toimialan kanssa. On tärkeää kehittää järjestelmää teknologianeutraaliuden periaatteesta käsin sekä siten, että järjestelmä sopeutuu alan liiketoimintamallien muutokseen. Keskeinen kysymys on se, miten tekijänoikeusjärjestelmä kannustaa toimimaan audiovisuaalisella alalla ja mahdollistaa alan kehityksen muuttuvassa toimintaympäristössä.

Ehdotukset jatkotutkimuksen aiheiksi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla keskeisimmät tekijänoikeuteen liittyvät ongelmat audiovisuaalisella alalla ja esittää alustavia ratkaisuehdotuksia edelleen työstettäväksi. Edeltävässä luvussa lueteltuja ratkaisuja voitaisiin siten tutkia edelleen niiden hyödynnettävyyden määrittämiseksi. Esimerkiksi yleisen sopimuslissensijärjestelmän käyttöönotto tarkoittaisi olennaista muutosta siihen, miten lisensiointi on

Suomessa järjestetty. Ehdotusta ei siksi tulisi vakavasti harkita ennen kuin sen toteuttamiskelpoisuus ja vaikutukset on arvioitu huolellisesti. On myös huomioitava, että tutkimuksessa keskityttiin elokuvien ja televisiosarjojen tuotantoon, ja eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutuksia muun tyyppisiin teoksiin olisi arvioitava erikseen.

Audiovisuaalisten sisältöjen käytön määrät sekä tuotannon tilaajien määrä ovat kasvaneet, mutta tämä ei tulosten perusteella ole selkeästi näkynyt audiovisuaalisen alan toimijoiden saamista korvauksissa. Jatkossa voitaisiin selvittää vielä tarkemmin sitä, millä tavoin sisältöjen käytön lisääntyminen on vaikuttanut tulonjakoon alan arvoketjuissa. Toisaalta voitaisiin myös tutkia sitä, millä tavoin kuluttajat ovat hyötäneet jakelukanavien monimuotoistumisesta sekä sisältöjen saatavuuden parantumisesta ja uusista hinnoittelumalleista.

Tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan luovan työn tekijöiden ja tuotantoyhtiöiden näkökulmia. Jotta voitaisiin muodostaa selkeä kokonaiskuva siitä, miten toimialan ansaintalogiikan muutokset vaikuttavat sopimusehtoihin koko arvoketjuissa, tulisi lähettäjäyritysten ja tilausvideopalveluja tarjoavien yhtiöiden näkökulmaa tutkia tarkemmin. Myöhemmässä tutkimuksessa voitaisiin myös vielä tarkemmin selvittää sitä, kuinka kohtuullisina luovan työn tekijät pitävät eri korvausmalleja, kuten kertakorvausta ja rojaltipohjaista korvausta.

Jatkossa voitaisiin myös selvittää tarkemmin audiovisuaalisen alan toimijoiden näkemyksiä tekijänoikeusjärjestelmästä. Kyselytulosten perusteella tekijänoikeusjärjestelmää pidetään usein monimutkaisena ja sen merkitystä audiovisuaalisella alalla toimimisen kannustimena ei aina nähdä selkeänä. Tutkimus voisi auttaa tarkemmin hahmottamaan syitä tämän tutkimuksen puitteissa havaituille näkemyksille tekijänoikeusjärjestelmän vähäisestä merkityksestä alalla toimimisen kannustimena.

Tutkimuksen tekoherkellä oli Suomessa käynnissä laaja-alainen tekijänoikeuslain uudistus. Myöhemmässä vaiheessa voitaisiin käsitellä vuonna 2023 voimaan tulleiden tekijänoikeuslain säännösten, joilla toimeenpannaan EU:n direktiivi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla vaikutuksia alan sopimusehtoihin. Käsillä oleva tutkimus käsittelee tilannetta ennen lainmuutosten voimaantuloa ja siten tarjoaa vertailutietoa mahdollisen myöhemmän tutkimuksen tuloksille.

Lähteet

Haastattelut

Laura Mäkelä, kulttuuriasianneuvos, ja Viveca Still, tekijänoikeusneuvos, Opetus- ja Kulttuuriministeriö, 19.1.2022

Lasse Saarinen, elokuvatuottaja, 21.1.2022

Janne Lilleberg, talous- ja hallintopäällikkö, Audiovisual Producers Finland – APFI, 21.1.2022

Anniina Dahlström, mediasääntelyn päällikkö, ja Tarmo Kivikallio, kansainvälisen ohjelmahankinnan päällikkö, Yleisradio Oy, 24.1.2022

Arto Tamminen, johtaja, lisensioinnin kehitys, Kopiosto, 25.1.2022

Kirsi Salmela, lakiasianjohtaja, Kopiosto, 15.12.2022

Laura Kuulasmaa, toiminnanjohtaja, Audiovisual Producers Finland – APFI, 21.12.2022

Matti Numminen, toiminnanjohtaja Avate ry; Elina Kuusikko, toiminnanjohtaja Näyttelijäliitto; Kaarina Silvennoinen, toiminnanjohtaja SELO; ja Timo Enroth, toiminnanjohtaja SUNKLO, 12.1.2023

Fokusryhmäkeskustelut

Fokusryhmäkeskustelu tuotantoyhtiöiden edustajien kanssa 24.11.2022:

Jukka Helle, Tuottaja, toimitusjohtaja, Solar Films Inc. Oy

Venla Hellstedt, Tuottaja, osakas, Tuffi Films

Antti Kaarlela, Tuottaja, käsikirjoittaja, Whatevergroup Oy

Liina Laiso, Head of Legal, Banijay Finland, EndemolShine Finland, Jarowskij Finland

Tuuli Penttinen-Lampisuo, tuottaja, Poike Productio

Tuotantoyhtiö A, Liikevaihdon kokoluokka yli 10 miljoonaa euroa vuonna 2020

Tuotantoyhtiö B, Liikevaihdon kokoluokka 1–10 miljoonaa euroa vuonna 2021

Fokusryhmäkeskustelu luovan työn tekijöitä edustavien organisaatioiden kanssa 25.11.2022:

Hanna Gorschnik, Toiminnanjohtaja, Kieliasiantuntijat

Irmeli Heliö, Puheenjohtaja, Radio- ja televisiotoimittajien liitto, Freelance-ammattiosasto (FAO)

Jussi Kiiski, Juristi, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto (Teme)

Elina Kuusikko, Toiminnanjohtaja, Näyttelijäliitto

Tiia-Lotta Lehterä, Lakimies, Suomen Näyttelijäliitto

Henkka Lindeman, Puheenjohtaja, Elokuvan ja median ammattilaiset (ELMA)

Kirsi Manninen, Hallituksen jäsen, Lavastus- ja pukusuunnittelijat

Jari Muikku, Toiminnanjohtaja, Suomen Musiikkikustantajat

Minna Santakari, Puheenjohtaja, Lavastus- ja pukusuunnittelijat

Petri Savolainen, Edunvalvontajohtaja, Journalistiliitto

Kaarina Silvennoinen, Toiminnanjohtaja-lakimies, Suomen elokuvaohjaajaliitto (SELO)

Kirjalliset lähteet

Lainsäädäntö

- Audiovisuaalisia esityksiä koskeva Pekingin sopimus (2012), https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=208966
- Audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/13/EU audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta, annettu 10 päivänä maaliskuuta 2010. (kodifioitu toisinto: 18/12/2018, 2018/1808), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32010L0013>
- Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta (1886), https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1986/19860079/19860079_2
- Digimarkkinasäädös*: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2022/1925, annettu 14 päivänä syyskuuta 2022, kilpailullisista ja oikeudenmukaisista markkinoista digitaalialalla ja direktiivien (EU) 2019/1937 ja (EU) 2020/1828 muuttamisesta, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj>
- Digipalvelusäädös*: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2022/2065, annettu 19 päivänä lokakuuta 2022, digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32022R2065>
- Digitaalisten sisältöjen siirrettävyyasetus (portability-asetus)*: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/1128, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2017, verkkosisältöpalvelujen rajat ylittävistä siirrettävyydestä sisämarkkinoilla, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2017.168.01.0001.01.ENG
- Direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2000, tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=celex:32000L0031>
- Direktiivi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (DSM-tekijänoikeusdirektiivi)*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790 tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32019L0790>
- Esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta kansainvälinen yleissopimus (1961), https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1983/19830056/19830056_2
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/1535, annettu 9 päivänä syyskuuta 2015, teknisiä määräyksiä ja tietoyhteiskunnan palveluja koskevia määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32015L1535>
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta (HE 181/2014), <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140181>
- Kuvaohjelmalaki (710/2011), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110710>
- Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista (1434/2007), <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071434>
- Laki Liikenne- ja viestintävirastosta (935/2018), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180935>

- Laki orpoteosten käyttämisestä (764/2013), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130764>
- Laki sähköisen viestinnän palveluista (917/2014), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140917>
- Laki tekijänoikeuden yhteishallinnoinnista (1494/2016), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161494>
- Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta (263/2023), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230263>.
- Laki Yleisradio Oy:stä (1380/1993), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931380>
- Orpoteosdirektiivi*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/28/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, orpoteosten tietyistä sallituista käyttötarkoituksista, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0028>
- Pekingin audiovisuaalisia esityksiä koskeva sopimus (2012), https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=208966
- Satelliitti- ja kaapelidirektiivi*: Neuvoston direktiivi 93/83/ETY, annettu 27 päivänä syyskuuta 1993, tiettyjen satelliitin välityksellä tapahtuvaan yleisradiointiin ja kaapeleitse tapahtuvaan edelleen lähettämiseen sovellettavien tekijänoikeutta sekä lähioikeuksia koskevien sääntöjen yhteensovittamisesta, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A31993L0083>
- Suoja-aikadirektiivi*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/116/EY, annettu 12 päivänä joulukuuta 2006, tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajasta, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0116>
- Tekijänoikeuslaki (404/1961), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>
- Televisio ilman rajoja -direktiivi*: Neuvoston direktiivi 89/552/ETY, annettu 3 päivänä lokakuuta 1989, joiden tarkoituksena on yhteensovittaa tiettyjä televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä, määrittelee televisiotoiminnan audiovisuaalipolitiikan, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A31989L0552>
- Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY, annettu 22 päivänä toukokuuta 2001, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32001L0029>
- Verkkolähetysdirektiivi*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/789, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, lähetystoimintaa harjoittavien organisaatioiden tiettyihin verkkolähetysiin ja televisio- ja radio-ohjelmien edelleenlähetyksiin sovellettavien tekijänoikeuden ja lähioikeuksien käyttämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja neuvoston direktiivin 93/83/ETY muuttamisesta, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32019L0789>
- Vuokraus- ja lainausoikeusdirektiivi*: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/115/EY, annettu 12 päivänä joulukuuta 2006, vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0115>
- WIPO:n esitys- ja äänitesopimus (1996), <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12743>
- WIPO:n tekijänoikeussopimus (1996), <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12740>

Yhteishallinnointidirektiivi: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/26/EU, annettu 26 päivänä helmikuuta 2014, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien kollektiivisesta hallinnoinnista sekä usean valtion alueen kattavasta musiikkiteosten oikeuksien lisensioinnista verkkokäyttöä varten sisämarkkinoilla, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32014L0026>

Julkaisut ja verkkosivut

Audiovisuaalisen alan tekijät Avate ry. (2022). *Avoimuusraportti 2021*. <https://avate.fi/wp-content/uploads/2022/08/Avoimuusraportti-2021.pdf>

Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus - AVEK. (2022). *Avoimuusraportti 2021*. s. 4. https://www.kopiosto.fi/app/uploads/2018/09/19152732/AVEK-toimintakertomus-2021_final_taitto.pdf

Audiovisual Producers Finland - APFI. (2022a). *Avoimuusraportti 2021*. https://apfi.fi/wp-content/uploads/APFI_Avoimuusraportti2021.pdf

Audiovisual Producers Finland - APFI. (2022b). Kansainväliset myyntiyhtiöt ja levittäjät. (Haettu 30.9.2022) <https://apfi.fi/myyntiyhtiot-levittajat/>

BBC. (Haettu 17.4.2023). Business and contractual information. <https://www.bbc.co.uk/delivery/business-contractual>

Blomqvist, J. (2014). *Primer on International Copyright and Related Rights*. Edward Elgar.

Business Finland. Audiovisuaalisen alan tuotantokannustin. (Haettu 26.3.2023). <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/rahoitus/audiovisuaalisen-alan-tuotantokannustin>

Conseil de l'Union Européenne. (2022). *Effectivité du cadre européen du droit d'auteur – Projet de rapport*. Document n° 8765/22. <https://authorsocieties.eu/content/uploads/2020/02/projet-de-rapport-presidence-du-conseil-droit-dauteur.pdf>

Council of Europe. (Haettu 30.9.2022). About Eurimages - European Cinema Support Fund. <https://www.coe.int/en/web/eurimages/about>

Crusafon, C. (2015). The European Audiovisual Space: How European Media Policy Has Set the Pace of Its Development. Teoksessa Bondebjerg, I., Redvall, E.N., Higson, A. (toim.) *European Cinema and Television*. Palgrave European Film and Media Studies. Palgrave Macmillan.

ESSnet-CULTURE (2012). *Final report*. <https://ec.europa.eu/eurostat/cros/system/files/ESSnet%20Culture%20Final%20report.pdf>

EU-rahoitusneuvonta. (Haettu 30.9.2022). Luova Eurooppa. <https://www.eurahoitusneuvonta.fi/ohjelmat/luova-eurooppa>

Euroopan komissio. (29.9.2022). Kilpailunrajoitukset: Komissio hyväksyy yksityisyritysten työsopimuksia koskevat suuntaviivat. Haettu osoitteesta https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/ip_22_5796

Euroopan parlamentti. (2022). Audiovisuaali- ja mediapolitiikka. Faktatietoja Euroopan unionista. Haettu osoitteesta <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/138/audiovisu- and-media-policy>

European Audiovisual Observatory (2018). *The legal framework for international co-productions*. IRIS Plus 2018-3. <https://rm.coe.int/iris-plus-2018-3-the-legal-framework-for-international-co-productions/168090369b>

European Audiovisual Observatory. (2021). *Yearbook 2021 Edition: FI - Main Players in Finland (2020)* <http://yearbook.obs.coe.int>

- European Commission. (2020). *Europe's Media in the Digital Decade: An Action Plan to Support Recovery and Transformation*. (COM/2020/784 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DCo784>
- European Commission. (2021). *Study on emerging issues on collective licensing practices in the digital environment: final report*. LU: Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2759/611658>
- European Commission. (2022a). Creative Europe MEDIA Programme. Haettu osoitteesta <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/creative-europe-media>
- European Commission. (2022b). European Media and Audiovisual Action Plan. Haettu osoitteesta <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-and-audiovisual-action-plan>
- European Commission (2022c). *Study on copyright and new technologies: copyright data management and artificial intelligence*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2759/570559>
- European Education and Culture Executive Agency EACEA. (4.2.2022). *Creative Europe Programme. Call for proposals: TV and online content* (CREA-MEDIA-2022-TVONLINE). https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/crea/wp-call/2022/call-fiche_crea-media-2022-tvonline_en.pdf
- Finnpanel (2021). *Vuosittaiset kanavien katseluosuudet ja viikkotavoittavuudet ikäryhmittäin, vuosi 2021* [sähköinen tutkimusaineisto]. <https://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/sharev/viimeisin>
- IPR.VC. (Haettu 30.9.2022). About. Haettu osoitteesta <https://ipr.vc>
- Kansalliskirjasto (2023a). ISNI-tunnus. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/palvelut/isni-tunnus>
- Kansalliskirjasto (2023b). ISNI-tunnusten käyttöönotto tekijänoikeusjärjestöissä. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/projektit/isni-tunnusten-kayttoonotto-tekijanoikeusjarjestoissa>
- Kasvusopimus. (Haettu 13.10.2022). Av-toimialan ehdotus Kasvusopimuksen toimintamallista ja käytännön toimista. <https://www.kasvusopimus.fi/av-alan-kasvusopimus>
- Kautio T., Oksanen-Särelä K. & Kurlin Niiniahho A. (2020). *Suomalaisten näkemykset tekijänoikeusjärjestelmästä*. Cupore webpublications 61. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/suomalaisten-naekemykset-tekijanoikeusjarjestelmaestae>
- Kautio, T., Lefever, N. & Määttä, M. (2016). *Assessing the Operation of Copyright and Related Rights Systems: Methodology Framework*. Cuporen julkaisuja 26 ja Cuporen verkkojulkaisuja 37. https://www.cupore.fi/images/suomalaisten_nakemykset_tekijanoikeusjarjestelmasta_2020.pdf
- Keinonen, H. & Vermilä, E. (2019). *Suomi tuotantopalvelumaana -selvityksen raportti*. APFI. <https://apfi.fi/wp-content/uploads/Suomi-tuotantopalvelumaana-selvitys-1.pdf>
- Keinonen, H. & Vermilä, E. (2022). *Musiikin käyttö av-tuotannoissa. Nykytilan kartoitusta ja toimenpide-ehdotuksia*. Suomen Musiikkikustantajat ry 2022. <https://www.musiikkikustantajat.fi/wp-content/uploads/2022/03/musiikin-kaytto-av-tuotannoissa-raportti.pdf>
- Konstnärnsämnden (2021). *Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor*. Rapport 2021:2, Enheten för utredning och analys. https://www.konstnarsnamnden.se/Sve/PDFer/Konstnarsnamnden_rapport_Digitaliseringens_konsekvenser_2021.pdf
- Kopiosto. (2.3.2023). Tekijänoikeuslakia uudistettiin – luovan alan tekijöiden oikeudet vahvistuivat. Haettu 2.3.2023 osoitteesta <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/tekijanoikeuslakia-uudistettiin-luovan-alan-tekijoiden-oikeudet-vahvistuvat/>
- Kopiosto. (2023). Toiminta. (Haettu 5.5.2023) <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/kopiosto/toiminta/>

- Kopiosto. (27.1.2022). Luovalle alalle 57 miljoonaa euroa tekijänoikeuskorvauksia Kopiostolta. Haettu osoitteesta <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/luovalle-alalle-57-miljoonaa-euroa-tekijanoikeuskorvauksia-kopiostolta/>
- Korhonen, A. (15.10.2019). Netflix sai ilmaisen haastajan – kirjastojen striimauspalvelu tarjoaa satoja elokuvia: "Tätä voisi jopa käyttää". *Yle Uutiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-11019245>
- Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmä. (2022). *Kulttuurin aika on nyt ja aina: Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:23. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-764-2>
- Kääpä, P. (2016). *Producer-led Mode of Film Production*. Teoksessa Bacon, H. (toim.) *Finnish Cinema*. Palgrave European Film and Media Studies. Palgrave Macmillan.
- Lefever, N. & Oksanen-Särelä, K. (2021). *Tekijänoikeuden yhteishallinnointi ja hyvän hallintotavan periaatteet – Suomalainen näkökulma*. Cuporen verkkojulkaisuja 68. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/tekijanoikeuden-yhteishallinnointi-ja-hyvaen-hallintotavan-periaatteet>
- Lilleberg J. & Kannisto K. (2021). *AV-alan metadatan yhteiskäyttö – Selvitys 2021*. APFI. https://apfi.fi/wp-content/uploads/AV-alan_metadataselvitys_2021.pdf
- Mediavision AB. (2022). *Insight – Nordic Piracy*. <https://ttvk.fi/assets/uploads/2022/06/mediavision-nordic-piracy-2022-press-fi.pdf>
- Näyttelijäliitto. (Haettu 15.5.2023). *Filmex-sopimus*. <https://www.nayttelijaliitto.fi/jasenyys/tekijanoikeudet/>
- Oksanen-Särelä, K. & Kurlin Niiniahho, A. (2020). *Sinnikkyys ja rakkaus liikkuvaan kuvaan. Elokuva-alalle 2005-2019 valmistuneiden työllistyminen*. Cuporen verkkojulkaisuja 62. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2020/sinnikkyys-ja-rakkaus-liikkuvaan-kuvaan-raportti.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022a) *Audiovisuaalinen kulttuuri*. (Haettu 30.9.2022) <https://okm.fi/audiovisuaalinen-kulttuuri>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022b). *Sopimuslisenssijärjestöt ja niiden hyväksyminen*. (Haettu 13.10.2022). <https://okm.fi/sopimuslisenssit>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön. (2023b). *Tilausohjelmajärjestöjen investointivelvoitteet Suomessa – mahdolliset toteuttamismallit ja niiden vaikutukset: Työryhmän raportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:6. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-756-7>.
- Owal Group. (2020). *Audiovisuaalisen alan tuotantokannustimen väliarviointi*. https://www.businessfinland.fi/49c51a/globalassets/julkaisut/business-finland/vaikuttavuus/av-tuotantokannustimen-arviointi_raportti_12062020-002.pdf
- Padovani, L. (30.11.2022). Netflix to resume producing Danish TV and film productions after year-long dispute is resolved. *The Copenhagen Post*. Haettu osoitteesta <https://cphpost.dk/2022-11-30/news/netflix-to-resume-producing-danish-tv-and-film-productions-after-year-long-dispute-is-resolved/>
- Pertamo, M. (29.11.2019). *Taloushallinto elokuva-alalla vaatii toimialan syvällistä tuntemusta. Tilisanomat*. Haettu osoitteesta <https://tilisanomat.fi/taloushallinnon-erityispiirteet/taloushallinto-elokuva-alalla>
- Pohjoismainen elokuva- ja televisiorahasto. (2021). *Säännöt [suomeksi]*. https://nordiskfilmogtvfond.com/assets/download/Guidelines_Finnish_2021.pdf
- Poort, J. & van Til, G. (2020). The role of territorial licenses and public support schemes in financing European films. *International Journal of Cultural Policy*, 26(5), 597–616. <https://doi.org/10.1080/10286632.2019.1690475>

- Pääomasijoittajat. (16.4.2021). TV-tuotantoihin ja elokuvaan sijoittavan IPR.VC Fund II:n lopullinen koko 65 miljoonaa. Haettu osoitteesta <https://paaomasijoittajat.fi/tv-tuotantoihin-ja-elokuvaan-sijoittavan-ipr-vc-fund-iin-lopullinen-koko-65-miljoonaa/>
- Raivio, T., Aho, J. & Värre, U. (2022). *Säätiöt ja rahastot ry. Jäsensäätiöiden tuen 2021 kohdentuminen*. Gaia Consulting Oy. <https://saatiotrahastot.fi/wp-content/uploads/2022/09/Selvitys-saatiotuesta-2021.pdf>
- Riske, N. (2022). *Digital Music in the Nordics*. Polaris Nordic. https://www.teosto.fi/app/uploads/2022/06/01150800/digital-music-in-the-nordics-2022_report.pdf
- Society of Audiovisual Authors (14.3.2023). Joint press release: Audiovisual Authors' Rights in Europe and Latin America. Haettu osoitteesta <https://www.saa-authors.eu/en/news/811-joint-press-release-audiovisual-authors-rights-in-europe-and-latin-america#.ZFy68XZ-ByrM>
- Suomen elokuvaäätiö. (2022a). *Elokuvaesitysohje edustustoille*. <https://www.ses.fi/wp-content/uploads/2022/02/Elokuvaesitysohje-edustustoille-2022.pdf>
- Suomen elokuvaäätiö. (2022b). *Elokuvavuosi 2021*. https://www.ses.fi/wp-content/uploads/2022/06/SES_Elokuvavuosi_FactsFigures_2021.pdf
- Suomen elokuvaäätiö. (2022c). *Suomalaisia elokuvafestivaaleja*. (Haettu 13.10.2022). <https://www.ses.fi/tietoa-elokuva-alasta/elokuvafestivaalit/>
- Suomen Filmikamari. (Haettu 14.10.2022). Suomen elokuvatoimistojen liitto ry (SEL). Haettu osoitteesta <https://www.filmikamari.fi/suomen-elokuvatoimistojen-liitto-sel-ry/>
- Suomen Filmikamari. (2018). *Elokuvan esitysoikeuden luovutusta koskeva kauppatapasuositus*. http://ddr.fi/filmikamari_2019/wp-content/uploads/2019/09/FINAL-2018-kauppatapasuositus.pdf
- Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat. (2020). *Käsikirjoituskrediitit. Ohjeistus elokuva- ja tv-alalle 2020*. <https://www.sunklo.fi/toiminta/ajankohtaista/ohjeistus-k%C3%A4sikirjoituskrediittien-merkitsemiseen>
- Suomen virallinen tilasto - SVT. (2013). *Väestön tieto- ja viestintäteknikan käyttö [verkkojulkaisu]*, Liitetaulukko 20. *Nettitelevisiopalvelujen, tilausvideopalvelujen ja videopalvelujen katsominen viimeisten 3 kk aikana iän, toiminnan, koulutusasteen, asuinpaikan kaupunkimaisuuden ja sukupuolen mukaan 2013, %-osuus väestöstä*. Helsinki: Tilastokeskus (Haettu 10.2.2022). http://www.stat.fi/til/sutivi/2013/sutivi_2013_2013-11-07_tau_020_fi.html
- Suomen virallinen tilasto – SVT. (2021). *Väestön tieto- ja viestintäteknikan käyttö [verkkojulkaisu]*, Liitetaulukko 25. *Nettitelevisiopalvelujen, tilausvideopalvelujen ja videopalvelujen katsominen 2021, %-osuus väestöstä*. Helsinki: Tilastokeskus. (Haettu 13.10.2022). http://www.stat.fi/til/sutivi/2021/sutivi_2021_2021-11-30_tau_025_fi.html
- Suomen virallinen tilasto – SVT. (2022). *Joukkoviestintä [verkkojulkaisu]*. Helsinki: Tilastokeskus. (Haettu 13.10.2022). <http://www.stat.fi/til/jvie/>
- Taulukko 5.1: Televisiokanavien määrä 2000–2021. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suom0004.htm
 - Taulukko 5.15: Audiovisuaalinen mediamarkkina Suomessa 2000–2020 https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/data/t515.xlsx
 - Taulukko 5.32: Nettitelevisiopalveluiden, tilausvideopalveluiden ja videopalveluiden katselu 2013–2021. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suom0004.htm
 - Taulukko 5.4: TV-ruudun muu käyttö (suoratoistopalvelut, tallenteet, pelit) 2016–2021. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/data/t504.xlsx
 - Taulukko 5.6: Suositut tilausvideopalveluita liiketoimintamallin mukaan 2021. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suom0004.htm

- Taulukko 5.9: Päivittäin televisiota katselevat ikäryhmittäin 1981–2017
https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/data/f509.xlsx
 - Taulukko 6.8: Sosiaalisen median palveluiden käytön useus 2017 ja 2018–2021.
https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suomoo05.htm
- Suomen virallinen tilasto – SVT. (2023). *Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto [verkkajulkaisu]*. Helsinki: Tilastokeskus. (Haettu 17.4.2023). <https://stat.fi/tilasto/yrti>
- Taiteen edistämiskeskus - Taike. (2022). Elokuvataide. (Haettu 30.9.2022) <https://www.taike.fi/web/elokuvataide/elokuvataide>
- Taiteen edistämiskeskus - Taike. (2023) Valtion taidetoimikunnat. (Haettu 27.3.2023) <https://www.taike.fi/fi/tietoa-taikesta/asiantuntijaelimet/valtion-aidetoimikunnat>
- Tarjanne, P. (2020). *Luovan talouden tiekartta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:48. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-568-3>
- Tatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto - Teme. (2022). Freet2030-hanke. (Haettu 13.10.2022) <https://www.teme.fi/fi/freet2030/>
- Tatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto - TEME. (25.8.2022). ELMAn palkkasuositus jäsenille 2022. Haettu osoitteesta <https://www.teme.fi/fi/ajankohtaista-elma/elman-palkkasuositus-jasenille-2022/>
- Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus. (13.12.2022). Tekijänoikeusbarometri 2022: Tekijänoikeuden täytäntöönpano laajasti hyväksyttyä. Haettu osoitteesta <https://ttvk.fi/tekijanoikeusbarometri-2022-tekijanoikeuden-taytantonpano-laajasti-hyvaksettya>.
- Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus. (2022). Toiminta. (Haettu 30.9.2022) <https://ttvk.fi/ttvk>.
- Teosto. (2022). *Avoimuusraportti 2021*. https://www.teosto.fi/app/uploads/2022/05/16105908/teosto_avoimuusraporttitilinpaaotos_2021_fi.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2019). *Palkansaajien järjestäytyminen vuonna 2017*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:10. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-398-6>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (Haettu 13.10.2022). Digimarkkinasäädös. <https://tem.fi/digimarkkinasaaodos>
- Työsuojelu.fi. (Haettu 15.12.2022). Työehtosopimus. <https://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/tyoehdosopimus>
- Valtakari, M. & Nyman, J. (2018). *Selvitys elokuvatuotantoihin kohdistuvien julkisten tukien vaikutuksista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:26. s. 39. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-576-1>
- Verohallinto (2019a). Mikä on käyttökorvausta? Haettu osoitteesta https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/verot-ja-maksut/yritys_tyonantajana/palkkaa-vai-tyokorvausta/kayttokorvaus/
- Verohallinto (2019b). Palkkaa vai työkörvausta. Haettu osoitteesta https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/verot-ja-maksut/yritys_tyonantajana/palkkaa-vai-tyokorvausta/
- Vilkman, S. (30.3.2021). Uusi pääomarahasto alkaa sijoittaa suomalaisiin draamatuotantoihin – elokuva- ja tv-alalle tuli kertaheitolla miljoonien potti. *Yle Uutiset*. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11862048>
- World Intellectual Property Organization (2015). *Guide on Surveying the Economic Contribution of Copyright-based Industries*. <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=259>

Liite 1. Kysely luovan työn tekijöille

Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä kokemuksia digitalisaation vaikutuksista audiovisuaalisen sisällön tuotantoon ja sopimusehtoihin. Kysely on suunnattu luovan työn tekijöille, jotka teoksellaan tai työpanoksellaan ovat osallistuneet audiovisuaalisen teoksen tuotantoon Suomessa.

Kysymykset koskevat **audiovisuaalisen alan** tuotantoihin liittyviä kokemuksia sekä **tekijänoikeuksiin perustuvia sopimuksia ja tuloja**. Audiovisuaalisella alalla tarkoitetaan tässä kyselyssä elokuvien, videoiden ja televisio-ohjelmien tuotantoa ja jakelua. Termillä ”tekijänoikeus” tarkoitetaan myös muita tekijänoikeuslaissa suojattuja oikeuksia, kuten näyttelijöiden lähioikeuksia. Tekijänoikeuksiin perustuvattulot voivat olla esimerkiksi kertakorvauksia, rojaltituloja, tekijänoikeusjärjestöjen kautta maksettavia tuloja tai palkkatuloa.

Kysely on osa Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus **Cuporen audiovisuaalisen alan tekijänoikeuskysymyksiä käsittelevää tutkimusta**. Hankkeen tavoitteena on tutkia audiovisuaalisella alalla esiin nousevia tekijänoikeuskysymyksiä sekä tekijänoikeusjärjestelmän merkitystä luovan työn ja liiketoiminnan mahdollistajana.

Vastaaminen tapahtuu anonymisti ja tulokset raportoidaan siten, että yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa. Tutkimuksen tulokset raportoidaan Cuporen tutkimusjulkaisussa. Aineistoa voidaan hyödyntää myöhemmin Cuporen muissa hankkeissa tai tieteellisissä julkaisuissa.

Kyselyyn vastaamiseen on hyvä varata noin 20–30 minuuttia. Kyselyn voi tarvittaessa tallentaa ja jatkaa vastaamista myöhemmin.

Vastaathan kyselyyn viimeistään 30.9.2022.

Kiitämme etukäteen osallistumisestasi!

Kyselylinkin voi välittää edelleen audiovisuaalisella alalla toimiville luovan työn tekijöille ja esittäville taiteilijoille.

Lisätietoa kyselystä:

projektipäällikkö Tiina Kautio, tiina.kautio[a]cupore.fi, +358 50 4300658

tutkija Nathalie Lefever, nathalie.lefever[a]cupore.fi, +358 50 3048761

Hankkeen tietosuojaseloste on saatavilla pyynnöstä. Cuporen tietosuojaseloste on nähtävissä [täällä](#).

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä ()*

Taustatiedot

1. Sukupuoli*

- Mies
- Nainen
- Muu
- En halua vastata

2. Ikäryhmä*

- 24 vuotta tai vähemmän
- 25 - 34 vuotta
- 35 - 44 vuotta
- 45 - 54 vuotta
- 55 - 64 vuotta
- 65 vuotta tai enemmän

3. Valitse seuraavista vaihtoehdoista yksi tai useampi kategoria, joka parhaiten kuvaa toimintaasi.*

- Dramaturgi
- Käsikirjoittaja
- Kuvaaja
- Lavastussuunnittelija
- Leikkaaja
- Maskeeraussuunnittelija
- Näytelmäkirjailija
- Näyttelijä
- Ohjaaja
- Pukusuunnittelija
- Säveltäjä
- Valosuunnittelija
- Äänisuunnittelija
- Muu, mikä?.....

4. Korkein koulutustaso

- Perusasteen koulutus (kansa-, keski- ja peruskoulu)

- Ylioppilastutkinto
- Toisen asteen ammatillinen tutkinto
- Alempi korkeakoulututkinto (AMK-tutkinto, kandidaatin tutkinto)
- Ylempi korkeakoulututkinto (maisterin tutkinto)
- Tutkijakoulutusasteen tutkinto (lenssiaatin tutkinto, tohtorin tutkinto)
- Muu, mikä?.....

5. Mitä tuloja olet saanut työstäsi audiovisuaalisella alalla vuonna 2021? *

Valitse yksi tai useampi vaihtoehto. Suluissa on mainittu esimerkkejä tulolähteistä.

- Palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka)
- Tekijänpalkkio (esim. sopimuksessa määritelty rojalti oikeuksien luovutuksesta)
- Muu palkkio taiteellisesta työstä (esim. palkkio yksilöidystä työstä tai esiintymisestä)
- Käyttöluvasta (lissenssi) suoraan tekijälle maksettu korvaus
- Tekijänoikeusjärjestön kautta maksettava korvaus
- AVEKin jakama apuraha tai tuki
- Muu apuraha
- Palkinto
- Muu tulo, mikä?
- En ole saanut tuloja työstäni audiovisuaalisella alalla.

6. Arvoi, minkä osuuden kaikista tuloistasi sait vuonna 2021 työstä audiovisuaalisella alalla?

- Ei tuloja audiovisuaaliselta alalta
- Korkeintaan 25 prosenttia
- Yli 25, mutta korkeintaan 50 prosenttia
- Yli 50, mutta korkeintaan 75 prosenttia
- Yli 75 prosenttia
- Kaikki tulot audiovisuaaliselta alalta

Tekijänoikeustietämys ja sopimusoosaaminen

7. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? *

	Täysin samaa mieltä	Jossain määrin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jossain määrin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
	5	4	3	2	1	
Tekijänoikeustuloilla on olennainen merkitys toimeentulolleni. (*)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijänoikeussopimuksia koskevaa tietoa ja neuvontaa on saatavilla riittävästi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osaan neuvotella sopimuksia omien oikeuksieni siirrosta tai teoksen käyttöoikeudesta. (**)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oma tekijänoikeus- ja sopimusoosaamiseni heikentää mahdollisuuksiani neuvotella oikeasuhtaiset tekijänoikeuskorvaukset.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

(*) Tekijänoikeustulot voivat olla mitä tahansa tekijänoikeuksiin tai tekijänoikeuden lähi-oikeuksiin perustuvia tuloja, kuten rojaltituloja, käyttöluvasta maksettavia korvauksia tai tekijänoikeusjärjestön tilittämiä korvauksia.

(**) Esim. työsopimus, sopimus oikeuksien siirrosta, teoksen käyttö lupa

8. Voit tässä vielä tarkemmin kuvailla sitä, miten tekijänoikeus- ja sopimusoosaamisesi vaikuttaa mahdollisuuksiisi neuvotella oikeasuhtaiset korvaukset tekijänoikeuksiesi siirrosta tai teoksesi käyttöoikeudesta.

.....
.....

Sopimusehtojen oikeasuhtaisuus

Seuraavissa kysymyksissä tarkasteltavia sopimusjärjestelyjä voivat olla työsopimus, sopimus oikeuksien siirrosta (myynnistä), tai teoksen käyttöoikeuden myöntäminen joko suoraan tai kollektiivisesti.

9. Onko sinulle tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiesi siirrosta tai teoksesi käyttöoikeudesta viimeisen viiden vuoden aikana? *

- Kyllä, useita kertoja
- Kyllä, yhden kerran tai harvoin
- Ei

En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä, useita kertoja" tai "kyllä, yhden kerran tai harvoin":

Mitkä seuraavista vaihtoehtoista kuvaavat tilannetta, jossa sinulle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiesi siirrosta tai teoksesi käyttöoikeudesta? *

Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

- Minulle tarjottiin riittämätön korvaus.
- Minulle tarjottiin vain mahdollisuus kertakorvaukseen, eikä muita vaihtoehtoja.
- Minulle tarjottiin vain mahdollisuus myyntiin perustuvaan korvaukseen, eikä muita vaihtoehtoja.
- Minulle tarjottiin ainoastaan sopimusta useiden oikeuksien siirrosta, jolloin olisin joutunut luopumaan sellaisista oikeuksista, jotka halusin pitää itselläni.
- Minulle tarjottiin ainoastaan sopimusta oikeuksien siirrosta kohtuuttoman pitkäksi ajaksi.
- Muu tilanne, mikä?

Voit tässä vielä tarkemmin kuvailla tilannetta, jossa sinulle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja:
.....

Minkä arvioit syyksi kohtuuttomille sopimusehdoille? *

Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

- Eri osapuolten neuvotteluasemat eivät olleet tasavertaiset
- Toisella osapuolella oli parempi tietämys oikeuksistaan ja/tai paremmat neuvottelutaidot.
- Laki tarjoaa toiselle neuvotteluosapuolelle vahvemman suojan.
- Muu syy, mikä?

Mitä teit tilanteissa, joissa sinulle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja? *

Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

- Hyväksyin/allekirjoitin sopimuksen
- Sopimusehtoja muutettiin ja tämän jälkeen allekirjoitin sopimuksen.
- Kieltäydyin sopimuksesta.
- Jotain muuta, mitä?

10. Koetko, että yksittäisillä luovan työn tekijöillä on käytännössä mahdollisuus puuttua heille tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen? *

- Kyllä, aina
- Kyllä, useimmiten
- Kyllä, joskus
- En
- En osaa sanoa

11. Koetko, että puuttuminen tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen voi aiheuttaa ongelmia (esimerkiksi vaikeuksia saada työtarjouksia tulevaisuudessa)? *

- Kyllä, suuressa määrin
- Kyllä, jossain määrin
- En
- En osaa sanoa

12. Oletko kokenut jossain tilanteessa epäselväksi, kuka myöntää teostesi käyttöoikeuksia? *

Epäselvyys voisi koskea esimerkiksi tekijänoikeusjärjestön tai agentin roolia.

- Kyllä
- En

Jos vastaus on "kyllä":

Kuvaile lyhyesti tilannetta:

.....

Teknologinen kehitys

Digitalisaatio on muuttanut audiovisuaalisen alan sopimuskäytänteitä. Seuraavat kysymykset käsittelevät sitä, miten muutokset audiovisuaalisen alan rakenteessa ja sisältöjen jakamisen tavoissa vaikuttavat luovan työn tekemiseen ja tekijänoikeuskorvauksiin.

13. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? *

	Täysin samaa mieltä	Jossain määrin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jossain määrin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
	5	4	3	2	1	
Teknologinen kehitys on muuttanut luovaa työtäni koskevia sopimuksia.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknologinen kehitys on vähentänyt mahdollisuuksiani saada asianmukaiset tekijänoikeuskorvaukset.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknologinen kehitys on lisännyt mahdollisuuksiani hyödyntää tekijänoikeuksiani taloudellisesti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknologinen kehitys aiheuttaa minulle huolta tekijänoikeuksieni loukkaamisesta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oikeuteni tulla mainituksi teokseni yhteydessä toteutuu digitaalisissa jakelukanavissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Voit tässä vielä tarkemmin kuvailla sitä, millä tavoin teknologinen kehitys on muuttanut sopimuksia koskien työtäsi audiovisuaalisella alalla:

.....

.....

15. Oletko kohdannut tilanteita, joissa tekemäsi sopimukset ovat muuttuneet kohtuuttomiksi johtuen sopimuksen tekohetkellä vielä tuntemattomista teoksen käyttötavoista? *

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä":

Kuvaile lyhyesti:

.....

.....

16. Muita ajatuksia ja kokemuksia kyselyn teemoista:

.....

.....

Liite 2. Kysely audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöille

Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä kokemuksia digitalisaation vaikutuksista elokuvien, videoiden ja televisio-ohjelmien tuotantovaiheen sopimuksiin. Kysely on suunnattu suomalaisille **audiovisuaalisen alan tuotantoyhtiöille**. Pyydämme vastaamaan kyselyyn organisaationne näkökulmasta.

Kysymykset koskevat sekä *oikeuksien ja käyttöluopien hankintaa* että *tuotantojen käyttöoikeuksien myyntiä*.

Kysely on osa Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus **Cuporen audiovisuaalisen alan tekijänoikeuskysymyksiä käsittelevää tutkimusta**. Hankkeen tavoitteena on tutkia audiovisuaalisella alalla esiin nousevia tekijänoikeuskysymyksiä sekä tekijänoikeusjärjestelmän merkitystä luovan työn ja liiketoiminnan mahdollistajana.

Vastaaminen tapahtuu anonymisti ja tulokset raportoidaan siten, että yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa. Tutkimuksen tulokset raportoidaan Cuporen tutkimusjulkaisussa. Aineistoa voidaan hyödyntää myöhemmin Cuporen muissa hankkeissa tai tieteellisissä julkaisuissa.

Kyselyyn vastaamiseen on hyvä varata noin 20–30 minuuttia. Kyselyn voi tarvittaessa tallentaa ja jatkaa vastaamista myöhemmin.

Vastaathan kyselyyn viimeistään 30.9.2022.

Kiitämme etukäteen osallistumisestasi!

Lisätietoa kyselystä:

projektipäällikkö Tiina Kautio, tiina.kautio[a]cupore.fi, +358 50 4300658

tutkija Nathalie Lefever, nathalie.lefever[a]cupore.fi, +358 50 3048761

Hankkeen tietosuojaseloste on saatavilla pyynnöstä. Cuporen tietosuojaseloste on nähtävissä [täällä](#).

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä ()*

Taustatiedot

1. Mikä on toimenkuvasi organisaatiossanne?

.....

Pyydämme vastaamaan kyselyyn edustamasi organisaation näkökulmasta.

2. Valitse seuraavista vaihtoehtoista yksi tai useampi kategoria, joka parhaiten kuvaa tuotantonne. *

- Pitkä fiktioelokuva
- Lyhytelokuva
- Dokumenttelokuva
- Tv-tuotanto, fiktio
- Tv-tuotanto ei-fiktio
- Kansainvälinen yhteistuotanto
- Muu, mikä/mitkä?

3. Liikevaihtonne vuonna 2021: *

- enintään 100 000 euroa
- yli 100 000 euroa, mutta enintään 1 miljoona euroa
- yli 1 miljoona euroa, mutta enintään 10 miljoonaa euroa
- Yli 10 miljoonaa euroa

Tekijänoikeustietämys ja sopimusosaaminen

4. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? *

	Täysin samaa mieltä	Jossain määrin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jossain määrin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
	5	4	3	2	1	
Tekijänoikeuksia koskevaa tietoa ja neuvontaa on saatavilla riittävästi organisaationi tarpeisiin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organisaationi tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen mahdollistaa oikeasuhtaiset korvaukset tuotannoistamme.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijät ja esittävät taiteilijat osaavat neuvotella sopimuksia omien oikeuksiensa siirrosta tai teostensa käyttöoikeuksista.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Voit tässä vielä tarkemmin kuvailla sitä, miten organisaatiosi tekijänoikeus- ja sopimusosaaminen vaikuttaa sopimusneuvotteluihinne ja myyntiinne:

.....
.....

Sopimukset oikeuksien ja käyttöilupien hankinnasta

Seuraavat kysymykset koskevat oikeuksien ja käyttöilupien hankintaa tuotantojanne varten. Tarkasteltavia sopimusjärjestelyjä voivat olla työsopimus, sopimus oikeuksien siirrosta, tai teoksen käyttöoikeuden myöntäminen joko suoraan tai kollektiivisesti.

5. Oletteko kohdanneet ongelmia hankkiessanne käyttöoikeuksia osana tuotantoanne käytettävään teokseen? *

- Kyllä, useimmiten
- Kyllä, joskus
- Ei
- En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä, useimmiten" tai "kyllä, joskus":

Kuuaile lyhyesti ongelmia, joita olette kohdanneet teosten käyttöoikeuksien hankinnassa:

.....
.....

Millä tavoin havaitut ongelmat ovat vaikuttaneet tuotantoon tai sisältöjen jakeluun?

.....
.....

6. Oletteko kokeneet jossain tilanteessa epäselväksi, kuka myöntää teosten käyttöoikeuksia? *

Epäselvyys voisi koskea esimerkiksi tekijänoikeusjärjestön tai agentin roolia.

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä":

Kuuaile lyhyesti tilannetta:

.....
.....

Sopimukset oikeuksienne siirrosta tai tuotantojenne käyttöoikeuksista

Seuraavat kysymykset koskevat tuotantojenne käyttöoikeuksien myyntiä sekä tilanteita, joissa yhtiönne oikeudet siirtyvät toiselle osapuolelle.

7. Onko yhtiölle tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja oikeuksien siirrosta tai tuotantonne käyttöoikeudesta viimeisen viiden vuoden aikana? *

- Kyllä, useita kertoja
- Kyllä, yhden kerran tai harvoin
- Ei
- En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä, useita kertoja" tai "kyllä, yhden kerran tai harvoin":

Voit tässä vielä tarkemmin kuvailla tilannetta, jossa yhtiölle on tarjottu mielestäsi kohtuuttomia sopimusehtoja:

.....
.....

Minkä arvioit syyksi kohtuuttomille sopimusehdoille?

.....

Mitä yhtiönne teki tilanteessa, jossa sille tarjottiin kohtuuttomia sopimusehtoja? *

Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

- Hyväksyi/allekirjoitti tarjotun sopimuksen
- Hyväksyi/allekirjoitti sopimuksen sopimusehtojen muuttamisen jälkeen
- Kieltäytyi sopimuksesta
- Jotain muuta, mitä?

8. Koetko, että yhtiönne neuvotteluasema on tasavertainen muiden osapuolten kanssa neuvotellessanne sopimuksia omien oikeuksienne siirrosta tai tuotantojenne käyttöoikeuksista? *

Epäselyys voisi koskea esimerkiksi tekijänoikeusjärjestön tai agentin roolia.

- Kyllä, aina
- Kyllä, useimmiten
- Kyllä, joskus
- En
- En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä, joskus" tai "en":

Voit tässä vielä tarkemmin kuvailla mahdollisia syitä neuvotteluasemien epätasavertaisuudelle:

.....
.....

9. Koetko, että yhtiöllänne on käytännössä mahdollisuus puuttua sille tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen? *

- Kyllä, aina
- Kyllä, useimmiten
- Kyllä, joskus
- En
- En osaa sanoa

10. Koetaanko yhtiössänne, että puuttuminen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen voi aiheuttaa ongelmia (esimerkiksi vaikeuksia saada tilauksia tai yhteistyökumppaneita tulevaisuudessa)? *

- Kyllä, suuressa määrin
- Kyllä, jossain määrin
- Ei
- En osaa sanoa

Teknologinen kehitys

Digitalisaatio on muuttanut audiovisuaalisen alan liiketoimintaa ja sopimuskäytäntöitä. Seuraavat kysymykset käsittelevät sitä, miten muutokset toimialan rakenteessa (ja esimerkiksi kansainvälisten tilausvideopalveluyhtiöiden tulo markkinoille) vaikuttavat liiketoimintaan audiovisuaalisella alalla.

II. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? *

	Täysin samaa mieltä 5	Jossain määrin samaa mieltä 4	Ei samaa eikä eri mieltä 3	Jossain määrin eri mieltä 2	Täysin eri mieltä 1	En osaa sanoa
Teknologinen kehitys on muuttanut sopimuksia audiovisuaalisella alalla.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknologinen kehitys on vähentänyt yhtiömme mahdollisuuksia saada asianmukainen korvaus tuotantojen käyttöoikeuksista.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknologinen kehitys on lisännyt yhtiömme mahdollisuuksia hyödyntää tekijänoikeuksia taloudellisesti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknologinen kehitys aiheuttaa yhtiössämme huolta tekijänoikeuksien loukkamisesta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhtiöni on valmis käyttämään teosten yksilöimiseen ja tunnistamiseen tarkoitettuja standardeja ja siten edistämään tekijänoikeuksien toteutumista verkossa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Voit tässä vielä halutessasi kommentoida tai kertoa lisätietoja:

.....

.....

12. Millä tavoin teknologinen kehitys on muuttanut sopimuksianne tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden kanssa?

.....

.....

13. Millä tavoin teknologinen kehitys on muuttanut sopimuksia tuotantojenne käyttöoikeuksista?

.....

.....

14. Oletko kohdannut tilanteita, joissa tuotantoonne sisällytettävän teoksen tekijätiedot eivät olleet saatavilla ja teoksen käyttö lupa jäi näin ollen hankkimatta tai käytön luvanvaraisuus jäi epäselväksi? *

- Kyllä
- En

En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä":

Kuvaile lyhyesti tilannetta:

.....
.....

15. Oletko kohdannut tilanteita, joissa tekemänne sopimukset ovat muuttuneet kohtuuttomiksi johtuen sopimuksen tekohetkellä vielä tuntemattomista teoksen käyttötavoista? *

Kyllä

En

En osaa sanoa

Jos vastaus on "kyllä":

Kuvaile lyhyesti tilannetta:

.....
.....

Mielipiteet tekijänoikeusjärjestelmän toimivuudesta

16. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? *

	Täysin samaa mieltä 5	Jossain määrin samaa mieltä 4	Ei samaa eikä eri mieltä 3	Jossain määrin eri mieltä 2	Täysin eri mieltä 1	En osaa sanoa
Tekijänoikeusjärjestelmä (säädökset, politiikka ja oikeuksien hallinnointi) merkittävästi kannustaa toimimaan audiovisuaalisella alalla.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijänoikeusjärjestöillä (esim. APFI ja Kopiosto) tulee olla nykyistä suurempi rooli tekijänoikeuskorvausten ohjautumisessa oikeudenhaltijoille.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijänoikeusjärjestelmä (säädökset, politiikka ja oikeuksien hallinnointi) on liian monimutkainen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijänoikeusjärjestelmässä on suuria muutostarpeita audiovisuaalisen alan näkökulmasta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Jos tekijänoikeusjärjestelmää muutettaisiin jollain tavalla, mikä yksittäinen asia olisi mielestäsi audiovisuaalisen alan näkökulmasta kiireisin muutostarve?

.....
.....

18. Muita ajatuksia ja kokemuksia kyselyn teemoista:

.....
.....

cupore

Kulttuuripolitiikan
tutkimuskeskus Cupore

Pitkäsillanranta 3B, 00530 Helsinki

www.cupore.fi | info@cupore.fi